
BOFIT Online

2001 • No. 9

Jaana Rantama

Baltian pankkijärjestelmät

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

ISSN 1456-811X (online)
9.10.2001

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin tai Rahoitustarkastuksen kantaa.

Sisällys

Tiivistelmä	5
Baltian pankkijärjestelmät	6
I Rahoitusjärjestelmän merkitys ja synty	6
1 Rahoitusjärjestelmän merkitys siirtymätalouksissa	6
2 Rahoitusjärjestelmän synty Baltiassa	8
II Baltian pankkikriisien suurimmat syyt	9
III Viro	11
1 Pankkitoiminta	11
1.1 Pankkijärjestelmän synty pankkikriisien kautta	11
1.2 Ulkomaiset sijoittajat Viron pankkimarkkinoilla	12
1.3 Markkinoilla toimijat	14
Hansapank	16
Eesti Ühispank	16
Sampo Pank	17
Merita Pankin sivukonttori Virossa	18
1.4 Pankkien taseen kehitys	18
1.4.1 Varat	18
1.4.2 Pankkien velat	24
1.5 Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus	26
2 Muu rahoitustoiminta	27
3 Viron rahoitusmarkkinat	30
3.1 Rahamarkkinat	30
3.2 Pääomamarkkinat	32
4 Viron rahoitusvalvonta	34
IV Latvia	37
1 Pankkitoiminta	37
1.1 Pankkijärjestelmän synty rajun kasvun kautta kriisiin	37
1.2 Venäjän markkinoiden merkitys Latvian pankeille	38
1.3 Markkinoilla toimijat	40
Parekss-Banka	42
Latvijās Unibanka	42
Hansabanka	43
Merita Pankin sivukonttori	43
1.4 Pankkien taseen kehitys	44
1.4.1 Varat	44
1.4.2 Pankkien velat	47
1.5 Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus	51
2 Muu rahoitustoiminta	52
3 Latvian rahoitusmarkkinat	53
3.1 Rahamarkkinat	53
3.2 Pääomamarkkinat	54
4 Latvian rahoitusvalvonta	57

V	Liettua	59
1	Pankkitoiminta	59
1.1	Pankkijärjestelmän synty ja kriisit	59
1.2	Markkinoilla toimijat	60
	Vilniaus Bankas	62
	Lietuvos Taupomasis bankas (LTB)	63
	Lietuvos Zemes Ukio Bankas (LZUB)	64
	Sampo (ent. Lietuvos Vystymo Bankas)	64
	Merita Pankin sivukonttori	65
1.3	Pankkien taseen kehitys	65
1.3.1	Varat	65
1.3.2	Pankkien velat	69
1.3.3	Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus	72
2	Muu rahoitustoiminta	73
3	Liettuan rahoitusmarkkinat	74
3.1	Rahamarkkinat	74
3.2	Pääomamarkkinat	75
4	Liettuan rahoitusvalvonta	77
VI	Yhteenveto	80
Liite 1.	Viron luottokannan jakautuminen	84
Liite 2.	Viron talletukset sektoreittain	85
Liite 3.	Viron pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja	86
Liite 4.	Latvian pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja	87
Liite 5.	Liettuan pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja	88
	Lähteet	89
	Loppuviitteet	92

Jaana Rantama

Baltian pankkijärjestelmät

Tiivistelmä

Viron, Latvian ja Liettuan pankkijärjestelmät alkoivat kehittyä 1990-luvun alussa. Alkuvaihe oli voimakkaan kasvun ja kriisien aikaa. Pankit opettelivat toimimaan markkinaympäristössä ja pankkien sääntelykehikon luominen aloitettiin. Sääntelykehikon kehittäminen jatkuu edelleen, kun lakeja ja määräyksiä kehitetään länsimaisten standardien ja EU:n direktiivien mukaisiksi. Ulkomaiset sijoittajat, erityisesti ruotsalaiset pankit, ovat olleet keskeisessä roolissa Baltian maiden pankkijärjestelmien vakauttamisessa. Rahoituksen välitys on vahvasti pankkien varassa, mutta etenkin Virossa rahoitusyhtiöiden merkitys on kasvanut. Osa kansainvälisesti havaittavissa olevista pankkitoiminnan kehityssuunnista on nähtävissä myös Baltian maissa: teknologian kehittymisen hyödyntäminen, rakennemuutokset fuusion ja yritysostoin sekä toimialaliikumukset.

Asiasanat: Viro, Latvia, Liettua, pankit, valvonta

Baltian pankkijärjestelmät

Viron, Latvian ja Liettuan pankkijärjestelmät ovat käyneet 1990-luvulla läpi monta kehitysvaihetta; pankkijärjestelmän synty, kasvu, kriisi ja järjestelmän vahvistuminen ulkomaisten sijoittajien tuella. Ulkomaisilla sijoittajilla on ollut merkittävä rooli pankkijärjestelmien vakauttamisessa. Myös suomalaiset pankit toimivat Baltian markkinoilla sivu- ja tytärbankkimuodossa. Oheisessa selvityksessä käydään ensin lyhyesti läpi rahoitusjärjestelmän merkitys siirtymätalouksissa yleensä, rahoitusjärjestelmän synty Baltian maissa sekä pankkikriisien suurimmat syyt. Sen jälkeen on esitelty Viron, Latvia ja Liettuan rahoitusjärjestelmät keskittyen pääasiassa pankkimarkkinoihin. Lopuksi arvioidaan pankkijärjestelmien nykytilaa ja vertaillaan Baltian markkinoita toisiinsa.

I Rahoitusjärjestelmän merkitys ja synty

1 Rahoitusjärjestelmän merkitys siirtymätalouksissa

Siirtymätalouksissa eli maissa, jotka ovat siirtymässä suunnitelmataloudesta markkinatalouteen, ei ollut Neuvostovallan aikana todellista rahoitusjärjestelmää, vaan rahoitustapahtumat olivat vain osa suunnittelujärjestelmää (Hermes ja Lensink 2000). Valtion yritysten välisissä maksujen siirroissa ei tarvittu pankkeja ja yksityisten ihmisten maksut hoidettiin käteisperiaatteella. Vähäinen rahoituksen välitys oli valtion monopolipankkien hoidossa. Sen sijaan markkinataloudessa rahoitusjärjestelmällä on tärkeä rooli ja sen perustehtävä on rahoituksen välittäminen säästämistä investointeihin, jolloin saavutetaan mittakaavaetuja ja yksittäisten säästäjien riski on mahdollista hajauttaa.

Rahoitusjärjestelmän ja talouden kasvun välisestä positiivisesta riippuvuudesta ollaan melko yksimielisiä taloudellisessa kirjallisuudessa (esim. King ja Levine 1993 a,b). Sekä arvopaperimarkkinoiden että pankkijärjestelmän kehittymisen katsotaan olevan yhteydessä kansantuotteen kasvuun. Tosin rahoitusjärjestelmän ja taloudellisen kasvun syysuhde ei ole täysin selvä (Berhekemy ja Varoudakis 1996).

Rahoitusmarkkinoiden kehittymisen edellytyksenä pidetään sääntelyä (Scholtens 2000). Levinen (1998) mukaan pankkitoiminnan kehityksen ja sääntelyn välillä on voimakas riippuvuus. La Porta ja Lopez-de Silanes (1998) puolestaan osoittivat, että kehittyneiden pääomamarkkinoiden edellytyksenä on toimiva sääntely. Kirjallisuudessa on kuitenkin hyvin erilaisia käsityksiä siitä miten paljon rahoitusjärjestelmää pitäisi säännellä, jotta se toimisi tehokkaimmin (esim. free banking school: ei sääntelyä, keynesilaiset: kattava sääntely).

Rahoitusjärjestelmät voidaan jakaa karkeasti kahteen eri tyyppiseen järjestelmään (Scholtens 2000). Markkinakeskeisessä rahoitusjärjestelmässä arvopaperimarkkinat ovat pitkälle kehittyneet ja markkinoilla vallitsee kova kilpailu. Institutionaalisilla sijoittajilla on tärkeä rooli rahoitusjärjestelmässä päin vastoin kuin pankkikeskeisessä järjestelmässä. Suora rahoitus on tärkeää ja yritysten valvonta tapahtuu pörssin kautta. Pankkikeskeisessä järjestelmässä pankkien rahoitus on tärkeää ja yritysten valvonta tapahtuu sen kautta, että pankit tuntevat asiakkaansa. Pankit ovat tärkeimpiä rahoituskanavia ja pääasiallisia yhteistyökumppaneita yritysten kanssa. Sääntely on vapaampaa markkinaorientoituneessa järjestelmässä. Empiirisesti ei ole kuitenkaan pystytty osoittamaan, että toinen järjestelmä olisi toista parempi.

Toistaiseksi ei ole pystytty kiistattomasti osoittamaan myöskään sitä kumpi järjestelmä, pankkikeskeinen vai markkinakeskeinen järjestelmä, olisi parempi siirtymätalouksille. Molemmille suuntauksille löytyy kannattajia. Osa korostaa osakemarkkinoiden kehittämisen ja sääntelyn merkitystä siirtymätalouden rahoitusjärjestelmän suunnittelussa. Osakemarkkinoiden nopea kasvu nähdään tärkeänä tekijänä rahoitusjärjestelmän kehityksessä. Likvidejä osakemarkkinoita pidetään erittäin tärkeänä erityisesti kehityksen alussa olevalle taloudelle. Yrityksillä on näin mahdollisuus pankkirahoituksen lisäksi myös suoraan rahoitukseen (Hermer ja Lensink 2000). Uusien yritysten katsotaan voivan jäädä ilman pankkirahoitusta, koska pankit luotottavat vain ennestään tuttuja valtion omistamia yrityksiä. Pankit eivät pysty laajentamaan luotonantoaan uusille yrityksille, koska niiden kannattavuutta rasittavat hoitamattomat luotot (Scholtens 2000). Osakemarkkinat allokoivat myös resursseja parhaimmille investointiprojekteille. Tärkeänä tekijänä pidetään myös osakemarkkinoiden aikaansaamaa kuria yrityksen johdolle. Kirjallisuudessa käydyn keskustelun perusteella voidaan todeta, että osakemarkkinoilla on tärkeä rooli taloudellisen kasvun kannalta. Tosin sääntelyn perusrakenne täytyy olla kunnossa ja osakkeiden hintojen heilahteluita on pystyttävä hillitsemään.

Pankkikeskeisen järjestelmän kannattajat puolestaan korostavat mm. sitä, että pankit pystyvät paremmin valvomaan yrityksen toimintaa, koska niillä voi olla edustaja yrityksen hallituksessa (Dittus 1996). Markkinakeskeistä järjestelmää ei kannateta siirtymätalouksissa, koska sijoittajilla on käytettävissä vain rajoitetusti tietoa yrityksistä ja erityisesti kotitaloudet eivät kestäisi osakesijoituksista mahdollisesti aiheutuvia tappioita. Länsimaissa institutionaalisten sijoittajien rooli osakemarkkinoilla on erittäin merkittävä, mutta siirtymätalouksissa institutionaalisia sijoittajia ei juuri ole. Markkinakeskeisessä järjestelmässä sääntelyn perusrakenne korostuu pankkikeskeistä järjestelmää enemmän. Näin ollen markkinakeskeistä järjestelmää ei kannateta, koska siirtymätalouksissa sääntelyn peruskehikko on vasta kehitteillä ja sen kehittyminen jatkossa on vielä epävarmaa (Scholtens 2000).

Scholtens on yrittänyt selvittää suosittelivatko akateemiset piirit ja kansainväliset instituutiot (Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankki, IMF, Maailmanpankki) suunnitelmatalouksia kehittämään rahoitusjärjestelmäänsä pankkikeskeisen vai markkinakeskeisen rahoitusjärjestelmän suuntaan. Molemmille suuntauksille löytyy kuten edellä todettiin kannattajia ja perusteita. Scholtens päätyy siihen, että tärkeimmäksi tavoitteeksi olisi asetettu turvallisen ja vakaan pankkijärjestelmän luominen, mutta samaan aikaan haluttiin kehittää kohtuullisen nopeasti myös pääomamarkkinoita. Pankkeja ja markkinoita pidettiin siis toistensa täydentäjinä kun taas taloudellisessa kirjallisuudessa niitä pidetään osaksi toistensa korvikkeina.

Käytännössä suunnitelmatalouden jäljiltä peritty rahoitusjärjestelmä oli huonossa kunnossa. Pankkijärjestelmän ongelmana olivat alhainen pääoma, valtion yritysten hoitamattomat luotot, luottosalkkujen keskittyneisyys maantieteellisesti ja toimialoittain, suppea konttoriverkosto muilla kuin säästöpankeilla, pankkien kokematon henkilökunta ja johto. Lisäksi maksujärjestelmä toimi huonosti ja tehottomasti. Osake- ja arvopaperimarkkinoita ei joko ollut tai ne olivat hyvin ohuet ja epälikvidit. Pankit hallitsivat rahoitusjärjestelmää sillä lyhyen rahan markkinat olivat vasta orastavassa vaiheessa ja pääomamarkkinat olivat lähes olemattomat (Scholtens 2000).

2 Rahoitusjärjestelmän synty Baltiassa

Suunnitelmatalouden aikana Viroa, Latviaa ja Liettuaa koskevat päätökset tehtiin pitkälti Moskovassa. Pankkien sääntelyllä ja valvonnalla ei ollut merkitystä. Suunnitelmatalouden aikana kehittynyt pankkijärjestelmä ja alalla toimivien taidot eivät vastanneet sitä mitä tarvittiin siirtymävaiheessa ja markkinataloudessa. Suunnitelmatalouden siirtyessä markkinapohjaiseen talouteen pankkijärjestelmä vaati täydellisen uudistuksen. Kuhunkin maahan oli mm. perustettava uusia sääntelyyn ja valvontaan keskittyviä laitoksia. Pankkijärjestelmän suhteellinen merkitys kuitenkin kasvoi siirtymätalouksissa, kun muut makrotaloudelliset uudistukset etenivät.

Baltian pankkijärjestelmän kehittyminen alkoi jo suunnitelmatalousvaiheen lopulla. Pankkijärjestelmä oli siihen asti monopolisoitu yhteen valtionpankkiin (Gosbank). Valtionpankki ei ollut varsinainen pankki vaan käytännössä valtion kirjanpitoyksikkö, joka valvoi tuotanto- ja investointisuunnitelmien täytäntöönpanoa. Se ei tehnyt itsenäisiä luottopäätöksiä ja sen toiminta oli riskitöntä. Näin ollen uusilla markkinoilla tarvittavat tiedot ja taidot eivät kehittyneet (Hansson ja Tombak 1999).

Ensimmäinen askel kohti markkinaperusteista järjestelmää tapahtui Baltiassa 1987-88 kun valtionpankista erotettiin viisi erityispankkia: teollisuus- ja rakennuspankki, säästöpankki, asunto- ja sosiaalipankki, maatalouspankki ja ulkomaankauppapankki. Viro, Latvia ja Liettua kansallistivat myöhemmin näiden pankkien paikalliset sivukonttorit. Nämä viisi pankkia jatkoivat toimintaansa omilla erikoisaloillaan ja muodostivat ytimen uudelle liikepankkisektorille. Kaikki maat organisoivat myöhemmin ko. pankit uudelleen kukin omalla tavallaan. Kaikki säilyttivät kuitenkin itsenäisen säästöpankin, joka keskittyi kotitalouksien talletusten vastaanottamiseen.

Seuraavassa vaiheessa maat perustivat keskuspankit; Viro 1989 ja Liettua sekä Latvia 1990. Ennen valtioiden itsenäistymistä elokuussa 1991 keskuspankeilla oli vähemmän valtaa kuin paikallisilla valtionpankin sivukonttoreilla. Itsenäistymisen jälkeen keskuspankit ottivat haltuunsa valtionpankin sivukonttorit. Keskuspankeille siirtyi myös liikepankkitoimintoja, kun ne ottivat haltuunsa entisen Neuvostoliiton pankeja. Todellisia keskuspankkeja niistä tuli vasta sitten kun ne luopuivat liikepankkitoiminnasta.

Uusia liikepankkeja alettiin perustaa Baltiaan jo 1989. Valtion yhtiöt ja osuuskunnat perustivat pieniä pankkeja taatakseen tarvitsemansa rahoituksen. Osa pankeista oli yksityisiä pankkeja, jotka lähinnä keräsivät talletuksia ja antoivat luottoa omistajilleen. Uusia liikepankkeja syntyi myös niin, että valtion omistamista pankeista yksinkertaisesti irtaantui uusia pankkeja. Pankkien yksityistäminen tapahtui myös melko hallitsemattomasti. Jotkut valtion pankin johtajat perustivat uuden pankin ja houkuttelivat parhaat asiakkaat mukaansa. Monet valtion pankeista yksityistettiin myös spontaanisti. Tämä oli mahdollista, koska lainsäädäntö oli epäselvä ja valtiolla ei ollut kapasiteettia valvoa voimassa olevien lakien noudattamista. Suunnitelmallisesti pankkeja yksityistettiin hyvin vähän.

Vuosikymmenen alkupuoliskolla pankkien lukumäärä kasvoi rajusti kaikissa Baltian maissa. Pankin pystyi perustamaan hyvin pienellä pääomalla, koska korkea inflaatio oli painanut reaalisena vähimmäispääomavaatimuksen alhaiselle tasolle. Pankin perustaminen oli kannattavaa, sillä perustamalla pankin sen omistajat pystyivät hyödyntämään valtion pankin halpoja luottoja, joiden korko oli selvästi alle inflaation. Pankit keräsivät myös helposti tuottoja valuuttakaupasta. Kaiken kaikkiaan pankkitoimintaa pidettiin helppona ja tuottavana toimintana.

II Baltian pankkikriisien suurimmat syyt

Kaikki Baltian maat ajautuivat pankkikriisiin; Viro 1992, Latvia ja Liettua 1995. Hanssonin ja Tombakin (1999) mukaan Baltian pankkikriisin takana oli lähinnä neljä syytä. Alalla toimivat eivät osanneet varautua kansantaloudellisessa ympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin. Voimassa olevien säännösten noudattamista ei myöskään valvottu riittävästi. Lisäksi pankkien sisäpiiriläisten väärinkäytökset ja pankkien holtiton kasvu ajoivat osaltaan pankkijärjestelmää kriisiin.

Pankit eivät olleet varautuneet makrotalouksympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin eivätkä siten olleet sopeuttaneet omaa liiketoimintastrategiaansa muutokseen. Negatiivisten reaalikorkojen aikana useimmilla yrityksillä ei ollut vaikeuksia maksaa velkojaan. Valtiontalouden vakauttaminen vuosina 1992-1993 johti reaalikorkojen nousuun, mikä vaikeutti asiakkaiden lainanhoitoa suunnitelmien mukaisesti. Lisäksi valtiontuen leikkaukset vähensivät yritysten mahdollisuutta piilotella rahoitusongelmiaan. Samanaikaisesti luotot keskuspankista kallistuivat tai niitä ei myönnetty enää lainkaan. Valuuttakaupan tuottoja supisti vielä vakaa tai yhtenäinen valuuttakurssi.

Voimassa olevan lainsäädännön noudattamisen heikko valvonta johti myös osaltaan pankkikriisiin. Pankkivalvojia oli vähän ja kokeneita valvojia vielä vähemmän. Lisäksi valvontaresurssit oli kohdistettu pienten pankkien valvontaan. Valvojat eivät ymmärtäneet lakien noudattamisen valvonnan merkitystä eivätkä niitä ongelmia joita seuraa, jos pankki ei noudata voimassa olevia määräyksiä. Toivottiin, että ongelmat poistuisivat itsestään ja että pankit hoitaisivat itse ongelmansa. Suurten pankkien omistajilla ja/tai johdolla oli myös suuri poliittinen valta. Pankin toimintaan liittyvä rikollinen toiminta saattoi myös aiheuttaa pelkoa valvojissa. Suurimpana syynä voidaan kuitenkin pitää sitä, että hallitus ei ymmärtänyt pankkivalvonnan merkitystä. Valvontaa ei vahvistettu, vaikka kansainväliset instituutiot korostivat valvonnan merkitystä ja tarjosivat apuaan.

Pankkien sisäpiiriläisten väärinkäytöksillä oli myös merkittävä rooli pankkikriisin synnyssä. Heikko hallintojärjestelmä¹ helpotti johdon väärinkäytöksiä, mutta suurempana ongelmana oli omistajien väärinkäytökset yleensä lähiyhtiöiden luottotuksen muodossa. Rupla-aikakaudella korkokatto johti luoton ylikysyntään, jolloin uusia osakkeenomistajia houkuteltiin luottolupauksilla. Omistajat pystyivät myös painostamaan pankin johtoa antamaan luottoa heidän omiin heikkotuottoisiin ja hyvin riskipitoisiin projekteihinsa. Usein omistajat saivat luottoa monin kerroin enemmän kuin olivat itse sijoittaneet pankin osakkeisiin. Myös valtio syyllistyi omistajana väärinkäytöksiin. Energiasektorilla hintakontrolli pakotti yritykset myymään tuotettaan alle kustannustason, jolloin alhaista energian hintaa ylläpidettiin lainojen turvin. Lopulta se johti järjestämättömien saamisten rajuun kasvuun. Valtio painosti myös muita kuin omistamiaan pankkeja myöntämään luottoa liiketaloudellisesti kannattamattomiin kohteisiin. Pankit halusivat pysyä hyvissä väleissä viranomaisten kanssa ei vain siksi, että ne olivat sääntelyn kohteita vaan myös siksi, että viranomaiset olivat potentiaalisia suuria asiakkaita.

Baltian maiden pankkikriisin taustalla oli myös pankkien holtiton kasvu. Esimerkiksi Latviassa pankkien taseen reaaliikasvu oli 55,8 % vuonna 1994. Liettuassa kasvu oli samana vuonna 20,6 % ja Virossa 11,2 %. Uudet pankit, jotka lisäsivät markkinaosuuttaan, kasvattivat taseitaan vieläkin nopeammin.

Pankkikriisille voidaan löytää myös muita syitä, joista merkittävin on pankin johdon ja henkilökunnan kokemattomuus riskien hallinnassa. Luottoriskin hallintaa ja sisäistä valvontaa ei juuri harrastettu pankeissa (OECD 2000). Kaiken kaikkiaan pankkien riskit siirtymätalouksissa ovat suuremmat kuin vakaissa markkinatalouksissa. Yleisesti ottaen pankit

eivät ole niinkään huolissaan tunnetuista riskeistä (korko-, valuuttakurssi- ym. riskit) kuin siitä miten vaikeaa riskejä on ylipäätään arvioida. Pankkitoiminnan perinteisiä riskejä ei niinkään pidetä vaarallisina, mutta sen sijaan uusia vielä tuntemattomia riskejä pidetään erityisen vaarallisina pankkitoiminnalle ja siirtymätalouksien pankeillehan kaikki riskit olivat uusia (Sörg 1999).

Monet siirtymävaiheessa olevat maat, joilla talouden vakauttaminen eteni hyvin, kokivat vaikean pankkikriisin. Makrotaloudellisen ympäristön muutos on näissä maissa ollut niin raju, että alalla toimivilta on vienyt aikaa ennen kuin he ovat oppineet miten uudessa ympäristössä on toimittava. Kun pankkien ongelmat alkoivat näkyä julkisuudessa, pankit menettivät myös tärkeimmän toimintaedellytyksensä, yleisön luottamuksen. Riittämätön sääntelykehikko ja riittämättömät kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevat lait edesauttoivat myös osaltaan pankkikriisin syntymistä (OECD 2000). Baltian pankit eivät myöskään ole noudattaneet hyvää pankkitapaa pankkitoiminnassaan, mikä vaikutti osaltaan pankkien ongelmiin. Ja edelleenkin, vaikka pankkijärjestelmä jo toimii, hyvän pankkitavan todellinen noudattaminen on haaste tämän päivän pankeille Baltiassa. Myös toimivan sääntelykehikon – lakien, määräysten ja valvonnan – täydellinen käyttöönotto vie aikaa.

III Viro

1 Pankkitoiminta

1.1 Pankkijärjestelmän synty pankkikriisien kautta

Viron itsenäistymisen jälkeen liikepankkien lukumäärä kasvoi hyvin nopeasti. Vuoden 1991 lopussa Virossa oli 27 liikepankkia, mutta vuoden 1992 ensimmäisen puolen vuoden aikana perustettiin vielä 21 uutta liikepankkia. Hyperinflaatio helpotti pankeilta vaaditun vähimmäispääoman hankintaa ja siten pankeja oli suhteellisen helppo perustaa. Lisäksi lukumäärää kasvattivat valtion pankista muodostettujen erityispankkien jakaantuminen useaksi pankiksi ja niiden sivukonttoreiden itsenäistyminen (Sörg 1999).

Baltian maista Viro ajautui pankkikriisiin ensimmäisenä vuoden 1992 lopussa (Hansson ja Tombak 1999), kun pankit eivät pystyneet hoitamaan maksujenvälitystä ajallaan maksuvalmiusvaikeuksien vuoksi. Viron keskuspankki myönsi pankeille maksuvalmiusluottoa, mutta niiden tilanne ei kuitenkaan helpottunut. Lopulta keskuspankki sulki kolme suurinta liikepankkia (Union Baltic Bank (UBB), Northern Estonian Joint-Stock Bank (NEJSB) ja Tartu Commercial bank (TCB)) marraskuussa 1992. UBB:n ja NEJSB:n maksuvalmiusongelmat johtuivat siitä, että Neuvostoliiton ulkomaankaupasta vastannut valtiollinen Vneshekonombank oli jäädyttänyt ko. pankkien tilit eli yhteensä noin 56 % pankkien varoista (OECD 2000). UBB ja NEJSB fuusioitiin sekä organisoitiin ja pääomitetiin uudelleen. Fuusioituista pankeista muodostettiin valtion omistama Pohja-Eesti Pank ja sille nimitettiin uusi johto. TCB:n vaikeudet johtuivat puolestaan huonosti hoidetusta pankkitoiminnasta, tappioista valuuttakaupoissa ja heikosta luottosalkun laadusta. TCB laskettiin konkurssiin ja tallettajat menettivät varojaan².

Ensimmäisen pankkikriisin jälkeen Viro paransi pankkivalvontaa ja tiukensi tilinpäätössäädöksiä. Tärkein uudistus oli vähimmäispääomavaatimuksen nostaminen 0,5 milj. kruunusta (32 000 euroa³) 6 milj. kruunuun (383 500 euroa). Kaikkien toimivien pankkien oli myös uudistettava pankkitoimilupansa. Täyttääkseen tiukemmat pääomavaatimukset pienet pankit yhdistyivät ja pankkien lukumäärä alkoi laskea. Pankkien lukumäärä supistui kiristyneiden vaatimusten ansiosta 41:stä 22:een vuodesta 1992 vuoteen 1993 mennessä. Merkittävin fuusio oli kymmenen maaseutupankin yhdistyminen Eesti Ühispankiksi.

Uudistukset eivät kuitenkaan riittäneet estämään uuden kriisin syntymistä. Toinen kriisi sai alkunsa kun Viron suurin pankki, Eesti Sotsiaalpank (ESP), ajautui maksuvalmiusongelmiin sen jälkeen kun valtio hajautti riskiään ja alkoi käyttää ESP:n lisäksi muita pankeja rahaliikenteensä hoitamiseen vuonna 1994. Pankki oli yksityistetty aiemmin, mutta pankin johto oli säilynyt samana kuin ennen yksityistämistä (OECD 2000). Pankin ongelmia kärjisti erityisesti pankin harjoittama omistajien ja lähiyhtiöiden luottottaminen. Viron keskuspankki yritti pelastaa ongelmapankkia eri tavoin, mutta lopulta maaliskuussa 1995 sen toiminta lopetettiin ja se organisoitiin myöhemmin omaisuushoitoyhtiöksi. Jälkeenpäin on todettu, että valvojan olisi pitänyt lopettaa pankin toiminta nopeammin. Viron keskuspankki joutui myös pelastamaan edellisen kriisin yhteydessä muodostetun Pohja-Eesti Pankin. Keskuspankki myönsi sille ensin pääomaa tappioiden kattamiseksi. Muutamaa kuukautta myöhemmin kuudesosa pankista kuitenkin myytiin Ühispankille ja pankin johtaminen siirrettiin uusille omistajille (Hansson ja Tombak 1999).

Toisen pankkikriisin jälkeen sääntelykehikkoa muutettiin saattamalla voimaan uusi pankkilaki, joka edellytti korkeampia pääomavaatimuksia, IAS-standardien mukaisen tilinpäätöksen, hyvän pankkitavan noudattamista luoton myöntämisessä (pankin sisäinen tarkastus valvoi) ja lisäksi kansainvälisen tilintarkastusyhtiön tarkastaman vuositilinpäätöksen.

Seuraavan kerran Viron pankkijärjestelmän kestävyyttä koeteltiin Aasian rahoituskriisin aikana 1997. Osakkeiden hinnat romahtivat 60 %, mikä johti pankkien voittojen supistumiseen. Osakekurssien ja kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden epävakaus sekä uudet tiukemmat vähimmäisvarantovaatimukset nostivat korkoja (Viron pankkiyhdistys, www.pangaliit.ee). Pankkisektorin kasvu pysähtyi ja kotitaloudet kärsivät korkojen noususta, mutta teollisuuteen Aasian kriisi ei juuri vaikuttanut. Sen sijaan Tallinnan pörssin markkina-arvosta oli jäljellä enää neljännes kun kriisi oli ohi ja lisäksi pörssin merkitys rahoituksen välityksessä hävisi. Viranomaiset pyrkivät vakauttamaan tilannetta eri toimenpitein mm. asettamalla vakavaraisuusvaatimukseksi 10 % kun se aikaisemmin oli ollut 8 %. Lisäksi pankkien vähimmäisvarantovaatimuksia nostettiin (OECD 2000).

Venäjän kriisin suorat vaikutukset pankkeihin vuonna 1998 olivat melko vähäiset. Pankeilla oli Venäjä-riskiä vain 2 % taseestaan ja sekin oli keskittynyt kahdelle pienelle pankille, joista toinen meni konkurssiin ja toinen fuusioitiin keskuspankin tuella keskikokoiseen pankkiin (OECD 2000). Talouden taantuma ja korkotason nousu aiheutti kuitenkin luottoriskin realisoitumista ja kasvatti pankkien luottotappioita. Venäjän kriisi teki Viron pankeista varovaisia ja siten luotonannon kasvu hidastui.

Viron pankkijärjestelmä kuitenkin uudistui vuonna 1998, kun kolme pankkia⁴ meni konkurssiin, yksi pankki pääomitettiin uudestaan ja fuusioitiin toisen pienen pankin⁵ kanssa. Lisäksi fuusioitiin Hansapank ja Hoiupank sekä Ühispank ja Tallinna Pank. Näin muodostuivat Viron kaksi suurinta pankkia Hansapank ja Ühispank. Pian sen jälkeen ruotsalaiset pankit, Skandinaviska Enskilda Banken ja Förenings Sparbanken, hankkivat suurimmista pankeista strategisen omistusoosuuden.

Vahvaa ja vakaata pankkijärjestelmää pidetään edellytyksenä vakaalle ja kasvavalle taloudelle ja se on myös edellytys Eurooppaan integroitumiselle. Baltiassa paikalliset viranomaiset ja poliitikot ovatkin hyväksyneet ja omaksuneet tavoitteekseen vahvan, luotettavan ja tuottavan pankkijärjestelmän luomisen, mutta toimintojen riipeys tavoitteen edistämiseksi on vaihdellut maittain. Viro on toiminut Baltian maista nopeammin tavoitteen saavuttamiseksi.

Viron pankkisektoria pidetäänkin yhtenä kehittyneimmistä siirtymätalouksissa. Rahoituksen välityskyky (luotonanto/bkt) oli viime vuonna 41 % kun se oli esim. Latviassa 25 % ja Liettuassa 12 %. Rahoitusjärjestelmään kuuluvat keskuspankki, liikepankit, sijoitusrahastot, vakuutusyhtiöt ja kaksi yksityistä eläkerahastoa. Lisäksi rahoitusyhtiöistä on tullut merkittäviä rahoituksen välittäjiä. Viron pankkisektori on myös yksi nopeimmin kasvaneista sektoreista Baltiassa. Muutokset sekä palvelujen laadussa että toiminnan määrässä ovat olleet merkittäviä. Se on keskittynein, täysin yksityinen ja lähes kokonaan ulkomaalaisten omistuksessa.

1.2 Ulkomaiset sijoittajat Viron pankkimarkkinoilla

Viro on onnistunut luomaan suosiollisen sijoitusilmaston ja näin se on onnistunut houkuttelemaan ulkomaisia sijoittajia erityisesti pankki- ja telekommunikaatioalalle. Tärkeimpänä tekijänä on ollut pääomaliikkeiden ja rahoituspalveluiden tarjonnan vapauttamien EU:n direktiivien mukaisesti. Myös pankkilainsäädäntöä ja pankkivalvontaa on kehitetty EU:n minimistandardien mukaan (ks. Luku 4 Viron rahoitusvalvonta).

Ulkomaisella omistuksella onkin keskeinen rooli Viron pankkimarkkinoilla. Ruotsalaiset pankit ja muut pohjoismaiset sijoittajat olivat hyvin aktiivisia 1990-luvun lopulla Baltian maissa, erityisesti Virossa. Ruotsalaisten intoa investoida alueelle rohkaisi se, että vuonna 1998 Venäjän kriisin jälkeen Baltian valtiot etsivät yhteistyökumppaneita nimenomaan pohjoismaista. Lisäksi monet Baltian pankit ja erityisesti Viron pankit ovat olleet innokkaita hankkimaan taloudellista tukea, tietotaitoa ja kansainvälistä mainetta luotettavalta emopankilta. Skandinaviska Enskilda Banken (SEB), Föreningssparbanken (Swedbank) ja Merita Pankki ovat olleet aktiivisimmat Baltian alueella. SEB on hankkinut strategisen omistusosuuden Ühispankista ja Swedbank Hansapankista.

Suomalainen Merita Pankki -konserni on kehittänyt pankkitoimintaansa Virossa sivukonttorimuodossa vuodesta 1995 lähtien. Heinäkuussa 2000 Viron keskuspankki myi osuutensa Optiva Pankista suomalaiselle Sampo-konsernille, minkä jälkeen kaikki Virossa toimivat pankit ovat olleet yksityisiä pankkeja. Sampo-konserni ja Ühispankin suurin omistaja SEB ovat jättäneet ostotarjouksen lähes kokonaan omistamiensa pankkien osakkeista saadakseen 100 prosentin omistusosuuden.

Baltian pankit saavat pohjoismaisilta strategisilta sijoittajilta tieto-taitoa ja asiantuntemusta linjaohjauksesta, markkinoinnista, riskien hallinnasta, tuotekehittelystä ja teknologiasta. Pankit hyötyvät myös saamastaan pääomasta ja niille suunnitellusta strategiasta. Hyvämaineiset pohjoismaiset pankit edistävät tytäryrityksensä hallintojärjestelmää⁶ sekä parantavat ja tervehdyttävät niiden luotonantokulttuuria. Ulkomaisten sijoittajien läsnäolo myös suojelee pankkeja paikalliselta korruptiolta sekä hallituksen sekaantumiselta pankin toimintaan ja omistukseen. Länsimaisten pankkien strateginen omistajuus tuo Viron pankeille vakautta ja uskottavuutta. Mm. Moody's (2001) uskoo, että länsimaisten luottokelpoisten pankkien omistus ja sitoutuminen Itä-Euroopan pankkeihin ja pankkijärjestelmiin vahvistaa ko. pankkeja ja pankkijärjestelmiä. Strategisen ulkomaisen omistuksen kasvun myötä mm. Viron pankkien luokitusta on nostettu.

Moody's näkee länsimaisten pankkien hyötyvän Keski- ja Itä-Euroopan (KIE) pankkeihin tehdyistä sijoituksista. Pitkällä tähtäyksellä hyötynä nähdään kilpailulliset edut, jotka saavutetaan, kun varmistetaan vahva markkina-asema maissa, jotka liittyvät tulevaisuudessa Euroopan Unioniin. Välitöntä riskiä voidaan pitää suurena, mutta sijoitusten määrä ei kuitenkaan ole erityisen suuri. Lyhyellä tähtäyksellä pankit voivat hyötyä hallitsevasta markkina-asemasta ja siten hinnoitteluvallasta. Markkinat ovat riskipitoisia, mutta marginaalit ovat myös leveät. Näin ollen pankki voi kasvattaa kannattavuutta ja siten sijoittajan tuottoja.

Länsimaisten pankkien intoa sijoittaa KIE-maiden pankkeihin on lisännyt myös mahdollisuus kulujen supistamiseen. Työlainsäädäntö ei ole yhtä tiukka KIE-maissa kuin Länsi-Euroopassa ja työvoimakustannukset ovat vain murto-osa Länsi-Euroopan tasosta. Länsimaaiset pankit voivat tulevaisuudessa esimerkiksi yhdistää koko konsernin selvitys-toiminnot⁷ ja hoitaa ne tytäryrityksessä. Moody's pitää pohjoismaisten pankkien investointeja Baltian alueelle positiivisena kehityksenä. Pankit hyötyvät investoinneista sekä strategisesti että kannattavuuden kannalta ottamatta kuitenkaan kohtuuttoman korkeita riskejä.

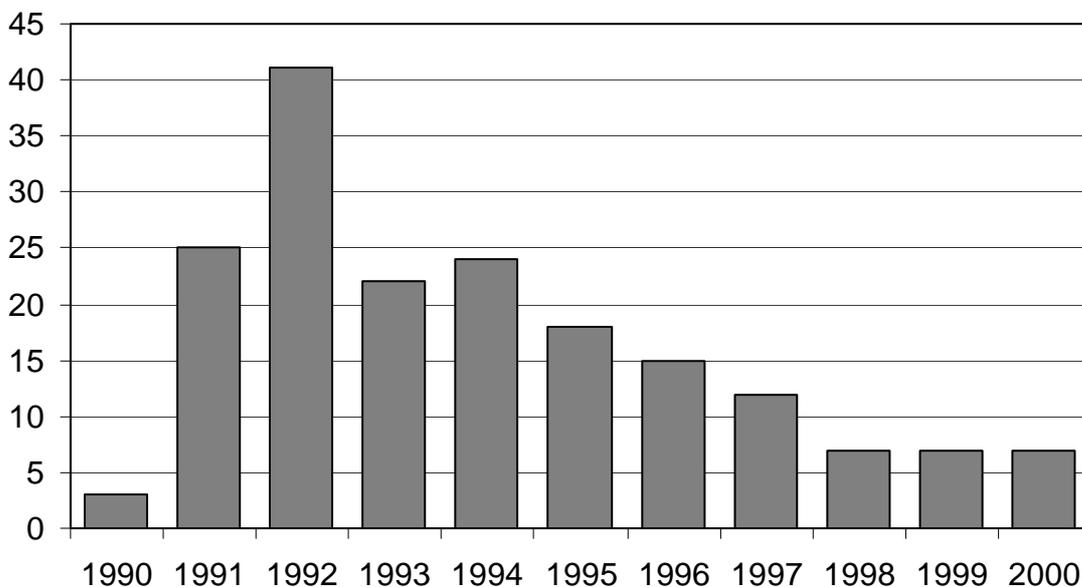
Pankit ympäri maailmaa ovat siirtäneet painopistettään enemmän palkkiotuottoja synnyttävään toimintaan ja erityisesti omaisuudenhoitoon liittyviin palveluihin. Kaikki pohjoismaiset pankit, jotka toimivat Virossa, ovat myös ottaneet strategiakseen eri säästämismuotojen tarjonnan kasvattamisen. Asiakkaille tarjotaan perinteisten talletusten lisäksi rahastoja, eläkerahastoja sekä vakuutus säästämistä. Talletustoimintaa pidetään tuottavana, koska korkomarginaalit ovat leveitä ja tuotteiden kirjo voi olla yksinkertaisempi kuin kehittyneimmillä rahoitusmarkkinoilla. Paikallinen väestö luottaa pohjoismaisen pankin

tytärpankkiin tai sivukonttoriin enemmän kuin paikalliseen pankkiin ja näin ne pystyvät paikallisia pankkeja helpommin keräämään talletuksia ja sijoituksia. Pohjoismaiset sijoittajat eivät sen sijaan pidä luottomarkkinoita yhtä houkuttelevina.

1.3 Markkinoilla toimijat

Pankkien lukumäärä kasvoi Virossa 1990-luvun alussa voimakkaasti, mutta yhtä nopeasti niiden määrä kääntyi myös laskuun (kuva 1). Ensimmäisinä vuosina pankkien lukumäärää supistivat lähinnä konkurssit, mutta pian sen jälkeen lukumäärä jatkoi supistumistaan etupäässä fuusioiden vuoksi. Pankkeja yhdisteltiin runsaasti sekä fuusioin että ostoin, mistä seurasi pankkijärjestelmän voimakas keskittyminen. Heikoimmat ja huonoimmin johdetut pankit ovat hävinneet markkinoilta kun taas vahvemmat ja paremmin johdetut pankit ovat yhdistyneet ja jatkavat toimintaansa.

Kuva 1. Pankkien lukumäärä Virossa vuosina 1990-2000

Lähde: Viron pankkiyhdistys

Pankkijärjestelmän kehittyminen vasta 1990-luvulla on tuonut etuja Viron pankkijärjestelmälle. Pankit ovat voineet jättää työvaltaisen kehitysvaiheen väliin ja aloittaa suoraan kehittyneemmältä tasolta. Pankeilla ei myöskään ole ollut rasitteena vanhoja IT-järjestelmiä vaan ne ovat voineet ottaa käyttöönsä uusinta teknologiaa. Esimerkiksi maksujärjestelmässä Viro on voinut siirtyä suoraan elektroniseen maksujenvälitykseen ja se on voinut jättää paperivaiheen väliin. Vastaavasti selvitys-toiminnoissa⁸ on suoraan hyödynnetty korkeatasoista informaatioteknologiaa ja jätetty työvaltainen vaihe väliin.

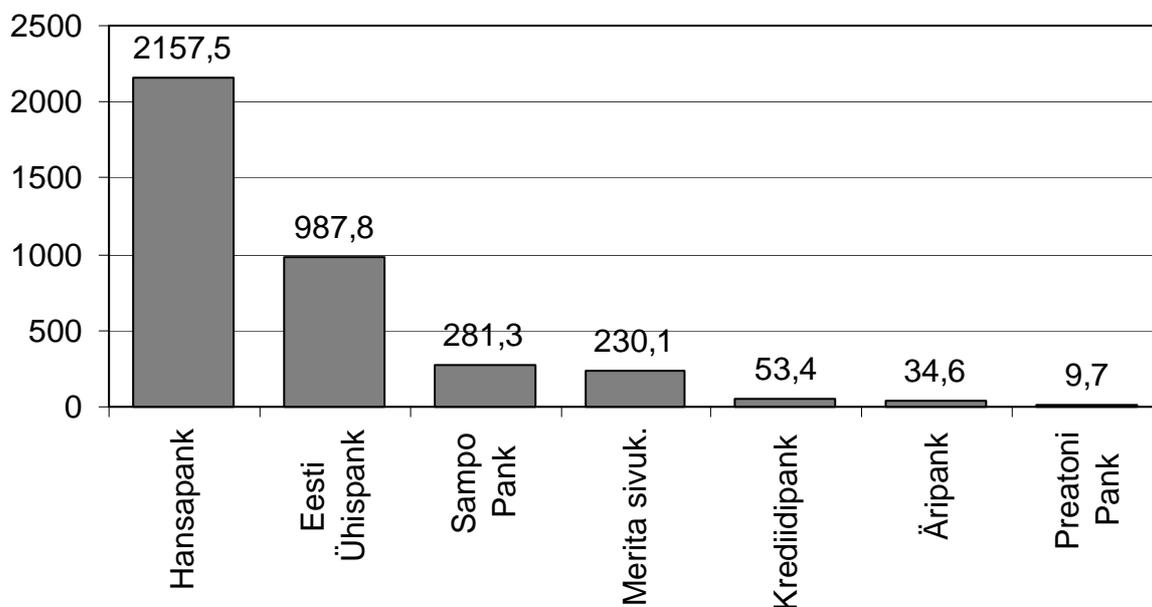
Gsm:n ja internetin suosio on kasvanut nopeasti Virossa, vaikka niiden käyttökustannukset ovat korkeat. Kaikilla asiakkailta ei ole varaa internetyhteyteen, mutta pankit ovat perustaneet laajan internet-kioski verkoston. Vasta perustetut pankit ja pohjoismaisten pankkien yhteistyökumppanit ovat olleet erityisen aktiivisia tarjoamaan pankkipalveluita sekä internetin että gsm:n kautta. Viron suurimman pankin pääjohtaja pitääkin Viron tärkeimpänä

myyntivalttina internetin ja gsm-puhelimien käyttäjien korkeaa suhteellista osuutta ja sen hyödyntämisestä sekä yksityisellä ja julkisella sektorilla (Banker, January 2001). Teknologian kehittyminen luo Viron pankeille mahdollisuuksia mutta myös haasteita.

Länsimaissa pelättyä uusien jakelukanavien tuomaa asiakasuskollisuuden heikkenemistä ei ole odotettavissa sillä asiakkaiden suhde pankkiin ei ole koskaan ollutkaan yhtä tiivis hiljattain kehittyneillä pankkimarkkinoilla kuin länsimaiden pankkimarkkinoilla. Näin ollen laajalla olemassa olevalla konttoriverkolla ja sitä kautta laajalla asiakaskunnalla ei ole samaa merkitystä Virossa kuin on esim. pohjoismaissa.

Viron rahoitusmarkkinoilla toimii tällä hetkellä seitsemän pankkia, joista yksi on ulkomaisen pankin sivukonttori. Pankkimarkkinoita hallitsevat kaksi suurinta pankkia, Hansapank ja Eesti Ühispank, joilla on noin 83,8 prosentin markkinaosuus pankkimarkkinoista (kuva 2) Neljällä suurimmalla pankilla on taseella mitattuna 97,4 prosenttia markkinoista (taulukko 1). Jos markkinaosuutta mitataan luotoilla tai talletuksilla, kahden suurimman pankin markkinaosuus nousee noin 86 prosenttiin ja neljän suurimman pankin markkinaosuus noin 98 prosenttiin.

Kuva 2. Pankkien taseet vuonna 2000, milj. euro

Lähde: Viron keskuspankki, Baltic News Service, Hansapank

Viimeisen vuoden aikana markkinoiden keskittyminen ei ole enää voimistunut. Kahden suurimman pankin yhteenlaskettu markkinaosuus on laskenut vajaan prosenttiyksikön verran. Hansapank on selvästi kasvattanut markkinaosuuttaan ja Ühispank on vastaavasti menettänyt asemiaan markkinaosuuden supistuttua kolmella prosenttiyksiköllä vuoden aikana. Seuraavan sarjan – Sampo Pank ja Merita Pankin sivukonttori – voittaja on Meritan Viron sivukonttori, joka on onnistunut kasvattamaan markkinaosuuttaan lähes prosenttiyksiköllä kun sen sijaan Sammon markkinaosuus on hieman laskenut.

Taulukko 1. Pankkien markkinaosuudet 1999-2000 taseen loppusummalla mitattuna

%	1999	2000
Hansapank	55,2	57,5
Ühispank	29,4	26,3
Sampo Pank	7,9	7,5
Merita Pankki, sivukonttori	5,3	6,1
Krediidipank	1,2	1,4
Äripank	0,8	0,9
Preatonipank	0,2	0,3

Lähde: Viron keskuspankki, Baltic News Service, Hansapank

Hansapank

Hansapank perustettiin vuonna 1992 ja vuonna 1998 siihen fuusioitiin Baltian kolmanneksi suurin pankki Viron säästöpankki. Saman vuoden lopulla Hansapank alkoi etsiä strategista yhteistyökumppania. Neuvottelujen jälkeen ruotsalainen Swedbank hankki strategisen omistusosuuden Hansapankista ja maaliskuussa 2001 sen omistusosuus on 57,65 %. Toiseksi suurin osakkeenomistaja on EBRD⁹ 9,7 %:n osuudella.

Hansapank on Viron suurin pankki ja sillä on vahva markkina-asema sekä vähittäis- että yritys pankkitoiminnassa sekä rahoitusyhtiötoiminnassa. Hansapankin konttoreissa on tarjolla kaikki rahoituspalvelut (pankki-, vakuutus-, leasing- ja rahastopalvelut). Konsernin strategiana on toimia kaikissa Baltian maissa laajalla tuotevalikoimalla. Tällä hetkellä konsernilla on liikepankit ja rahoitusyhtiöt Virossa, Latviassa ja Liettuassa. Viron lisäksi Hansapank-konsernilla on vahva markkina-asema Latviassa. Liettuassa konserni avasi pankin vuoden 1999 puolivälissä ja osti valtion omistaman pankin vuonna 2001. Konsernissa työskenteli vuoden 2000 lopussa yhteensä 3431 henkilöä, joista 2281 työskenteli Virossa.

Konserni on panostanut teknologian kehittämiseen hyödyntämiseen. Elektronista jakeluverkkoa on kehitetty aktiivisesti. Vuoden 2000 lopussa internet-palvelun solmineita asiakkaita oli jo 200 000. Internet-pankkipalvelujen käyttäjien määrä kasvaa vankasti, koska uusia sopimuksia solmitaan joka kuukausi keskimäärin noin 12 000. Konsernin tavoitteena on 250 000 internetasiakasta Virossa, 60 000 Latviassa ja 4000 Liettuassa vuoden 2001 lopussa. Heinäkuussa 2000 Hansapank toi markkinoille WAP-version, joka mahdollistaa pankkipalvelujen käytön WAP-puhelimella. Hansapank on saanut kansainvälistäkin tunnustusta internetpankkipalvelujen tuottajana. Se sijoittui sijalle 16, kun Forrester Research arvioi eurooppalaisten pankkien internetpankkitoimintoja. Pankin seuraavan kolmen vuoden painopisteenä on kasvattaa internetkäyttäjien lukumäärä.

Eesti Ühispank

Viron toiseksi suurin pankki Ühispank perustettiin vuonna 1992 kun 10 itsenäistä maaseutupankkia fuusioitiin. Vuonna 1997 siihen fuusioitiin vielä Pohja-Eesti Pank ja vuonna 1998 Tallinna Pank. Skandinaviska Ensikilda Bankenista tuli Ühispankin suurin omistaja vuonna 1998. Vähitellen SEB on lisännyt omistusosuuttaan ja vuoden 2000 lopussa se esitti ostotarjouksen Ühispankin vähemmistöosakkaille ja Ühispankin osakkeet otettiin pois pörssilistalta. Vuoden 2000 lopussa SEB:llä oli 97,4 prosentin omistusosuus Ühispankista. SEB:n ote Ühispankista onkin tiukentunut koko ajan ja tällä hetkellä Ühispank on hyvin tiukasti SEB:n ohjauksessa kaikilla tasoilla ja toimialoilla.

Pankki keskittyy omistajansa SEB:n strategialinjausten mukaisesti kotimarkkinoihin eli Viroon ja siellä ydintoimintoihin. Ydintoimintoihin kuuluvat vähittäispankkitoiminta, investointipankkitoiminta ja henkivakuutus. Pankki on myynyt aktiivisesti omistusosuuksiaan eri yrityksistä (mm. laivayhtiöstä). Se on myös sulkenut tai myynyt rahoitusalan yrityksiä Liettuassa ja Latviassa välttyäkseen kilpailemasta SEB:n omistamien rahoitusalan yritysten kanssa.

SEB:n ohjeiden mukaisesti pankin strategiana on kustannusten leikkaus ja elektronisen verkon kehittäminen. Ühispank onkin supistanut viime vuosina konttoriverkosta (18 konttoria suljettiin vuonna 2000) ja henkilökunnan määrää. Maaseudulta on suljettu konttoreita, koska postit tarjoavat siellä Ühispankin palveluja. Pankki on kehittänyt myös aktiivisesti elektronisia pankkipalveluja ja tuonut mm. WAP-palvelut asiakkailleen. Internetasiakkaita oli vuoden 2000 lopussa 73 000.

Ühispankki-konserniin kuuluvat Ühispankin lisäksi vakuutusyhtiö Ühispanga Elukindlustus, omaisuudenhoitoyhtiö Ühispanga Varahalduse sekä rahoitusyhtiö Ühisliisingu AS, jolla on tytäryhtiöitä muissa Baltian maissa sekä Pietarissa Venäjällä. Koko konsernissa on 1190 työntekijää, joista 1039 työskentelee Ühispankissa.

Sampo Pank

Vuonna 1998 Eesti Foreksbank ja Eesti Investeerimisbank fuusioitiin ja pankki sai nimeksi Optiva Pank. Fuusioidut pankit olivat kuitenkin oletettua huonommassa taloudellisessa kunnossa, jolloin keskuspankki hankki muodostetusta pankista hallitsevan omistusosuuden (57,9 %) estääkseen mahdollisen systeimiriskin realisoitumisen ja vakauttaakseen pankkijärjestelmää.

Keskuspankki myi omistusosuutensa Optiva Pankista heinäkuussa 2000 Finanssi-Sammolle¹⁰. Kauppahinta oli 13,7 milj. euroa. Keskuspankki sitoutui vastaamaan mahdollisista luottotappioista, joita tietyt Optiva Pankin saatavat voivat aiheuttaa. Vakuuden kattamien saatavien arvioitu kirjanpitoarvo oli 21,2 milj.euroa. Samassa yhteydessä Ühispank myi Finanssi-Sammolle 18,8 %:n ja ASNG Investeeringud 4,5 %:n osuutensa osakepääomasta. Julkisella ostotarjouksella piensijoittajille Finanssi-Sampo hankki vielä lisää osakkeita niin, että vuoden lopussa sillä oli 93,5 %:n omistusosuus. Vuoden loppupuolella Sampo-Leonia päätti keskittää kaikki paikalliset pankkipalvelut Optiva Pankkiin ja Finanssi-Sampo myi osuutensa Optiva Pankista Sammolle. Pankin nimi muuttui vuoden 2001 alusta Sampo Pankiksi. Vuoden 2001 huhtikuussa osakkeenomistajat päättivät nostaa pankin osakepääomaa Sampo Pankille suunnatulla annilla, minkä jälkeen Sammon omistusosuus olisi 95,1 % (BNS 4/2001)

Sampo Pank on Viron kolmanneksi suurin pankki ja sillä on yhteensä kahdeksan konttoria. Pankkien lisäksi sillä on leasing-, omaisuudenhoito-, sijoitus- ja kiinteistöyhtiöitä. Viime vuoden lopussa pankki hankki täydellisen omistuksen EFM Optiva Varahaldus omaisuudenhoitoyhtiöstä ostamalla 50 %:n omistusosuuden itävaltalaiselta East Fund Management -yhtiöltä. Uuden nimen saanut Sampo Varahaldus (Sampo Asset Management) tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden sijoittaa rahamarkkina- tai kasvurahastoihin, mutta rahastotyyppien määrää on tarkoitus jatkossa lisätä.

Sampo-konsernilla on Virossa myös vakuutusyhtiö Sampo Eesti Varakindlustus, joka on Viron merkittävin vakuutusyhtiö 40,3 prosentin markkinaosuudella vahinkovakuutusmarkkinoista. Sammolla on siis Virossa käytössä sama finanssipalvelukonsepti kuin Suomessa.

Merita Pankin sivukonttori Virossa

Merita Pankki oli ensimmäinen ulkomainen pankki, joka perusti sivukonttorin Viroom. Tallinnan konttori avattiin helmikuussa 1995. Tällä hetkellä Meritalla on Virossa neljä konttoria, joista kaksi sijaitsee Tallinnassa. Sivukonttori tarjoaa asiakkailleen kaikkia pankkipalveluja mukaan lukien elektroniset pankkipalvelut. Merita Pankin Viron sivukonttorin talletukset kuuluvat Suomen talletussuojarahaston piiriin. Nordea ryhmään kuuluvalla Merita Rahoituksella on tytäryhtiö myös Virossa nimeltään Nordea Leasing Ltd, joka tarjoaa asiakkailleen leasing- ja factoringpalveluja.

1.4 Pankkien taseen kehitys

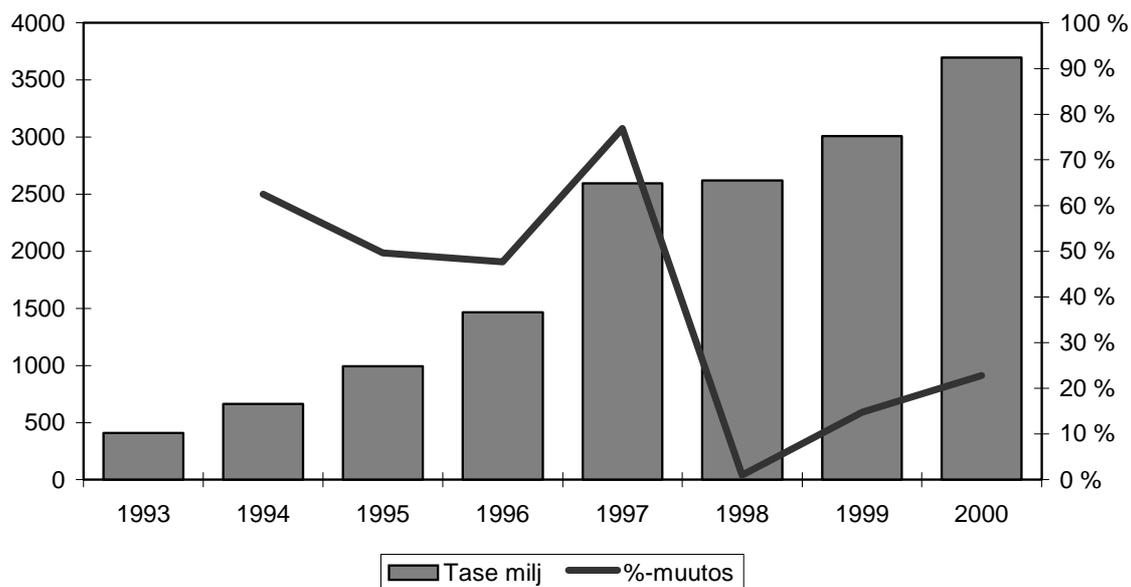
1.4.1 Varat

Pankkitoimiala on kasvanut voimakkaasti Virossa. Pankkien taseiden kasvu lähes pysähtyi vuonna 1998, mutta sen jälkeen kasvu on kääntynyt jälleen kasvuun (kuva 3). Vuonna 1999 pankkien taseet kasvoivat lähes 15 % edellisvuodesta ja vuonna 2000 jo yli 22 %. Vuoden 2000 lopussa taseiden summa oli 3,7 mrd. euroa. Pankkien taseiden osuus Viron bkt:stä oli vuoden 2000 lopussa 68,5 %, joka ei ole vielä erityisen korkea, joten kasvupotentiaalia on vielä jäljellä (vrt. Suomi 94,9 %).

Viron talouden reipas kasvu viime vuonna (Koivu ja Korhonen 2001) näkyi pankkien taseissa luotonannon kiihtymisenä. Vuoden 2000 lopussa pankkien varoista 59,2 % oli luotonantoa yleisölle eli luotonannon osuus varoista kasvoi vuodessa 2,5 prosenttiyksikköä. Euroopan korkotason noustessa pankit purkivat arvopaperisalkkujaan viime vuoden alkupuolella, mutta vuoden lopussa salkkuja taas kasvatettiin. Vuoden lopussa niiden osuus pankin varoista (14,4 %-yksikköä) oli supistunut edellisvuoteen verrattuna, mutta salkkujen arvo oli kuitenkin edellisvuotta suurempi. Pankkien talletukset luottolaitoksissa - lähes yksinomaan ulkomaisissa luottolaitoksissa - ovat kasvaneet voimakkaasti parin viime vuoden ajan. Vuoden 2000 lopussa pankit olivat tallettaneet varoistaan 8,7 % luottolaitoksiin. Pankit pyrkivät pitämään varojaan likvideissä muodoissa, koska valuuttakatejärjestelmässä keskuspankilli on hyvin rajoitetut mahdollisuudet tarjota likviditeettitukea pankeille. Lisäksi rahoituksen hakeminen markkinoilta ei onnistu, koska likvidit rahamarkkinat eivät toimi Virossa.

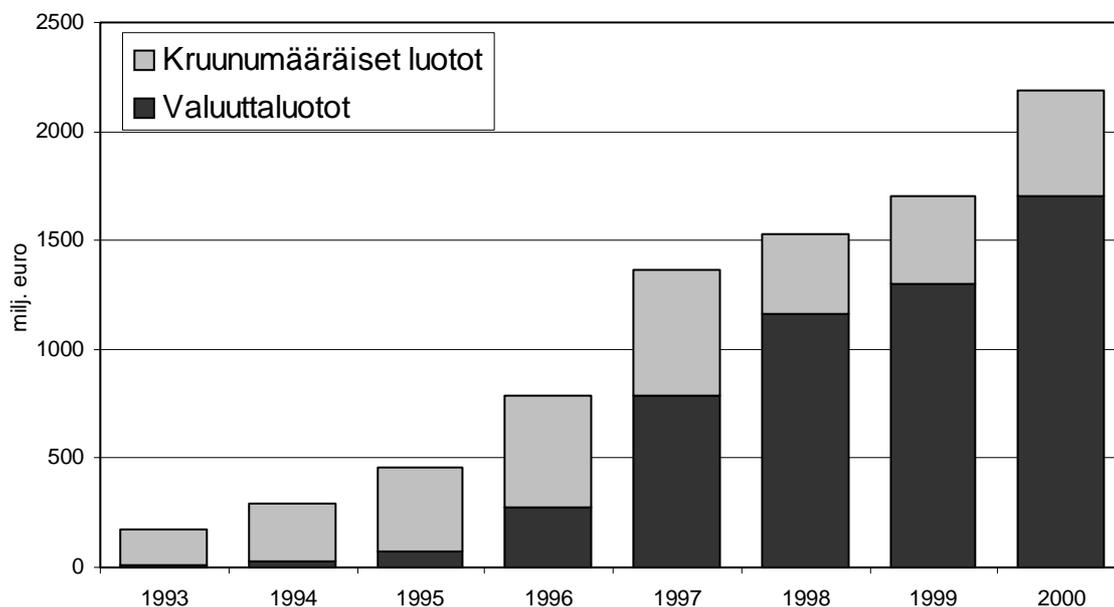
Pankkien luottokanta kasvoi viime vuonna selvästi enemmän kuin kahtena edellisenä vuotena. Vuoden 2000 lopussa pankkien luottokanta oli 2,2 miljardia euroa, josta valuuttamääräisten luottojen osuus oli 78 % ja kruunumääräisten luottojen osuus 22 % (kuva 4). Luotonannon kasvu on tapahtunut pääasiassa valuuttamääräisessä luotonannossa. Myöntämällä luotot valuuttamääräisenä pankit siirtävät valuuttakurssiriskin asiakkaille. Euromääräisessä luotonannossa asiakkaille siirretty riski valuuttakurssijärjestelmän muutoksesta.

Kuva 3. Pankkien taseet vuosina 1993-2000, milj. euro ja muutos-%

Lähde: Viron keskuspankki

Kuva 4. Luottokanta 1993-2000, milj. euroa

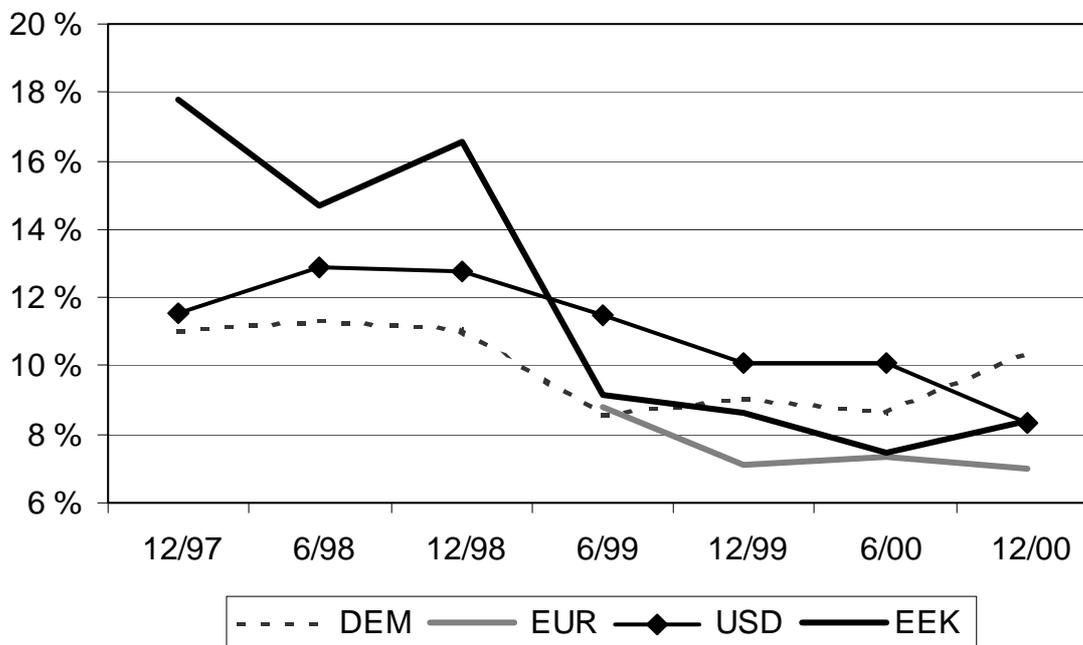

Li

Aina vuoteen 1999 asti tärkein valuutta ulkomaan rahan määräisissä luotoissa oli Saksan markka, mutta viime vuonna euroluottojen osuus oli jo lähes yhtä suuri kuin Saksan markkaan sidottujen luottojen määrä¹¹. Euroluottojen korot ovatkin olleet kaikista edullisimmat asiakkaalle ja selvästi edullisemmat kuin Dem-luottojen korot (kuva 5). Dem-luottojen osuus kaikista luotoista oli 35 % kun taas Euro-luottojen osuus oli 33 % eli sekä Saksan markkaan

että euroihin sidottuja luottoja oli enemmän kuin kruunuihin sidottuja luottoja. Dollariluottoja oli koko luottokannasta vajaat 10 % ja muiden valuuttojen merkitys oli vähäinen. Kotimaan valuutan määräisten luottojen määrä on pysynyt suhteellisen vakiona viimeiset kolme vuotta.

Kuva 5. Luottokorot valuutoittain, 1997/12 – 2000/12

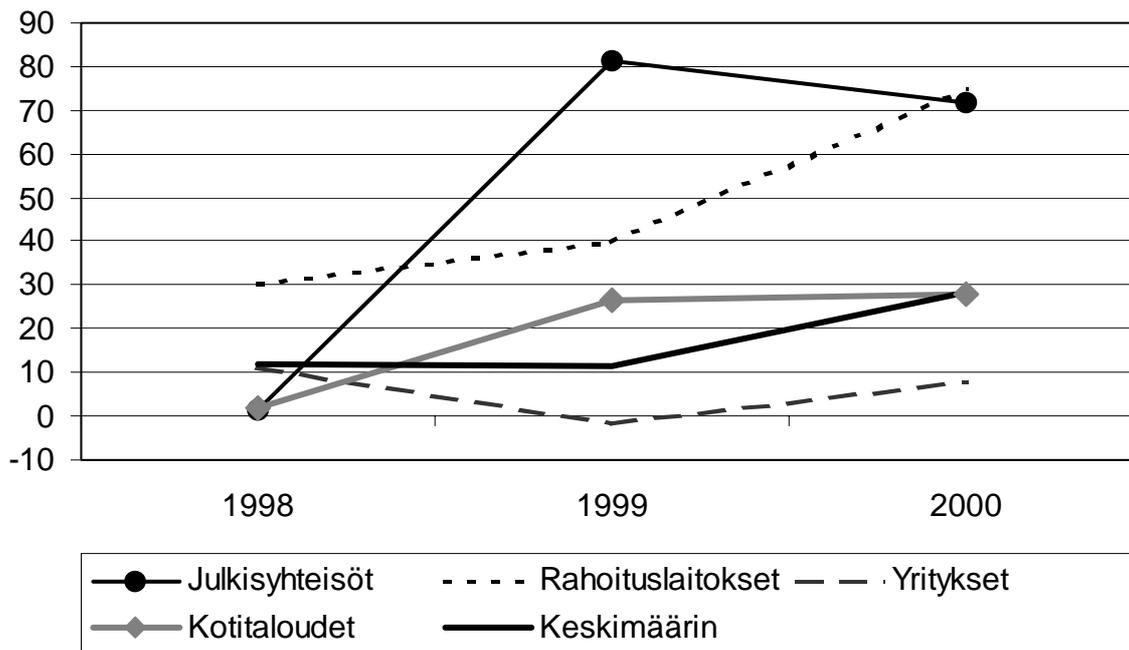

Lähde: Viron Pankki

Kahdessa vuodessa luottokannan jakauma sektoreiden välillä on muuttunut oleellisesti (liite 1). Yritysluottojen osuus on supistunut yli 60 prosentista 46 prosenttiin, ja vastaavasti rahoituslaitosten osuus on kasvanut 13 prosenttiyksikköä yli 30 prosenttiin, mitä voidaan pitää huomattavana muutoksena näinkin lyhyessä ajassa. Kahden viime vuoden aikana pankit ovat lisänneet rahoituslaitosten luototusta lähes 400 milj. eurolla, kun vastaavana aikana yritysluottojen määrä on kasvanut vain runsaat 50 milj. euroa. Kun viime vuonna luotonanto kasvoi keskimäärin 28 %, niin luotonanto rahoituslaitoksille kasvoi peräti 75 % (kuva 6). Raju kasvu selittyy leasing-toiminnan hyvin voimakkaalla kasvulla. Pankit rahoittavat rahoitusyhtiöitä, jotka puolestaan kanavoivat rahoituksen asiakkaille leasing-muodossa. Pankkikonsernien rahoitusstrategia on muuttunut viime vuosien aikana. Aikaisemmin konsernin tytäryhtiöiden rahoitus hoidettiin antamalla niille takaus, kun nyt on siirrytty suoraan taseen kautta annettavaan rahoitukseen. Rahoitusyhtiöt ovatkin kuolettaneet ulkomaisia luottojaan ja lisänneet toimintaansa voimakkaasti koko Baltian alueella.

Viron taloudellinen keskittyminen Tallinnan alueelle näkyy myös luottojen keskittymisenä ja keskittyminen on voimistunut viimeisten vuosien aikana. Viime vuoden lopussa pankkien luottokannasta oli 64,1 % myönnetty Tallinnan alueella rekisteröidyille yrityksille tai Tallinnan alueella asuville kotitalouksille. Muista alueista ainoastaan Tarto erottuu 5,1 prosentin osuudella, mutta senkin merkitys on hieman laskussa.

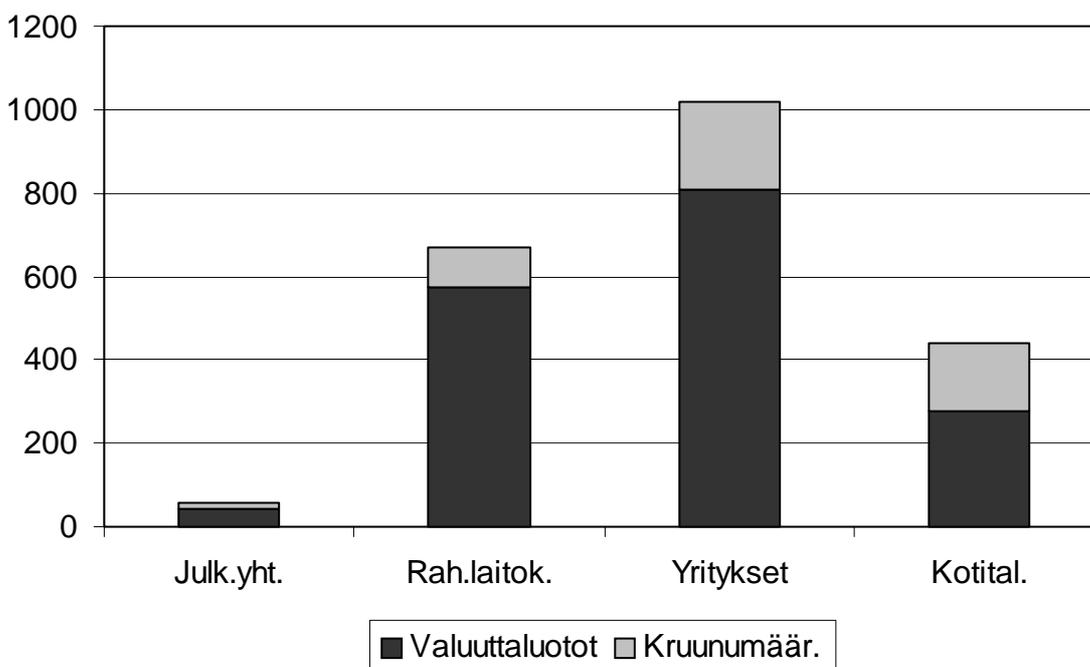
Kuva 6. Luotonannon kasvu-% sektoreittain 1998-2000

Lähde: Viron keskuspankki

Valuuttaluottojen osuus yritysten luotoista on kasvanut jatkuvasti ja vuonna 2000 niiden osuus oli jo lähes 80 % (kuva 7). Rahoituslaitosten luotoista suurin osa on aina ollut valuuttaluottoja esim. vuonna 1998 niiden osuus oli 92 %, mutta sen jälkeen niiden osuus on pudonnut noin 86 prosenttiin. Suhteellisesti vähiten valuuttaluottoja on ollut kotitalouksilla, mutta niilläkin valuuttaluottojen osuus on ollut viimeiset kolme vuotta noin 64 %.

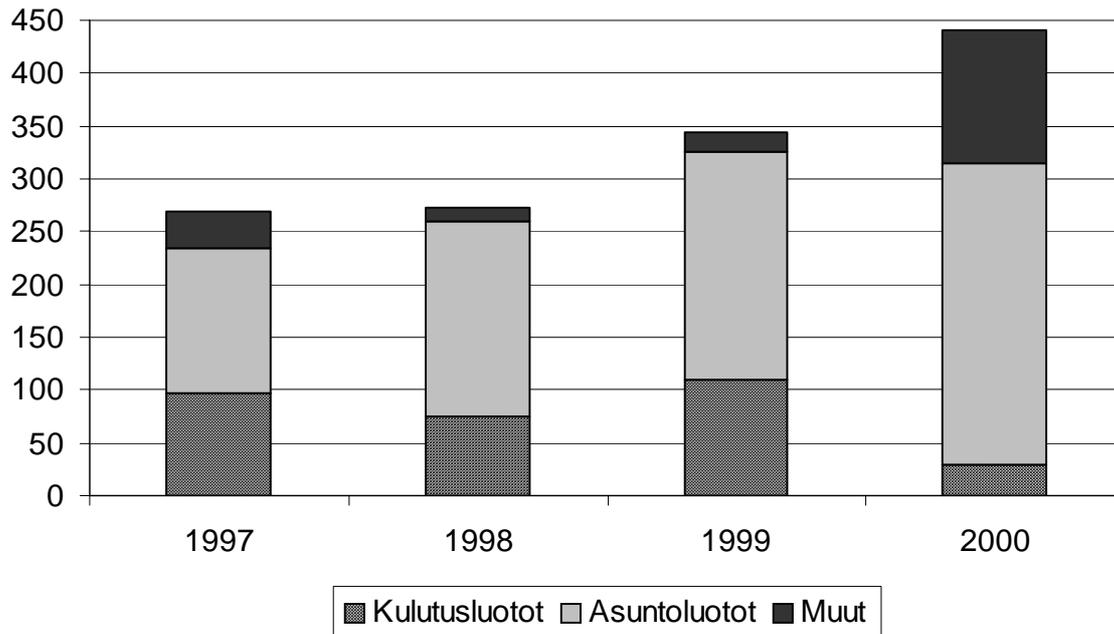
Kuva 7. Luottokanta sektoreittain vuonna 2000, milj. euroa

Lähde: Viron keskuspankki

Kotitalouksien luotot kasvoivat vain vähän vuonna 1998, mutta vuonna 1999 kasvu kiihtyi keskimääräistä kasvua nopeammaksi. Viime vuonna kasvua oli 28 %. Asuntoluottojen osuus kotitalouksien luottokannasta oli viime vuonna 65 % eli 285 milj. euroa (kuva 8¹²), jota voidaan pitää vähäisenä määränä verrattuna esim. Suomeen, mutta suurena määränä verrattuna muihin Baltian maihin. Kotitalouksien vaurastumisen myötä kasvupotentiaali lisääntyy. Kotitalousluottoja oli asukasta kohti 204 euroa kun esimerkiksi Suomessa kotitalousluottojen osuus asukasta kohden oli 6654 euroa.

Kuva 8. Kotitalouksien luotot, milj. euroa

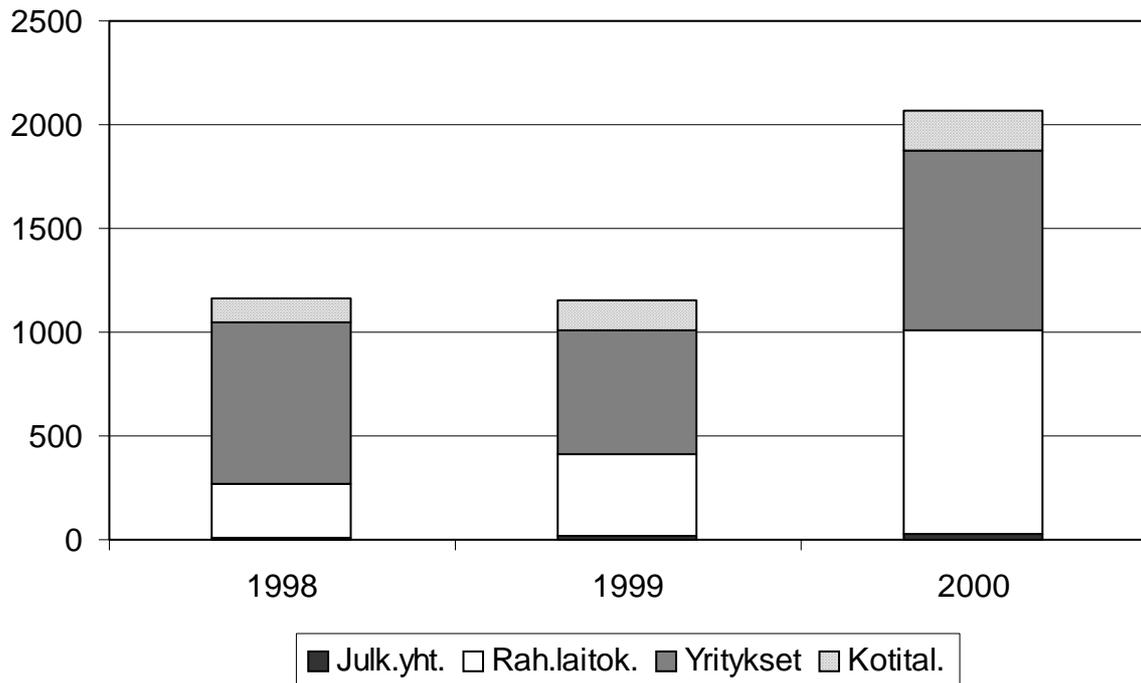

Lähde: Viron keskuspankki

Pankit myönsivät vuonna 2000 uusia luottoja yhteensä 2,1 mrd. euroa eli lähes yhtä paljon kuin koko luottokanta oli vuoden lopussa (2,2 mrd. euroa). Luotot ovat maturiteetiltaan siis melko lyhyitä. Uusia luottoja myönnettiin viime vuonna lähes kaksi kertaa sen verran kuin edellisinä vuosina (kuva 9). Rahoituslaitoksille myönnettiin viime vuonna noin miljardilla eurolla uusia luottoja kun vuoden lopussa niiden luottokanta oli noin 670 milj. euroa toisin sanoen luottokanta uudistui melko nopeasti. Virossa myös kotitalouksien luotot kiertävät nopeasti sillä uusia luottoja myönnettiin 190 milj. euroa, kun luottokanta oli vuoden lopussa suuruudeltaan 441 milj. euroa eli lähes puolet luottokannasta uudistui. Kotitalouksien luottojen keskimääräinen koko on Virossa melko pieni, noin 2 100 euroa. Rahoituslaitosten luottojen keskimääräinen koko oli viime vuonna 63 300 euroa ja yritysten 72 300 euroa.

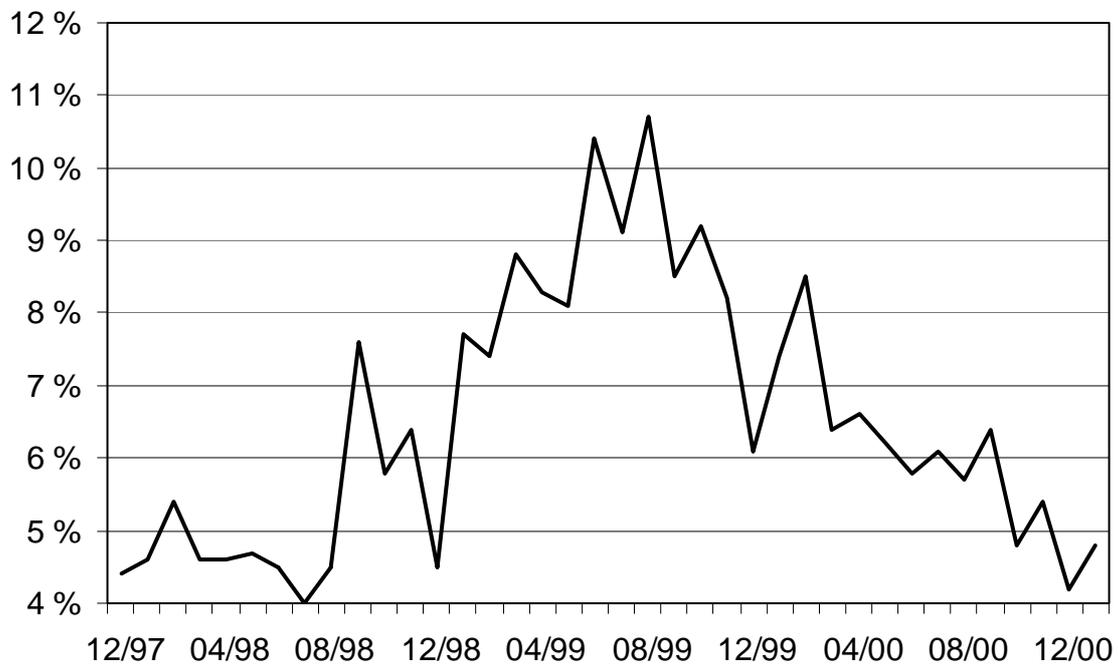
Pankkien luottosalkkujen laatu on parantunut viime vuosina selvästi. Hoitamattomien luottojen¹³ määrä on supistunut 91 milj. euroon eli 4,2 prosenttiin koko luottokannasta (kuva 10). Järjestämättömiä saamia oli luottokannasta vain 1,1 prosenttia vuoden 2000 lopussa. Luottojen laatua voidaan pitää jo hyvänä, mutta hieman huolestuttavaa on sen sijaan vakuudettomien luottojen määrän kasvu. Samaan aikaan kun luottokanta kasvoi viime vuonna 481 milj. euroa vakuudettomien luottojen määrä kasvoi 325,4 milj. euroa. Tosin vakuudettomien luottojen kasvun takana on todennäköisesti luotonannon voimakas kasvu rahoituslaitoksille, joilta ei vakuuksia vaadita.

Kuva 9. Uudet luotot sektoreittain vuosina 1998-2000, milj. euroa

Lähde: Viron keskuspankki

Kuva 10. Hoitamattomien luottojen osuus luottokannasta 1997/12 – 2001/1

Lähde: Viron keskuspankki

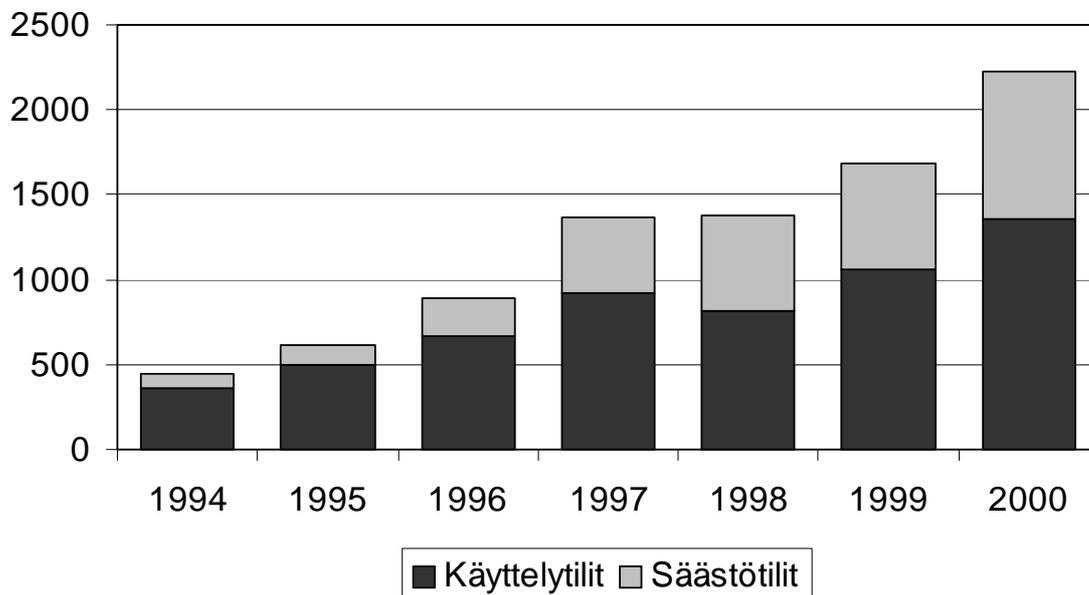
1.4.2 Pankkien velat

Yleisön talletukset muodostavat pankkien tärkeimmän rahoituslähteen. Pankit ovat voineet kasvattaa luotonantoaan voimakkaasti kasvaneiden talletusten ansiosta. Viime vuoden lopussa talletuskanta ylitti jo luottokannan. Vuoden 2000 lopussa talletusten osuus pankkien kaikista veloista oli 60,1 %.

Yleisöltä kerättävien talletusten ja oman pääoman lisäksi tarvittavat varat pankit hankkivat pääasiassa ulkomaisilta luottolaitoksilta ja laskemalla liikkeeseen velkakirjoja. Ulkomaisten pankkien talletukset Viron pankeissa ovat hieman supistuneet, mutta niiden maturiteetti on pidentynyt viime vuosien aikana. Niiden osuus varainhankinnasta on reilut 10 %. Liikkeeseen laskettujen velkakirjojen osuus varainhankinnasta kasvoi viime vuonna, kun Hansapank laski liikkeeseen 150 milj. euron joukkovelkakirjalainan. Arvopapereiden liikkeeseenlaskujen osuus koko pankkisektorin varainhankinnasta oli vuoden lopussa 9 %.

Yleisön luottamus pankkeihin horjui ja talouden kasvu hidastui pankkikriisin aikana 1997-1998, mistä seurasi talletusten kasvun pysähtyminen. Julkisyhteisöjen ja yritysten talletusten määrä supistui, mutta rahoituslaitosten ja yleisön talletukset kasvoivat hieman. Vuonna 1999 talouden kasvu sukelsi negatiiviselle puolelle, mutta luottamus pankkeja kohtaan parani ja talletusten määrä lähti uudelleen kasvuun (kuva 11). Yleisön talletukset kasvoivat reippaasti jo viime vuonna, mutta edelleenkin talletusten määrä pankeissa on kansainvälisesti katsoen suhteellinen vähäinen noin 2,2 mrd. euroa. Viime vuonna säästötilien¹⁴ määrä kasvoi määrällisesti lähes yhtä paljon kuin käyttelytilien määrä, mikä osoittaa myös yleisön luottamuksen vahvistumista.

Kuva 11. Talletukset 1994-2000, milj. euro

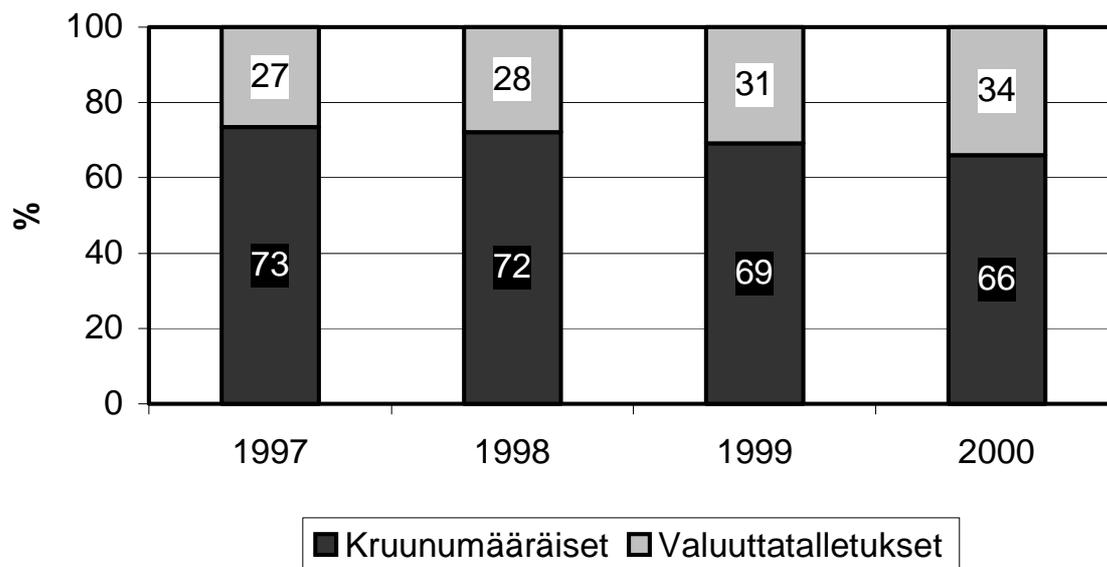

Lähde: Viron keskuspankki

Talletusten rakenteessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia parin viime vuoden aikana. Julkisyhteisöjen talletusten osuus on supistunut ja kaikkien muiden sektoreiden osuus on kasvanut (liite 2). Kotitalouksilla oli eniten talletuksia eli 994 milj. euroa vuoden 2000 lopussa. Virossa kotitalouksien talletuksia oli asukasta kohden 710 euroa (vrt. Suomessa 7900 euroa). Yrityksillä oli talletuksia lähes yhtä paljon kuin kotitalouksilla eli 933 milj. euroa.

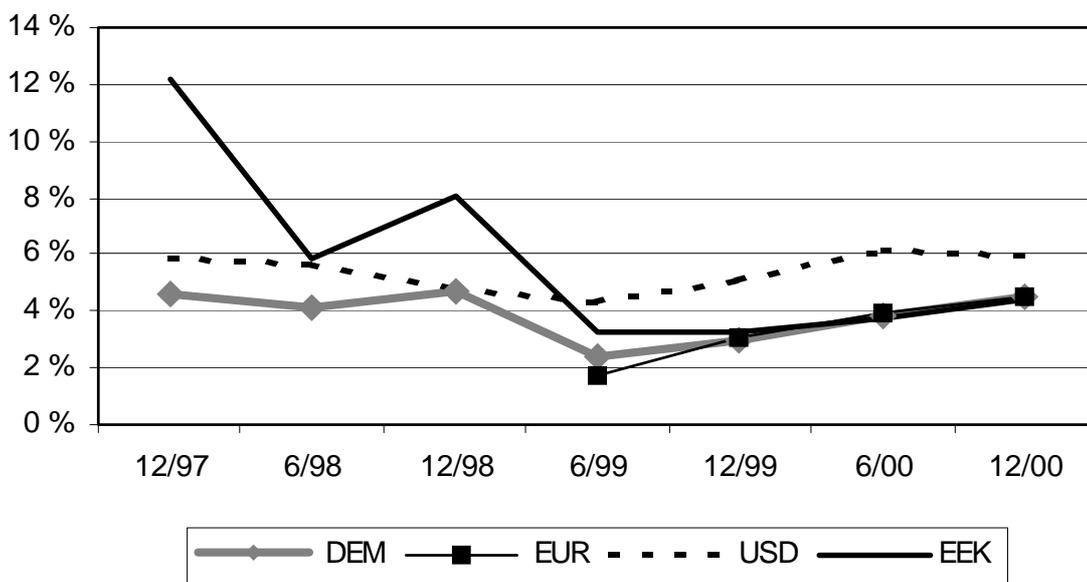
Toisin kuin luottokannasta talletuskannasta suurin osa on kruunumääräisiä talletuksia (kuva 12). Tosin valuuttatalletusten osuus on kasvanut tasaisesti viime vuosina. Selvästi suosituin valuutta on dollari, johon sidottujen talletusten osuus koko talletuskannasta on 21,4 %. Dollaritalletusten suosiolle löytyy myös selkeä syy – selvästi muihin valuuttoihin sidottuja talletuksia korkeampi korko (kuva 13). Dollariin sidottujen talletusten määrän kasvu selittyy myös dollarin vahvistumisella euroon nähden. Seuraavaksi suosituimmat valuutat ovat Saksan markka ja euro 5,5 ja 4,3 prosentin osuuksilla koko talletuskannasta. Valuuttatalletusten suosio on vahvassa kasvussa, sillä uusista talletuksista vuoden 2000 aikana jo yli puolet oli valuuttatalletuksia.

Kuva 12. Talletusten jakauma 1997-2000, %

Lähde: Viron keskuspankki

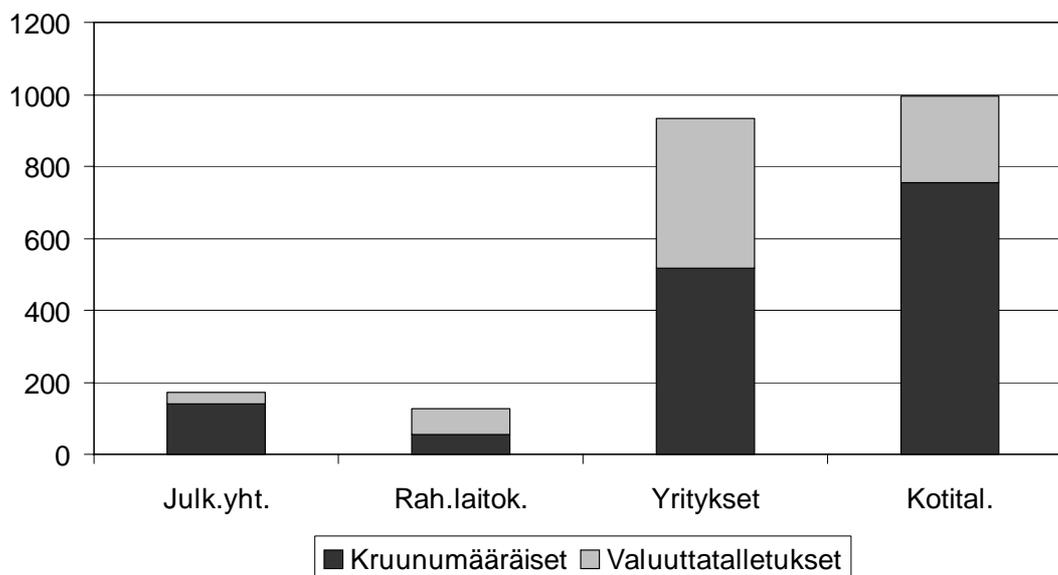
Kuva 13. Talletuskorot valuutoittain 1997/12- 2000/12

Lähde: Viron keskuspankki

Valuuttatalletuksista yli puolet on yrityksillä ja yritysten talletuksistaakin lähes puolet on valuuttatalletuksia (kuva 14). Kotitalouksien talletuksistaakin neljäsosa on valuuttatalletuksia, mutta kotitalouksien valuuttatalletusten osuus uusista vuoden 2000 aikana tehdyistä talletuksista oli kuitenkin vain 5 % kun yritysten valuuttatalletusten osuus oli 36 %. Yrityspuolella valuuttatalletusten suosio kasvaa selvästi, mutta kotitalouksien osalta kasvu on maltillisempaa.

Kuva 14. Talletukset vuonna 2000 sektoreittain, milj. euroa

Lähde: Viron keskuspankki

Talletukset keskittyvät Tallinnan alueelle, mutta eivät niin selvästi kuin luotot. Tallinnan alueelle asuvien asiakkaiden ja siellä toimivien yritysten osuus talletuksista on 53 % kun luottojen osuus samalla alueella oli 83,4 %. Harjun maakunta erottuu joukosta 5,6 prosentin osuudella. Ulkomailla asuvien asiakkaiden talletukset vastasivat 17,1 prosenttia koko talletuskannasta, mitä voidaan pitää melko suurena osuutena.

1.5 Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus

Vuosi 1998 oli Viron pankeille tappiollinen. Tappioiden takana oli Venäjän kriisin aiheuttamien luottotappioiden lisäksi arvopaperi- ja valuuttatoiminnan tappiot, fuusiokulujen kasvu sekä talletussuojarahaston perustamisesta aiheutuneet maksut. Seuraavana vuonna pankit pääsivät tuloksissaan jo voiton puolelle ja liikevoittoa kertyi 42 milj. euroa (liite 3). Viime vuonna tuloskehitys ei ollut aivan yhtä myönteinen, mutta voittoa kertyi kuitenkin 40 milj. euroa.

Voimakas luotonannon kasvu on kasvattanut pankkien korkotuottoja reippaasti parin viime vuoden aikana. Samaan aikaan myös talletusten vastaanottaminen on kasvanut ja vastaavasti myös korkokulut ovat lisääntyneet. Rahoituskate on kuitenkin kasvanut voimakkaasti ja kasvun taustalla on selkeästi nimenomaan korkotuottojen kasvu. Rahoituskatetta on parantanut myös järjestämättömien saamisten suhteellisen osuuden supistuminen luottokannasta. Rahoituskate on tärkein tuottoerä Viron pankeille. Sen osuus tuotoista oli viime vuonna lähes 60 prosenttia.

Viron pankit ovat suuntaamassa toimintaansa omaisuudenhoitopalveluihin ja alkaa näkyä jo pankkien tuloksissa. Palkkiotuotot ovat kasvaneet ja niiden osuus kaikista tuotoista on kansainvälisen kehityssuunnan mukaisesti myös noussut. Palkkiotuottoja on kasvattanut myös pankki- ja luottokorttien suosion kasvu. Arvopaperi- ja valuuttatoiminnoissa pankit onnistuivat viime vuonna hieman paremmin kuin edellisenä vuonna. Sen sijaan muut tuotot supistuivat samaan aikaan kun pankit vähensivät osakeomistuksiaan viime vuonna.

Pankkien investoinnit fuusioiden yhteydessä näkyvät nyt tuloksessa suurina poistoina. Myös fuusioiden yhteydessä syntynyttä liikearvoa on purettu ja siten arvostustappiot ovat kasvaneet melkoisesti. Luotto- ja takaustappiot ovat vähitellen supistumassa, mutta edelleen niiden taso on varsin korkea. Hallinto- ja toimintakulut ovat kasvaneet lähinnä henkilöstökulujen kasvun myötä. Pankkien tuotto/kulu-suhde on vielä melko alhainen (1,2) lähinnä korkeiden poistojen, arvoalennusten ja luottotappioiden vuoksi. Jos tuotto/kulu-suhdetta tarkastellaan ilman ko. eriä, suhde nousee 2,1 prosenttiin, jota voidaan pitää jo kohtuullisen hyvänä (Suomessa 2,2 %).

Jos pankkien tehokkuutta mitataan henkilöstökulujen osuudella taseesta, pankkien tehokkuus on parantunut viime vuosina. Kriisivuonna 1998 pankkien henkilöstökulut supistuivat merkittävästi, mikä osoittaa, että pankit pystyivät sopeuttamaan henkilöstön määrän nopeasti heikentyneeseen taloudelliseen tilanteeseen. Henkilöstökulut lähtivät kuitenkin heti seuraavana vuonna nousuun. Viime vuonna henkilöstökulujen suhde keskitaseeseen oli 1,3 % , joka on vielä hieman korkea (vrt. suomalaiset pankit keskimäärin 0,87 %, mutta POPit 1,29 ja säästöpankit 1,26 %).

Viron pankkien keskimääräinen vakavaraisuus eli omien varojen suhde riskisijoituksiin on ollut hyvä aina 1990-luvun alkupuolelta asti. Viime vuonna vakavaraisuus heikkeni 2,9 prosenttiyksikköä, koska riskipainotetut saamiset kasvoivat voimakkaasti. Samaan aikaan myös omien varojen määrä supistui tosin vain marginaalisesti. Edelleen vakavaraisuus on hyvä 13,2 %. Viron keskuspankin 1.10.1997 asettama minimivakavaraisuusvaatimus on 10%.

Viron pankkien tulevaisuutta pidetään valoisana pääasiassa sen ansiosta, että pohjoismaiset pankit ovat sitoutuneet alueelle. Pankeista on tullut vahvempia, niiden likviditeetti on parantunut ja pääomat ovat vahvistuneet. Pankkien luotonannon kasvu on kuitenkin hieman herättänyt huolta keskuspankissa. Valuuttakatejärjestelmässä viranomaisilla ei ole erityistä tavoitetta luotonannon kasvun suhteen tai rahan tarjonnan suhteen eikä keskuspankilla myöskään ole mitään tehokasta välinettä kontrolloida näitä aggregaatteja. Suurimmat pankit ovat hyvin likvidejä ja niiden vakavaraisuus on hyvä, joten niiden on hyvin helppoa lisätä luotonantoa. Lisäksi pankit voisivat helposti täydentää likviditeettiä lainaamalla ulkomailta kapealla marginaalilla (hyvät luottoluokitukset), koska pääoman liikkuvuutta ei rajoiteta mitenkään. Vientiorientoituneet yritykset pystyvät myös itse hakemaan rahoitusta ulkomailta. Näin ollen myös luotonannon todellisen kasvun arvioiminen on vaikeaa. Keskuspankki jatkaa luotonannon kehityksen seuraamista tarkasti ja se on valmis vaikuttamaan suoraan suurimpien pankkien johtoon, jos luotonannon kasvu uhkaa vakaata pankkijärjestelmää (IMF Staff Country Report 00/79).

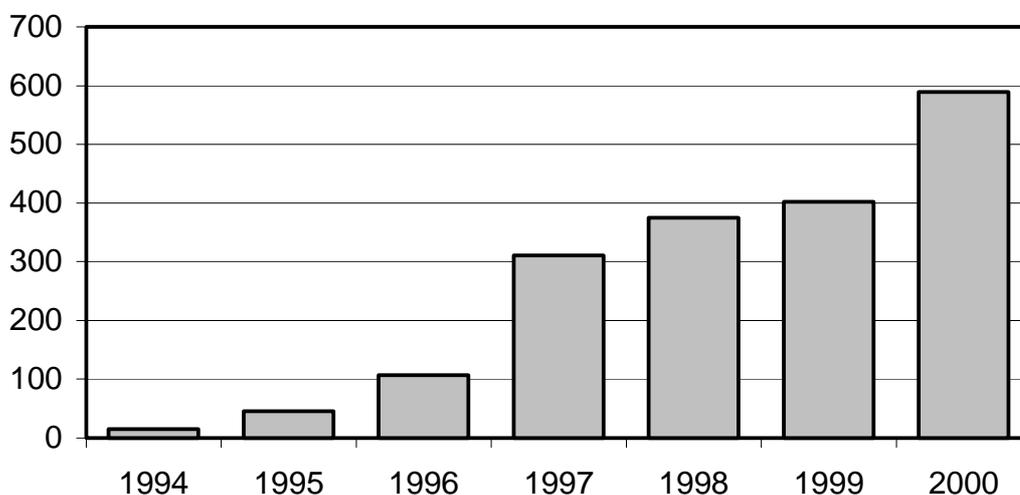
2 Muu rahoitustoiminta

Rahoitusyhtiötoiminta on Virossa 85-prosenttisesti pankkien hallinnassa ja viisi yhtiötä hallitsee markkinoista 99 %. Viron suurimmilla pankeilla, Hansapankilla, Ühispankilla ja Sampo Pankilla sekä Meritalalla on rahoitusyhtiöitä myös muissa Baltian maissa. Pankkikonserneille rahoitusyhtiötoiminta on tärkeää ja tuottoisaa toimintaa. Hansapank-

konsernin korkotuotoista 31 % tulee rahoitusyhtiötoiminnasta. Ühispankilla ja Sampo Pankilla vastaava osuus on noin 15 %. Pankkien rahoitusyhtiöt ovat olleet pankkivalvonnan piirissä heinäkuusta 1998, kun keskuspankki laajensi pankkivalvonnan konsernipohjalle, mutta itsenäisiä, pankkeihin kuulumattomia rahoitusyhtiöitä ei valvota. Meritan rahoitusyhtiö on Suomen pankkivalvonnan piirissä.

Rahoitusyhtiötoiminta on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Viime vuonna uusien sopimusten vuosikasvu ylsi 41 prosenttiin (BNS 1-2/2001) ja yhteensä uusia sopimuksia tehtiin viime vuonna 292 milj. eurolla. Rahoitusyhtiöiden luottokanta oli viime vuoden lopussa 589 milj. euroa eli kasvua edelliseen vuoteen oli 49 % (kuva 15). Leasingkohteista autojen ja kiinteistöjen leasing ovat kasvaneet eniten. Kotitalouksien asuntorahoitusta ja kulutusluottoja onkin siirtynyt pankkien luottosalkuista yhä enemmän rahoitusyhtiöihin. Myös investointirahoitus ja osamaksukaupan rahoitus sekä yrityksen käyttöpääoman rahoitus (factoring) kasvoivat kaikki viime vuonna reippaasti.

Kuva 15. Leasing-toiminta, milj. euro

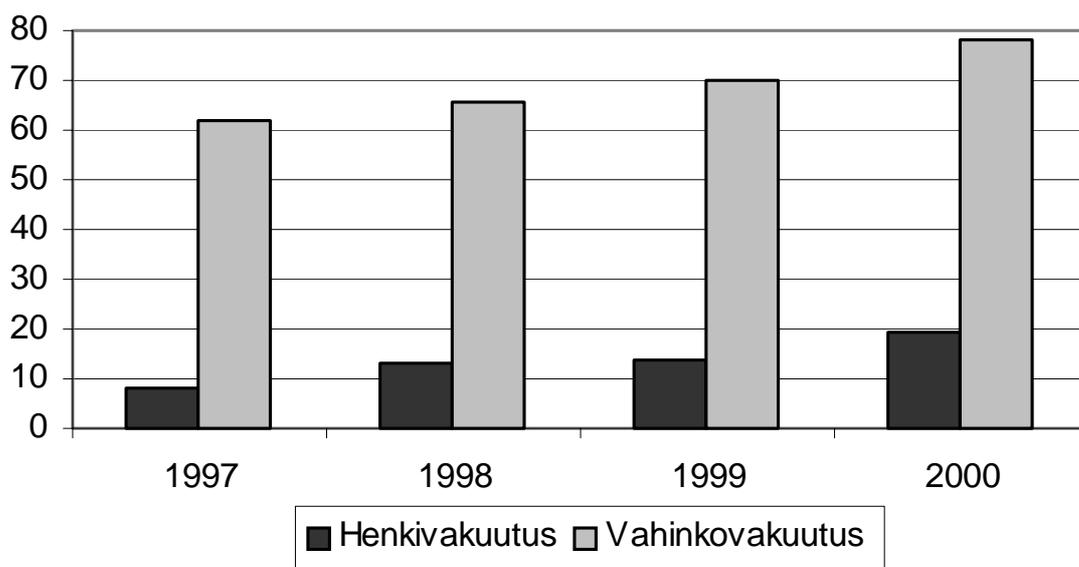

Lähde: Viron keskuspankki

Viime vuosina kilpailu on kiristynyt Viron vakuutusmarkkinoilla. Vakuutusyhtiöitä on fuusioitunut ja vallattu kun yhtiöt ovat yrittäneet hakea skaalatuottoja kiristyneillä markkinoilla. Markkinoiden keskittymistä vauhditti myös viiden vakuutusyhtiön ajautuminen konkurssiin vuonna 1999. Jäljelle on kuusi henkivakuutusyhtiötä ja kahdeksan vahinkovakuutusyhtiötä, jotka kaikki ovat yksityisessä omistuksessa. Valtion omistama vakuutusyhtiö yksityistettiin vuonna 1996. Henkivakuutusmarkkinoita hallitsee Hansapankin tytäryhtiö Hansapanga Kindlustus AS, jolla on yli viidenkymmenen prosentin markkinaosuus. Sampo on puolestaan vahinkovakuutusmarkkinoilla markkinajohtaja neljäkymmenen prosentin markkinaosuudella (BNS 3/2001). Kymmenen vakuutusyhtiötä on suoraan tai välillisesti ulkomaisessa omistuksessa.

Vakuutustoiminta on vasta kehittymässä Virossa ja se on vielä melko vaatimatonta verrattuna pankkitoimintaan. Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusmaksutulo on lähtenyt kasvamaan hyvin hitaasti. Viime vuonna se lähti kuitenkin nousuun, mutta sen merkitys sijoituskohteena on vielä vaatimaton (kuva 16). Myös vahinkovakuutusyhtiöiden maksutulon kasvu on ollut hyvin hidasta.

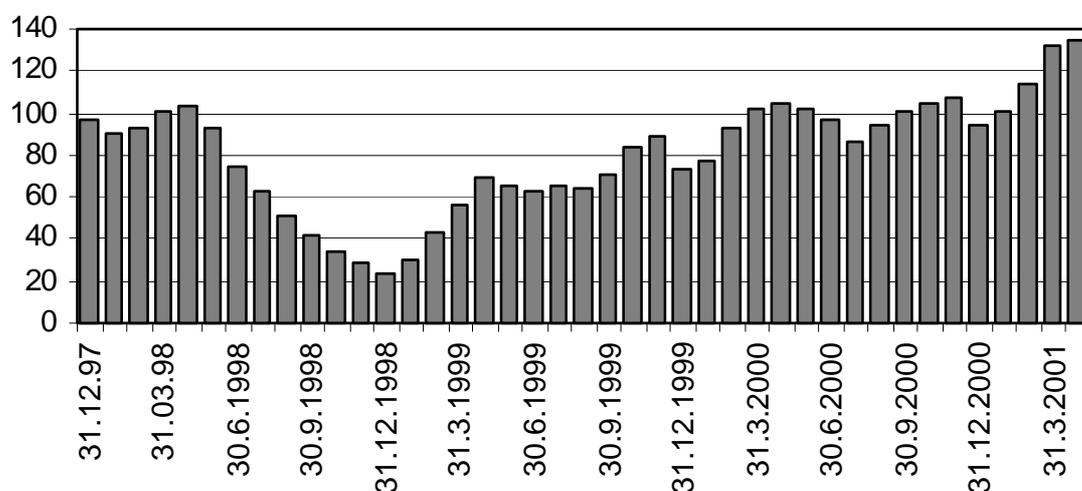
Kuva 16. Henki- ja vahinkovakuutusyhtiöiden vakuutusmaksutulo, milj. euro

Lähde: Viron keskuspankki

Virossa toimi viime vuonna 6 sijoitusrahastoyhtiötä, joilla oli hoidossaan 17 sijoitusrahastoa. Eläkerahastoja on perustettu vasta kaksi, joista toinen on Hansapankin tytäryrityksen hoidossa ja toinen Ühispankin tytäryrityksen hoidossa. Eläkerahastolain mukaan vapaaehtoisia eläkkeitä voivat tarjota sekä eläkerahastot että henkivakuutusyhtiöt (Outlook for the Baltics: Estonia 1999). Aasian rahoituskriisin jälkeen rahastopääomat romahtivat ja vasta vuoden 2000 lopussa ne saavuttivat vuoden 1997 tason. Pankit ovat strategioissaan korostaneet sijoitustuotteiden tarjonnan merkitystä, mutta toistaiseksi rahastojen merkitys sijoituskohteena on melko vaatimaton. Vuoden 2000 lopussa rahastojen markkina-arvo oli 94 milj. euroa, kun samaan aikaan pankeissa oli talletuksia 2,2 mrd. euroa. Rahastot sijoittavat varansa pääasiassa joukkovelkakirjoihin ja lyhyisiin velkapapereihin. Osakkeisiin rahastot sijoittivat vain 10 % varoistaan.

Kuva 17. Sijoitusrahastojen markkina-arvo, milj. euro

Lähde: Viron keskuspankki

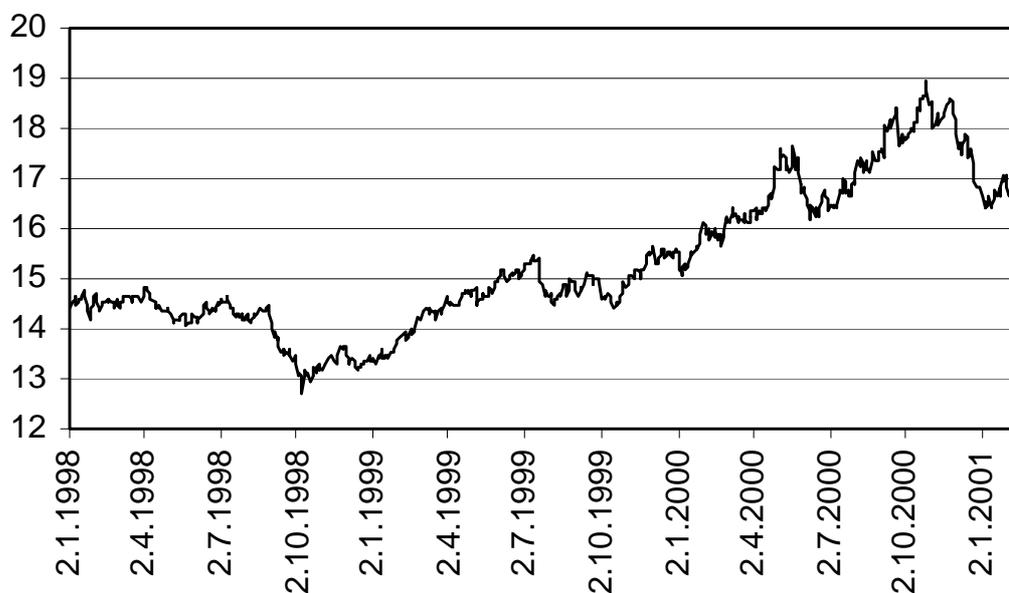
3 Viron rahoitusmarkkinat

3.1 Rahamarkkinat

Vuonna 1992 Viro satoi valuuttansa kruunun kiinteästi Saksan markkaan (1 Saksan mk = 8 kruunua), mutta vuoden 1999 alusta lähtien se on sidottu euroon (1 euro = 15,6466 kruunua). Kruunun ulkoinen arvo on heikentynyt euron heikkouden myötä, mutta vastaavasti vuoden 2000 lopussa kruunu vahvistui, kun dollari alkoi heiketä Yhdysvaltojen talouskasvun hidastuessa (kuva 18). Samanaikaisesti kun kruunu sidottiin Saksan markkaan vuonna 1992 Virossa otettiin käyttöön valuuttakatejärjestelmä, jonka mukaan kruunu on vapaasti vaihdettava valuutta ja keskuspankillla ei ole oikeutta devalvoida valuuttaa ilman eduskunnan lupaa. Myös valuuttakatejärjestelmän kumoamiseen tarvitaan eduskunnassa kahden kolmasosan tuki. Valuuttakatejärjestelmässä keskuspankin velvollisuus on vaihtaa paikallista valuuttaa ulkomaan valuutaksi kiinteällä kurssilla ilman määrärajoituksia (Korhonen 2000).

Liikkeellä olevan käteisen rahan määrän, pankkien keskuspankkiin tekemien kruunutalletusten määrän ja keskuspankin liikkeeseen laskettujen sijoitustodistusten määrän yhteenlaskettu summa ei saa ylittää keskuspankin valuuttavarantoa. Näin ollen keskuspankin varannot eivät kata pankkien yleisötalletuksia ja keskuspankki ei siten voi toimia hätärahoittaja. Keskuspankki ei siten takaa markkinoiden likviditeettiä, joten järjestelmän likviditeettitasapainon varmistaminen jää rahoituksen välittäjille. Pääomaliikkeillä on tärkeä rooli valuuttakatejärjestelmässä, sillä likviditeetin tasaus hoidetaan pääomaliikkeillä. Keskuspankki pystyy vaikuttamaan markkinoiden likviditeettiin ainoastaan muuttamalla pankkien vähimmäisvarantovelvoitetta. Virossa keskuspankki ei siis harjoita perinteistä rahapolitiikkaa, joten korko määräytyy vapaasti markkinoilla.

Kuva 18. Dollarin Viron kruunun kurssi (USD/EEK)

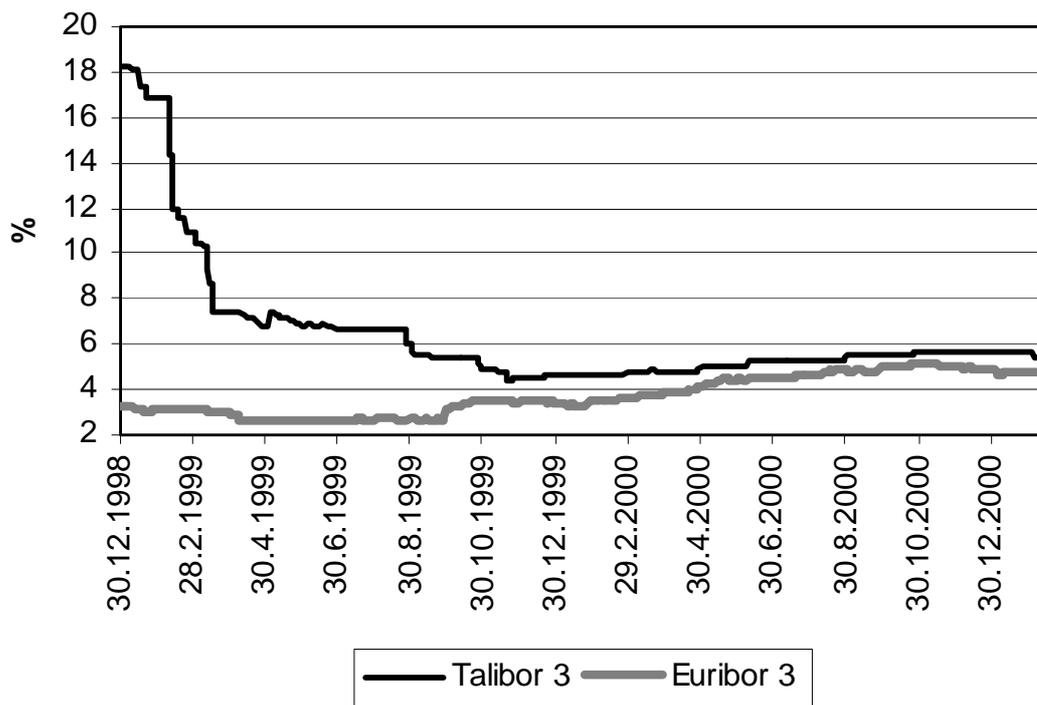
Lähde: Reuters

Valuuttamarkkinat ovat vilkastuneet reippaasti viimeisen viiden vuoden aikana. Kun vielä vuoden 1996 aikana pankit kävivät valuuttakauppaa 6,7 mrd. euron edestä, vuonna 2000 kaupankäynti oli noussut jo 21,8 mrd. euroon. Tärkein valuuttapari kaupankäynnissä on EEK/USD, jonka osuus valuuttakaupasta oli vuoden 2000 aikana 54 %. Toinen tärkeä valuutta on luonnollisesti euro, jonka osuus valuuttakaupasta oli 30 %.

Pankkien avoin valuuttaposition ilman taseen ulkopuolisia eriä oli vuoden 2000 aikana keskimäärin 680 milj. euroa ja kokonaisvaluuttaposition 594 milj. euroa. Näin ollen pankit ovat kattaneet johdannaisilla yli kymmenesosan avoimesta valuuttapositionista. Valuutanvaihtosopimukset ovat selvästi suosituin suojausinstrumentti. Pankkien valuuttakurssiriski on vaatimatonta, koska euroa vastaan ei synny riskiä kiinteän valuuttakurssin vuoksi. Dollareissa avoin valuuttaposition oli vuoden 2000 aikana keskimäärin 5,8 milj. euroa, mitä voidaan pitää vähäisenä, koska pankkien omat varat ovat 350 milj. euroa.

Viron korkomarkkinat alkoivat kehittyä vuonna 1993, kun keskuspankki laski liikkeeseen sijoitustodistuksia. Keskuspankki ei pyrkinyt imemään liikaa rahaa pois markkinoilta vaan tarkoitus oli antaa pankeille instrumentti, joilla ne pystyisivät kontrolloimaan likviditeettiään. Aluksi sijoitustodistusmarkkinat olivat hyvin likvidit, mutta vuoden 1997 kriisin jälkeen sijoitustodistuksille ei ollut enää kysyntää. Viime vuosina keskuspankki on laskenut liikkeeseen sijoitustodistuksia hyvin harvoin.

Kuva 19. Lyhyet korot, %

Lähde: Bloomberg

Pankkien väliset yön yli markkinat kuivuivat täysin vuodenvaihteen 1997-98 kriisin yhteydessä. Pankkisektorin keskittymisestä on seurannut, että suuret pankit eivät ole olleet halukkaita ottamaan osaa interbankmarkkinoille ja sen myötä markkinat ovat pysyneet olemattomina. Virolaisten pankkien saamiset kotimaisilta pankeilta ja velat kotimaisille pankeille ovat olleet erittäin pienet. Vuoden vaihteen 2000-2001 molemmin puolin yön yli talletusten määrä vaihteli

0-20 miljoonaan euroon kuukaudessa (BNS 3/2001). Pankit sijoittivat likvidit varansa kotimaisten pankkien sijaan mieluummin ulkomaisten pankkien talletustodistuksiin, ulkomaisiin joukkovelkakirjoihin ja kiinteäkorkoisiin instrumentteihin.

Viron rahamarkkinoilla korko määräytyy täysin markkinoilla eikä keskuspankki edes yritä vaikuttaa siihen. Kun markkinat ovat vielä hyvin pienet, markkinakorko voi heilahdella hyvinkin voimakkaasti pääomaliikkeiden mukaan. Keskuspankki laskee markkinakorot Taliborin (Tallinn interbank offered rate) ja Talibidin (Tallinn interbank bid rate) jokaisena työpäivänä 1, 2, 3, 6, 9 ja 12 kuukauden maturiteeteille. Tällä hetkellä korko määräytyy viiden aktiivisesti Viron rahoitusmarkkinoilla toimivan pankin (Hansapank, Ühispank, Sampo Pank, Meritan sivukonttori, Svenska Handelsbanken) tarjousten perusteella. Matalin ja korkein noteeraus jätetään pois ja jäljellejääneistä lasketaan keskiarvo. Osto- ja myyntikoron ero on noin prosenttiyksikkö, mikä kuvastaa markkinoiden tehottomuutta. Viron markkinakorot romahtivat 1999 alussa ja ne ovat lähestyneet Euribor-korkoja parin vuoden ajan, mutta edelleenkin korkoeroa on noin 0,7-0,9 prosenttiyksikköä (kuva 19).

3.2 Pääomamarkkinat

Viron pääomamarkkinat ovat vielä hyvin pienet ja kehittymättömät. Viime vuonna Tallinnan pörssin kokonaisvaihto oli 354 milj. euroa ja pörssin ulkopuolinen vaihto 588 milj. euroa. Joukkovelkakirjojen pörssivaihto oli vain 5 milj. euroa. Joukkolainamarkkinat ovat lähteneet kehittymään hyvin hitaasti lähinnä siksi, että Viron valtio ei juuri ole laskenut liikkeeseen joukkovelkakirjalainoja¹⁵, koska siihen ei ole ollut tarvetta. Kiinteäkorkoiset paperit ovatkin pääasiassa yritysten lyhyitä papereita. Yli vuoden maturiteetiltaan olevien velkapapereiden pörssin ulkopuolinen vaihto oli viime vuonna 41 milj. euroa kun taas alle vuoden pituisten velkapapereiden OTC-vaihto oli 159 milj. euroa.

Yritykset hakivat vuonna 2000 markkinoilta rahoitusta velkapapereilla lähes yhtä innokkaasti kuin edellisenäkin vuonna (taulukko 2). Uusien emissioiden lukumäärä laski, mutta niiden arvo pysyi lähes ennallaan eli 266 miljoonassa eurossa. Lähes kaikki paperit olivat yritysten liikkeeseen laskemia. Alle vuoden pituisten papereiden osuus oli 95 % ja kaikista papereista ulkomaalaisten yritysten osuus oli 59 %. Aktiivisimpia liikkeeseenlaskijoita olivat pohjoismaiset pankit ja Eesti Energia.

Taulukko 2. Uudet velkaemissiot

	Yritykset		Kunnat	
	Lkm	Milj.euro	Lkm	Milj.euro
1996	48	78	28	20
1997	119	300	51	38
1998	139	313	32	44
1999	90	264	10	19
2000	60	263	3	3

Lähde: Estonian Securities markets in 2000

Tallinnan pörssissä noteerattujen osakkeiden markkina-arvo oli vuoden 2000 lopussa 1,9 mrd. euroa (Helsingin pörssissä 316 mrd. euroa) eli hieman edellisvuotta korkeampi (taulukko 3). Suurin osa (84 %) vaihdosta tapahtui päälistan osakkeilla, joita oli kahdeksan. Kakkoslistan osakkeiden osuus vaihdosta oli 8 %, jvk-listan 1,5 % ja vapaan markkinan osuus 6,4%. Pörssin

vaihto vilkastui viime vuonna 354 miljoonaan euroon (Helsingin pörssissä 227 mrd. euroa). Päivävaihto oli keskimäärin 1,4 milj. euroa. Osakevaihto on keskittynyt muutamaan yritykseen, vaikka kaikkiaan kaupankäynnin kohteena oli viime vuonna 33 arvopaperia. Eniten kauppaa käytiin Hansapankin osakkeilla ja niiden vaihto vastasi 40 % koko osakevaihdosta (osuus markkina-arvosta 36 %). Ühispankin osakkeiden vaihto vastasi 19 % (osuus markkina-arvosta 8 %) koko pörssin osakevaihdosta. Eesti Telekomien osakkeiden markkina-arvo on 39 % kaikkien pörssiosakkeiden markkina-arvosta, mutta sen osuus osakkeiden vaihdosta oli vain 13 %. Pörssissä oli jäseniä viime vuoden lopussa 11. Suuret pankit hallitsivat myös osakevälitystä. Kaikista aktiivisin välittäjä oli Hansapank, jonka osuus vaihdosta oli 43 %. Ühispankin osuus välitystoiminnasta oli 26 %. Pörssin ulkopuolinen osakevaihto oli 297 milj. euroa vuonna 2000.

Taulukko 3. Tallinnan pörssi 1996/12 – 2000/12

Milj. euro	Markkina-arvo	Vaihto	Keskim. päivävaihto
1996	561	147	1,00
1997	999	1396	5,52
1998	443	853	3,37
1999	1785	286	1,13
2000	1932	354	1,39

Lähde: Estonian Securities Market Yearbook 2000

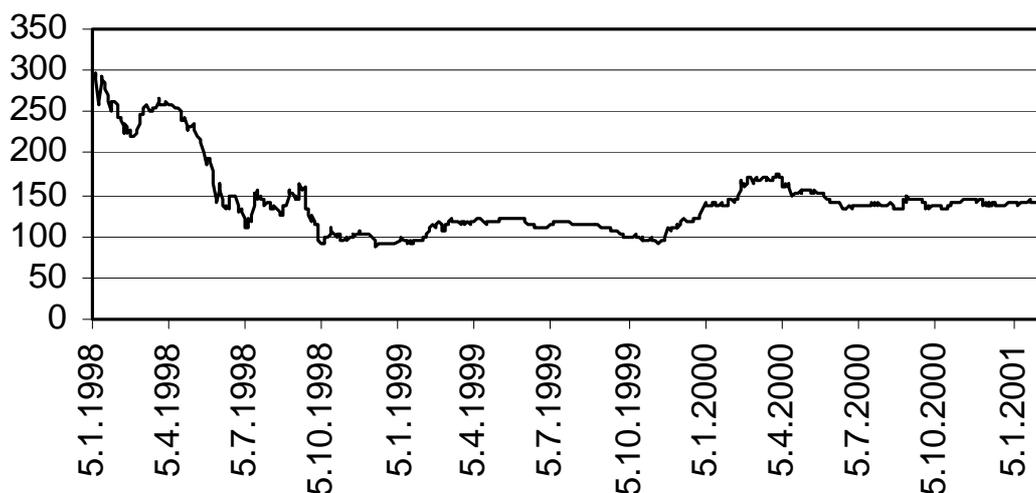
Kansainvälisillä sijoittajilla on merkittävä osuus Tallinnan pörssissä. Vuoden 2000 lopussa ulkomaisten sijoittajien hallussa oli 76 % listattujen yritysten markkina-arvosta. Ruotsalaiset sijoittajat omistavat selvästi suurimman osuuden osakkeista (45 %). Seuraavana tulevat amerikkalaiset kahdeksan prosentin osuudella ja englantilaiset, suomalaiset ja hollantilaiset kaikki viiden prosentin osuudella. Kansainvälisesti katsoen Viron osakemarkkinoita voidaan pitää vielä pieninä, mutta muihin Baltian maihin verrattuna kohtuullisen kokoisina. Tallinnan pörssissä noteerattujen osakkeiden markkina-arvon suhde bruttokansantuotteeseen oli vuoden 2000 lopussa 36 %.

Kansainvälisten osakemarkkinoiden pitkään jatkunut positiivinen kehitys vaihtui epävarmuudeksi viime vuonna. Talouden voimakas kasvu ja yrityssektorin hyvät tulokset nostivat kuitenkin Virossa osakekurssia yli 10 prosenttia vuonna 2000 (kuva 19). Pankkisektorin, teollisuuden ja palvelusektorin osakekurssit nousivat, mutta tietotekniikka- ja telekommunikaatioyritysten osakkeiden kurssit laskivat myös Virossa.

Yritysten halu hakea oman pääoman ehtoista rahoitusta osakemarkkinoilta romahti viime vuonna. Lukumääräisesti emissioita oli viime vuonna lähes yhtä paljon kuin edellisena vuotena, mutta osake-emissioiden arvo oli viime vuonna vain viidennes edellisvuodesta, joka sekkin oli vajaa puolet vuoden 1998 emissioiden arvosta (taulukko 4).

Vuonna 2001 kaupankäynti osakkeilla voi supistua, koska Ühispankin osakkeet vedettiin pois pörssilistalta vuoden alusta SEBin ostotarjouksen vuoksi. Toisaalta Viron osakemarkkinoiden tulevaisuuteen vaikuttaa myös Tallinnan ja Helsingin pörssin strategiset yhteistyösuunnitelmat. HEX-konserni on ostanut osake-enemmistön (60,3 %) Tallinnan Pörssistä (HEX 11.5.2001). HEXin tarkoituksena on aloittaa kaupankäynti virolaisilla osakkeilla HEXin järjestelmässä kuluvan vuoden aikana. Järjestelyn tavoitteena on kasvattaa virolaisten osakkeiden vaihtoa ja likviditeettiä sekä helpottaa kansainvälisten sijoittajien kaupankäyntiä virolaisilla osakkeilla.

Kuva 19. Pörssikurssi

Lähde: Bloomberg

Taulukko 4. Uudet osake-emissiot vuosina 1996-2000

	Lkm	Milj.euro
1996	16	26,6
1997	47	118,5
1998	33	218,4
1999	22	99,9
2000	21	21,8

Lähde: Estonian Securities Market in 2000

4 Viron rahoitusvalvonta

IMF ja Maailmanpankki arvioivat vuoden 2000 alkupuolella Viron viranomaisten pyynnöstä miten Viron pankkivalvonta vastaa Baselin pankkivalvontaa ohjaavia periaatteita (Core Principles). Samalla selvitettiin myös kuinka hyvin vakuutusvalvonta vastaa IAIS:n¹⁶ vakuutusvalvonnalle asettamia periaatteita ja arvopaperimarkkinavalvonta vastaa IOSCON¹⁷ arvopaperimarkkinoille asetettuja tavoitteita ja periaatteita.

Arvion mukaan (Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC) Estonia; www.imf.org) Viro on onnistunut vahvistamaan rahoitussektorin valvontakehikkoa. Edistystä on tapahtunut erityisesti pankkivalvonnassa. Myös vakuutusvalvonta on parantunut, tosin joiltakin osin sitä on vielä edelleen kehitettävä, mutta arvopaperimarkkinavalvontaa pidetään heikkona.

Viron pankkivalvontakehikkoa on vahvistettu vuoden 1992 pankkikriisin jälkeen monin tavoin. Pankkeja koskevia säädöksiä on tarkistettu moneen kertaan ja **pankkivalvontaa** on kehitetty. Nykyisin voimassa oleva pankkilaki tuli voimaan heinäkuussa 1999.

Pankkivalvonnan tärkeyttä Virossa korostaa myös se, että valuuttakatejärjestelmässä keskuspankilla ei ole hätärahoittajan roolia¹⁸. Näin ollen pankkivalvonnan odotetaan rajoittavan pankkisektorin haavoittavuutta.

Pankkivalvonnasta vastaavassa keskuspankissa on ammattitaitoinen tosin hieman kokematon henkilökunta. Pankkivalvonnan laatu on parantunut merkittävästi viime vuosien aikana, koska keskuspankki on panostanut pankkivalvontaan vahvistamalla sen johtoa ja henkilöstöä. Lisäksi keskuspankki on parantanut sääntelykehikkoa ja tuonut sen vastaamaan, ei vain EU:n minimistandardeja, vaan samalle tasolle kansainvälisten vaatimusten kanssa. Tosin vielä ei ole käytännössä testattu valvojan kykyä ja halua soveltaa uusia määräyksiä. Valvojien kenttä on samanaikaisesti selkeytynyt, kun heikommat pankit ovat hävinneet fuusioiden ja konkurssien kautta ja näin valvottavien määrä on vähentynyt.

Pankkivalvonta on arvion mukaan jo melko hyvässä kunnossa, mutta joitakin parannuksia on vielä tehtävä. Pankkivalvojat tarvitsevat lisäkoulutusta, koska valvottavien toiminta monimutkaistuu ja valvottavat ottavat käyttöön monimutkaisia riskienhallintajärjestelmiä. Erityisosaajista ja erityisesti kokeneista erityisosaajista on pulaa. Arvioinnin perusteella keskuspankki teki arviointiryhmän kanssa valvonnan kehityssuunnitelman. Tärkeimpänä uudistuskohtana pidetään mm. valvojien lainsuojaa. Lain pitää taata, etteivät valvottavat voi nostaa syytettä pankkivalvojaa kohtaan, kun hän on toiminut hyvässä uskossa täyttäessään virkavelvollisuuttaan. Yhteistyötä koti- ja ulkomaisten valvojien kanssa pidetään myös erittäin tärkeänä. Yhteistyösopimusta (Memoranda of Understanding, MOU) ruotsalaisten¹⁹ valvojien ja kotimaassa arvopaperimarkkinavalvojien kanssa ei vielä ole tehty ja sitä pidetään puutteena. Ruotsalaisten valvojien kanssa yhteistyösopimus on jo kehitteillä, mutta virolaisten arvopaperimarkkinavalvojien kanssa keskuspankki ei ole halunnut tehdä yhteistyösopimusta, koska keskuspankissa ei luoteta sisäisen tiedon salassa pysymiseen arvopaperivalvonnassa.

Keskkipitkän aikavälin kehitysehdotukset koskivat mm. lähipiirin määrittelyä. Lähipiirilainaukseen liittyvää lähipiirimäärittelmää suositellaan laajennettavaksi. Operatiivisen riskin hallinnasta odotetaan myös ohjeita keskuspankilta. Sääntelykehikkoa on täydennettävä määräyksellä, jonka mukaan pankin johto on velvoitettava tiedottamaan keskuspankille kaikista organisaatiota koskevista oleellisista muutoksista. Pankkivalvojalla on oltava myös oikeus keskustella johdon ja henkilökunnan kanssa eikä vain oikeutta saada käyttöönsä kaikki tarvitsemansa asiakirjat.

Pidemmän aikavälin kehityssuunnitelmiin kuuluu keskuspankin ja pankkien yhteinen petoksia koskeva tiedonvaihtojärjestelmä. Luottolaitokset ilmoittaisivat keskuspankille epäilyttävät maksutapahtumat ja keskuspankki toimittaisi tiedon muille pankeille, mutta suojelisi anonymiteettia.

Arvioinnin mukaan Viron **arvopaperimarkkinavalvonta** on heikkoa ja sillä ei ole uskottavuutta markkinoilla. Valvonta ei täytä täydellisesti yhtään IOSCO:n asettamaan valvonnan periaatetta. Viraston vahvuutta pitääkin ehdottomasti kasvattaa. Sen mahdollisuuksia valvoa, tarkastaa, tehdä tutkimuksia ja käyttää pakkokeinoja on parannettava. Ensimmäiseksi arvopaperimarkkinavalvontavirastoon pitäisi saada palkattua ammattitaitoista henkilökuntaa. Viraston pitäisi myös käyttää hyväkseen kaikki tarjolla olevat resurssit, mikä edellyttää parempaa yhteistyötä Tallinnan pörssin ja talouspoliisin kanssa. Virasto hyötyisi myös tiiviimmästä yhteistyöstä muiden rahoitusvalvojien kanssa. Sen pitäisikin taivutella pankkivalvojia ja vakuutusvalvojia solmimaan yhteistyösopimus (MoU) kanssaan. Lisäksi valvontaviraston pitäisi liittyä IOSCOon. Arvopaperimarkkinavalvontaviraston on ehdottomasti parannettava markkinaseurantaa, varsinkin kun internetin merkitys kaupankäynnissä kasvaa.

Viron **vakuutusvalvonnassa** oli monia puutteita suhteessa IAISn vakuutusvalvonnan periaatteisiin IMF:n ja Maailmanpankin suorittaman arvioinnin aikana vuoden 2000 alussa. Silloin valmistelussa ollut uusi vakuutusyhtiölaki sisälsi kuitenkin suurimman osan puuttuvista vakuutusvalvonnan periaatteista, mutta lain voimaantulon jälkeen jäi vielä kehitettävääkin. Tärkeimpänä kehityskohteenä pidettiin vakuutusvalvonnan siirtymistä riskipohjaiseen valvontaan vaatimalla valvottavia raportoimaan vuosittain konsolidoitu vakavaraisuus. Solvenssimarginaalin²⁰ laskutavan ohjeita pitäisi myös muuttaa vastamaan EUn ensimmäistä vahinkovakuutusdirektiiviä. Lisäksi vakuutusvalvonnan pitäisi tehdä yhteistyösopimukset (MoU) Virossa toimivien ulkomaisten vakuutusyhtiöiden kotimaan viranomaisten kanssa sekä Viron arvopaperimarkkinavalvojan kanssa.

Viron rahoitusvalvonta on uudistumassa täydellisesti. Noin kolme vuotta sitten Virossa päätettiin yhdistää pankki- vakuutus- ja arvopaperimarkkinavalvonta. Asia eteni hitaasti ja valvonnan sijaintipaikasta oli erimielisyyksiä. Lopulta kuluvan vuoden maaliskuussa eduskunta päätti, että yhdistetty valvonta sijoitetaan keskuspankin yhteyteen ja laki hyväksyttiin toisessa käsittelyssä toukokuussa 2001. Uusi yhdistetty valvontavirasto aloittaa toimintansa vuoden 2002 alussa ja henkilökunnan määrä on arviolta 50-60. Vuosina 2002 ja 2003 valvontaviraston kulut katetaan osin keskuspankin tai valtion budjetista (BNS 5/2001)

Yhdistetyn valvonnan toivotaan parantavan rahoitussektorin valvontaa erityisesti arvopaperimarkkinoiden osalta. Arvopaperimarkkinavalvontaa pitääkin vahvistaa, jotta se pystyy vastaamaan velvoitteistaan uudessa yhdistetyssä valvontavirastossa. Parin viime vuoden aikana pankkivalvonta on saanut uusia haasteita. Keskuspankki on havainnut, että pankkijärjestelmän keskittyessä sen on tarkkailtava, etteivät pankit käytä hyväkseen dominoivaa asemaansa. Leasingin voimakas kasvu on herättänyt valvojien epäilyt taas siitä arvioidaanko leasingin riskit yhtä huolellisesti kuin luotonannon riskit. Valvonnan yhdistymisprosessin aikana onkin tärkeää pitää huolta siitä, että pankkivalvonnasta ei tingitä edes väliaikaisesti.

IV Latvia

1 Pankkitoiminta

1.1 Pankkijärjestelmän synty rajun kasvun kautta kriisiin

Latviaan perustettiin ensimmäiset liikepankit vuonna 1988 (OECD 2000). Latvian julistauduttua itsenäiseksi toukokuussa 1990 maan keskuspankki otti haltuunsa Neuvostoliiton valtion Latviassa sijainneet pankit. Liikepankkitoiminta ei kuitenkaan ollut sallittua keskuspankille vuonna 1992 voimaan tulleen keskuspankkilain mukaan, joten se yksityisti 49 konttoria. Vuonna 1993 yksitoista konttoria myytiin kolmelle liikepankille (Banka Baltija, Pareks-Banka, Olimpija). Viidestätoista konttorista muodostettiin kahdeksan uutta liikepankkia, yksi konttori suljettiin ja yksi konttori on edelleen yksityistämättä. Lopuista 21 konttorista muodostettiin valtion omistama liikepankki (nykyinen Latvija Unibanka) (Ancans 2000). Latvia on Baltian maista ainoa, jossa pankkien yksityistäminen oli suunniteltua eikä spontaania yksityistämistä tapahtunut.

1990-luvun alussa pankkeja perustettiin todella kiihkeällä vauhdilla, koska pääomavaatimukset olivat suhteellisen alhaiset ja hyperinflaatio vielä heikensi vaatimusten reaaliarvoa. Vuosien 1991-1993 aikana Latviaan perustettiin yhteensä 66 liikepankkia. Ensimmäisen ulkomaisen pankin sivukonttorin perusti ranskalainen Société Générale vuonna 1994.

Keskuspankki kehitti sääntelykehikon nopeasti ja vuoden 1994 lopussa sen tärkeimmät osat olivat jo valmiit. Liikepankkilaki hyväksyttiin samaan aikaan kuin laki keskuspankista eli vuonna 1992. Vuonna 1993 kaikkien pankkien oli tehtävä luottotappiovaraukset järjestämättömistä saamisista. Lisäksi suurimmilta pankeilta vaadittiin IAS:n mukainen tilinpäätös ja tilintarkastajaksi hyväksyttiin vain kansainvälinen tilintarkastustoimisto. Pankkien sääntelyyn lisättiin vakavaraisuutta, suuria asiakasriskejä ja avoimia valuuttapositiona koskevat määräykset. Vuonna 1994 keskuspankki aloitti pankkien tarkastukset.

Pankkisektorin kasvu oli rajua 1990-luvun alkupuolella. Talletukset yli kaksinkertaistuivat ja taseet yli kolminkertaistuivat parissa vuodessa. Yritykset ja kotitaloudet tallettivat varojaan pankkeihin, koska muita sijoitusvaihtoehtoja ei ollut. Varainhankinta oli siis pankeille helppoa, mutta sen tehokas ja turvallinen hyödyntäminen oli vaikeaa. Pankkien oli vaikea saada vakuuksia lainoille, koska maassa ei ollut toimivia kiinteistö- eikä arvopaperimarkkinoita. Pankkien työntekijöillä ei ollut kokemusta pankkitoiminnasta markkinaympäristössä, mistä seurasi virheellisiä arvioita asiakkaan maksukyvystä ja siten huonoja luottopäätöksiä. Pankinjohtajat eivät kyenneet myöskään ennakoimaan rahoitusmarkkinoiden kehitystä ja valuuttakurssin heilahtelua.

Pankkien luottosalkun laatua heikensi oleellisesti myös lähipiirin luototus. Keskuspankin määräykset rajoittivat lähipiirin luototusta, mutta pankit kiersivät määräystä ulkomaisten yhtiöiden tai tytäryhtiöiden kautta. Koska pankkivalvonta oli heikkoa, pankin osakkeenomistajat käyttivät pankkeja omien liiketoimiensa rahoitukseen. Jos liiketoiminta ei sujunut, tappiot kaatuivat pankin ja tallettajien kannettavaksi. Luottosalkun laadun voimakas heikkeneminen johtikin nopeasti pankkikriisiin (Ancans 2000). Vuonna 1994 seitsemän pankkia ajautui selvitystilaan ja kaksi kolmasosaa pankeista ilmoitti tappioista. Tilanne paheni entisestään vuonna 1995.

Keskuspankki vahvisti sääntelykehikkoa vaatimalla nyt kaikilta pankeilta IAS:n mukaisen tilinpäätöksen vuodelta 1994 huhtikuun alkuun 1995 mennessä. Aikaisemmin piilotellut huonot luotot ja valuuttatappiot leikkasivat monien pankkien tulosta ja pääomia. Latvian suurin pankki Banka Baltija²¹ sekä kymmenen muuta pankkia ei pystynyt toimittamaan tilinpäätöstä määräaikaan mennessä. Tästä seurasi yleinen epäluottamus Latvian pankeja kohtaan ja talletusten määrä lähti nopeaan laskuun keväällä 1995.

Keskuspankki ja eräät yritykset antoivat likviditeettitukea suurimmille pankeille. Kun Banka Baltijan maksukyvyttömyys tuli ilmeiseksi, keskuspankki lopetti luotonannon. Se ei kuitenkaan sulkenut pankkia välittömästi vaan aloitti neuvottelut pankin johdon ja omistajien kanssa pankin uudelleenorganisoinnista. Neuvottelujen aikana pankin johto hävitti pankin taseesta 260 milj. dollaria. Se mm. ”myi” 160 milj. dollarin arvosta lainoja venäläiselle pankille ja sai Venäjän valtion joukkovelkakirjoja, jotka olivat vain 48 milj. dollarin arvoisia. Banka Baltija julistettiin selvitystilaan ja sen johto pidätettiin. Pankista paljastui petoksia ja rikollista toimintaa. Vuoden 1995 seitsemän ensimmäisen kuukauden aikana suljettiin 15 pankkia, joista yhdeksän ei pystynyt toimittamaan vahvistettua tilinpäätöstä määräaikaan mennessä. Suljettujen pankkien osuus koko pankkisektorin taseista oli 35-40 % ja kotitalouksien talletuksista 53 % (Hansson ja Tombak 1999).

Pankkikriisin jälkeen parlamentti hyväksyi uuden luottolaitoksia koskevan lain, joka korosti vakausriskikohtia. Se mm. rajoitti valuuttaluotonantoa ja luotonantoa omistajille ja suurille asiakkaille, loi menettelytavat konkurssille ja antoi keskuspankille paremmat valtuudet valvoa pankkijärjestelmää. Lisäksi pääomavaatimus nostettiin 5 milj. euroon ja vakavaraisuusvaatimus 10 prosenttiin. Pankit, jotka olivat saaneet toimilupansa ennen kuin 5 milj. euron pääomavaatimus asetettiin lokakuussa 1995, saivat siirtymäaika vaatimuksen täyttämiseen vuoden 1999 loppuun. Avoimuutta parannettiin edellyttämällä pankkien tuloksen julkistamista neljännesvuosittain. Valvonnan painopiste alkoi siirtyä off-site valvontaan. Lisäksi keskityttiin arvioimaan luottolaitosten sisäisen valvonnan tehokkuutta (Latvian keskuspankki 1999). Vuosien 1996 ja 1997 aikana pankit olivat toipuneet täysin pankkikriisistä.

1.2 Venäjän markkinoiden merkitys Latvian pankeille

Latvian pankit ovat kietoutuneet Venäjän ja muiden IVY-maiden markkinoihin ja sijoittajiin enemmän kuin Viro ja Liettua. Latvian pankkijärjestelmän voimakkaan kasvun takana oli hyvin pitkälti pääoman virtaus erityisesti Venäjältä ja muista IVY-maista. Kun vuoden 1994 aikana pankkien velat kasvoivat yhteensä 97 %, niin ulkomaiset velat kasvoivat 337 % (Hansson ja Tombak 1999). IVY-maiden sijoittajat etsivät sijoituskohteita ulkomailta, koska IVY-maiden pankit olivat heikkoja, korkotaso oli matala, valuutta menetti arvoaan ja taloudessa vallitsi yleinen epätasapaino. Latvia taas oli houkutteleva IVY-maiden sijoittajille, koska se oli lähellä, siellä ei rajoitettu pääoman liikkuvuutta ja latvialaiset pankit etsivät aktiivisesti ulkomaisia tallettajia. Lisäksi IVY-maiden yrityksiä houkutteli Latviassa laaja transitkauppa.

Vuonna 1995 Latvian pankit ajautuivat kriisiin heikon luotonantopolitiikan vuoksi. Kriisille antoivat lisää vauhtia venäläiset sijoittajat, jotka kotiuttivat talletuksensa Latviasta. Keväällä 1995 Venäjän talouden onnistunut tasapainottaminen johti korkojen nousuun ja vakiinnutti valuutan arvon. Kun samaan aikaan eräät Venäjän pankit vahvistuivat ja luottotilanne tiukkeni yleisesti, venäläiset sijoittajat kotiuttivat pääomiaan Latviasta ja muista maista. Valuuttavirta kääntyi ulospäin ja Latvian pankit joutuivat ottamaan lainaa maksaakseen tallettajille. Pankkien ongelmat paljastuivat nopeasti ja pankit ajautuivat kriisiin (Hansson ja Tombak 2000).

Latvian toinen pankkikriisi sai myös alkunsa Venäjältä. Vuoden 1998 elokuussa Latvian pankit olivat sijoittaneet Venäjälle yli 10 % varoistaan. Varoista noin 3,1 % oli sijoitettu lyhytaikaisiin Venäjän valtion velkapapereihin (GKO). Latvian 31 pankista kymmenellä oli Venäjä-sijoituksia yli 10 % taseestaan ja seitsemällä pankilla ei ollut lainkaan sijoituksia Venäjällä. Pankit olivat sijoittaneet yhä enemmän Venäjän valtion ja venäläisten yritysten velkapapereihin, koska tuotot kotimaisilta markkinoilta olivat supistuneet. Kotimarkkinoiden tuottoja kavensi Latvian talouden paraneminen ja kilpailun kiristyminen kotimaisilla luottomarkkinoilla. Venäläisten arvopapereiden vuosituotot nousivat yli 30 prosenttiin eli kuusi kertaa korkeammalle kuin vastaavien latvialaisten papereiden tuotot. Latvialaisten pankkien intoa sijoittaa Venäjälle kannusti osin myös vakavaraisuusmääräykset, joiden mukaan Venäjän valtion velkapapereiden riskipaino oli 0 %.

Ruplan devalvoiminen, Venäjän valtion velkapapereiden (GKO) uudelleenjärjestelyt ja ulkomaisten talletusten supistuminen (15,7 % vuoden 1998 aikana) kiristivät Latvian pankkien likviditeettiä. Yleisön luottamus eräisiin pankkeihin, joiden sijoitukset Venäjän valtion papereihin tulivat julkisuuteen, heikkeni ja sai aikaan talletuspaon. Keskuspankki tarjosi pankeille likviditeettitukea. Pankkien tappiot vuonna 1998 johtuivat lähes yksinomaan tappioista Venäjän markkinoilla. Kaksi liikepankkia meni konkurssiin ja kolmannen (Rigas Komerbanka) keskuspankki sulki sen jälkeen kun se oli ajautunut lähelle vararikkoa vuoden 1999 alussa. Myöhemmin pankki jatkoi toimintaansa uudella nimellä (Pirma Latvija Komerbanka) sen jälkeen kun se oli saanut lisää pääomaa vanhoilta ja uusilta osakkeenomistajilta. Pankille etsittiin strategista sijoittajaa, ja toukokuussa 2000 saksalainen Norddeutsche Landesbank osti 90 %:n osuuden pankista.

Kriisin jälkeen keskuspankki muutti vakavaraisuusmääräyksiä niin, että saamiset OECD-maiden ulkopuolisista maista painotettiin vakavaraisuutta laskettaessa 50 prosentilla (Latvian keskuspankki). Keskuspankki antoi myös huomautuksen yhdeksälle pankille siitä, että ne eivät olleet tehneet riittävästi luottotappiovarauksia Venäjän riskeistä. Kansainväliset pankit tekivät 80-90 prosentin varaukset venäläisistä luotoista, mutta latvialaiset pankit vain noin 50 prosentin varaukset (Planecon Review and outlook 1999).

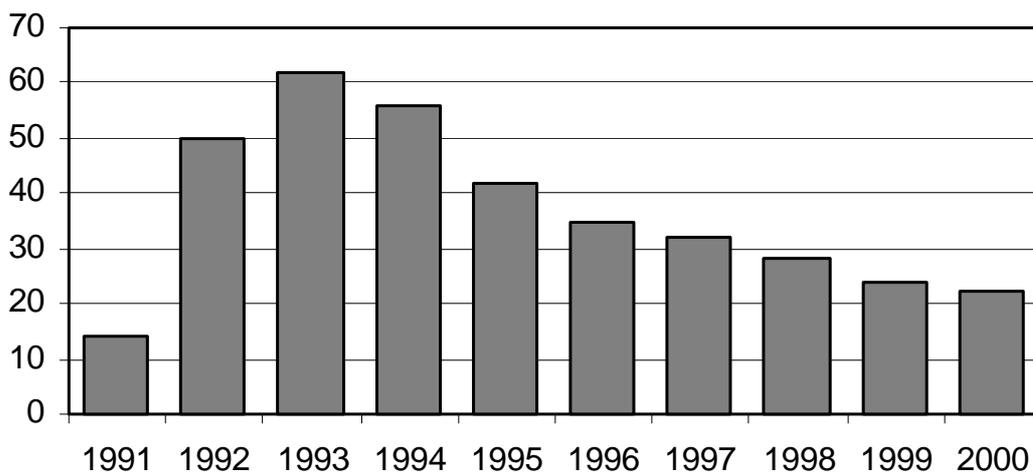
Venäläisten ja IVY-maiden tallettajien varat ovat edelleen tärkeä varainhankinnan lähde latvialaisille pankeille. Ulkomaisten talletusten osuus koko talletuskannasta oli vuoden 2000 lopussa 53 % (ks. luku 1.4.2. Pankkien velat). Mutta latvialaisten pankkien toiminta Venäjän markkinoilla ei ole ongelmatonta. Viimeisimpänä tapahtumana on Venäjän keskuspankin aikomus vaikeuttaa latvialaisten pankkien toimintaa Venäjällä. Venäjän keskuspankki on antanut määräyksen, että ”veroparatiisimaiden” pankeilla, jollaiseksi latvialaiset pankit luokitellaan, voi olla tili venäläisessä pankissa vain jos sen oma pääoma on yli 100 milj. euroa tai sillä on paras kansainvälinen luokitus (AAA). Määräys astui voimaan 7.3.2001 ja kaikkien pankkien oli rekisteröitävä itsensä uudelleen 7.6.2001 mennessä.

Latvian keskuspankin mukaan määräys on yksi todiste siitä miten epäluotettavat Venäjän markkinat ovat. Latvialaisten pankkien tilit venäläisissä pankeissa suljettiin kesäkuussa, koska pankit eivät täyttäneet kriteereitä. Latvian keskuspankki on esittänyt Venäjän keskuspankille mahdollisuutta poistaa Latvia veroparatiisimaiden joukosta, mutta Venäjän keskuspankista on kerrottu, että asia on poliittinen ja päätöksiä ei ole tehty (BNS 3/2001, 4/2001). Jatkossa Latvian pankit aikovat toimia Venäjällä tytäryritysten välityksellä sekä käyttämällä yhteistyöpankkien palveluja. Joidenkin pankkipalveluiden hintojen odotetaan tästä syystä nousevan Latviassa (BNS 6/2001).

1.3 Markkinoilla toimijat

Pankkien lukumäärä kasvoi rajusti 1990-luvun alussa, mutta kääntyi laskuun pankkikriisin myötä (kuva 1). Edelleenkin pankkien lukumäärää pidetään kuitenkin liian suurena Latvian markkinoille. Markkinoilla toimi vuoden 2000 lopussa yhteensä 22 pankkia, joista yksi oli Merita Pankin sivukonttori. Pankeista 12 toimii vähittäispankkipuolella ja loput 10 toimivat hyvin kapealla sektorilla lähinnä ulkomaisen rahan varassa, eli ne ottavat vastaan talletuksia IVY-maista.

Kuva 1. Pankkien lukumäärä Latviassa vuosina 1991-2000

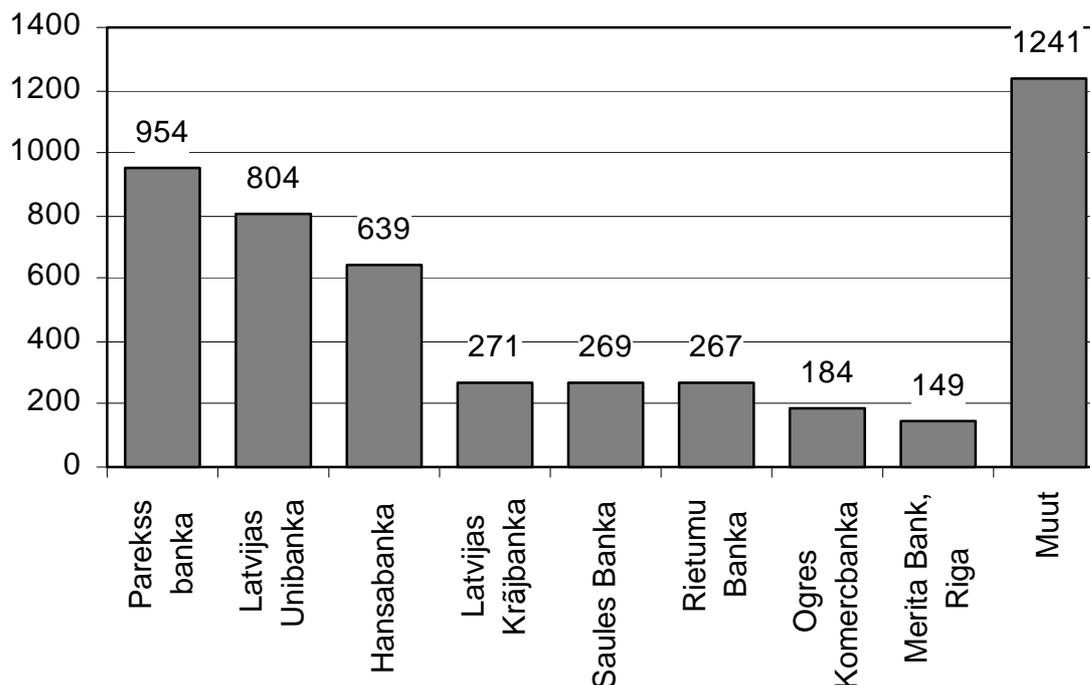

Lähde: Latvian keskuspankki

Pankkien pääomista 70 % oli ulkomaisessa omistuksessa vuoden 2000 lopussa. 12 pankissa ulkomainen omistus ylittää 50 % ja näistä pankeista kuusi on ulkomaisen pankin sivukonttoria. Ruotsalaiset omistavat 18 %, virolaiset 15 %, saksalaiset 9 %, amerikkalaiset 7 %, venezuelalaiset 2 % sekä sveitsiläiset, tanskalaiset, ukrainalaiset ja venäläiset kukin 1 % Latvian pankkien pääomista (BNS 2/2001).

Valtio on yksityistänyt lähes kaikki omistuksessaan olleet pankit. Nykyisin valtion omistuksessa on vain 3,7 % pankkisektorin pääomista. Vain yksi keskikokoinen pankki, Latvijas Hipoteku un zemes banka, on täysin valtion omistuksessa eikä valtio aio luopua sen omistuksesta (Baltic Financial Directory 2000), vaan aikoo nostaa sen osakepääomaa (BNS 4/01). Pankista on tarkoitus tehdä kehitys pankki. Lisäksi valtio omistaa 41,7 % Latvian neljänneksi suurimmasta pankista (Latvijas Krajbanka), jonka yksityistämishjelma hyväksyttiin huhtikuussa 1996. Viisi vuotta myöhemmin keväällä 2001 Latvia yksityistämismvirasto jatkoi yksityistämishjelmaa tarjoamalla myyntiin 9,84 % pankin osakkeista pankin henkilökunnalle²² (BNS 4/01).

Latvian pankkimarkkinat ovat kohtuullisen keskittyneet, mutta eivät kuitenkaan niin keskittyneet kuin Virossa ja Liettuassa. Kolme suurinta pankkia hallitsee 51 prosenttia markkinoista taseen loppusummalla mitattuna (kuva 2). Luottomarkkinat ovat eniten keskittyneet, sillä niillä kolmen suurimman pankin markkinaosuus on 63 % kun taas talletuksista ko. pankeilla on 52 % markkinaosuus.

Kuva 2. Pankkien taseet vuonna 2000, milj. euro²³

Lähde: BNS 2/01, Latvian pankkiyhdistys

Latvian pankkimarkkinat ovat hakemassa muotoaan, sitä osoittaa markkinaosuuksien melko suuret muutokset viimeisen vuoden aikana (taulukko 1). Hansabanka on kasvattanut aggressiivisesti markkinaosuuttaan (3,3 prosenttiyksikköä) kun taas suurin pankki, Parekss banka, ovat menettäneet markkinoita. Toinen markkinaosuuttaan viime vuonna selvästi kasvattanut pankki on Saules Banka, jonka osakkeet virolainen Ühispank myi helmikuussa 2001 Rietumu Bankalle. Näin Saules Banka kuuluu nykyisin Rietumu konserniin.

Taulukko1. Pankkien markkinaosuudet 1999-2000 taseen loppusummalla mitattuna

	1999	2000
Parekss-banka	21,1	20,4
Latvijas Unibanka	17,1	17,2
Hansabanka	10,2	13,5
Latvijas Krājbanka	5,4	5,7
Saules Banka	3,4	5,6
Rietumu Banka	6,1	5,6
Ogres Komercbanka	3,3	3,8
Merita Bank Plc Riga	2,4	3,1
Muut	29,6	25,1

Lähde: BNS 2/01, Latvian pankkiyhdistys

Parekss-Banka

Latvian suurin pankki Parekss-banka on perustettu vuonna 1992²⁴. Vuonna 1993 pankki osti keskuspankin yksityistämiä sivukonttoreita. Alkuvuosina pankki toimi ”sveitsiläistylyisesti” tarjoamalla numeroituja tilejä ja houkutteli varoja Venäjältä²⁵ (Watts 2000). Pankin johto alkoi menettää uskonsa Venäjän talouteen vuoden 1998 alussa ja onnistui myymään Venäjän saamiset oikeaan aikaan. Parekss olikin ainoa pankki Latviassa, joka selvisi Venäjän kriisistä tappioitta.

Parekss-konserniin kuuluvat pankit, rahoitusyhtiöt ja vakuutusyhtiöt Latviassa sekä Liettuaassa. Lisäksi konserniin kuuluvat eläkerahasto ja pankkiiriliike Latviassa. Konserni aikoo laajentaa toimintaansa myös Viroon. Neuvottelut edustuston perustamisesta on jo aloitettu Viron keskuspankin kanssa. Pääjohtaja ei myöskään sulje pois toimivan pankin ostoa Virosta. Konserni on järjestelemässä yhtiöitään uudelleen niin, että pankit ja rahoitusyhtiöt muodostavat pankkikonsernin ja vakuutusyhtiöt vakuutuskonsernin. Molemmat konsernit kuuluisivat Parekss-konserniin.

Vuonna 2000 konserni ilmoitti etsivänsä strategista yhteistyökumppania, mutta vuoden etsintöjen jälkeen pankki päätti luopua suunnitelmasta (Behr 2001). Pankin osake-enemmistön omistaa yhtiö nimeltä Europe Holding Ltd (the Isle of Man) (50,93 %). Pankin perustajilla, Karginilla ja Krasovitskyllä, on molemmilla 24,53 prosentin omistusosuus (www.parex.net).

Parekss-Banka on siirtänyt pääjohtajan mukaan painopisteen venäläisistä asiakkaista pieniin ja keskikokoisiin yritysasiakkaisiin kotimarkkinoilla. Käytännössä pankki on kuitenkin edelleen hyvin riippuvainen ulkomaisista asiakkaista, koska talletuksista 74 % on ulkomaisia. Luotoista ulkomaisten osuus on pienempi, 29 %. Pankki pystyy rahoittamaan luotoistaan vain 53 % kotimaisilla talletuksilla. Muiden pankkien tapaan pankki on kasvattanut viime vuonna reippaasti luotonantoaan (27 %), talletuksiaan (46 %) ja tasettaan (33 %). Tosin kasvu ei ole ollut yhtä nopeaa kuin toiseksi ja kolmanneksi suurimmissa pankeissa. Konttoreiden lukumäärä nousi viime vuonna 71 konttorista 93 konttoriin. Konttoreiden lisäksi pankilla oli viime vuoden syyskuun lopussa yhteensä 80 pankkiautomaattia. Talletusasiakkaiden määrä kasvoi 48 prosentilla 88 750 asiakkaaseen. Pankki ei tarjoa internetpankkipalveluja.

Latvijas Unibanka

Latvijas Unibanka on Latvian toiseksi suurin pankki, joka syntyi, kun keskuspankin 21 sivukonttoria yhdistettiin vuonna 1993. Vuonna 1995 pankista tuli osakeyhtiö ja seuraavan vuoden alussa osakkeet noteerattiin Riian pörssissä. Marraskuussa 1998 Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) hankki strategisen osuuden Unibankan osakkeista ja sen jälkeen se on vähitellen nostanut omistusosuuttaan. Vuoden 2000 lopussa SEB teki käteisostotarjouksen lopuista Unibankan osakkeista, minkä jälkeen sen omistusosuus Unibankasta on noussut 98,2 prosenttiin. SEBin pyynnöstä Unibankan osakkeiden noteeraus Riian pörssissä lopetettiin maaliskuussa 2001 (www.unibanka.lv).

Unibanka on omistajansa avulla keskittynyt uuden pankkiteknologian hyödyntämiseen. Vuorokauden ympäri käytössä olevat internetpankkipalvelut tulivat asiakkaiden käyttöön tammikuussa 2000. Pankin tärkeimpänä prioriteettina on kehittää useita palveluiden tarjontakanavia (internet, PC, automaattit ja puhelin). Pankin tarkoitus on rakentaa laajin automaattiverkosto Latviaan. Nykyisen 20 automaatin lisäksi on tarkoitus hankkia vielä 40 uutta automaattia. Asiakkaiden käytössä oli lisäksi 18 internet-termiinalia. Pankki on myös investoinut yli 7 milj. euroa uuteen tietojärjestelmään, joka mahdollistaa asiakkaiden

ajantasaisen palvelun kaikissa konttoreissa. Järjestelmän myötä Unibanka voi tarjota palveluitaan konttoreiden lisäksi myös internetin, puhelimen, gsm:n sekä automaattiverkon kautta. Järjestelmän käyttöönotto on kuitenkin vasta alussa (BNS 4/2001).

Unibanka on keskittynyt toiminnassaan pääasiassa kotimarkkinoille, sillä sen luotonannosta 99 % on kotimaisille asiakkaille ja talletuskannasta 93 % on kotimaisilta asiakkailta. Pankki on onnistunut kasvattamaan asiakaskuntaansa 90 prosentilla viime vuonna. Pankilla oli vuoden 2000 lopussa yhteensä 352 000 asiakasta, joista 27 400 käytti internetpankkipalveluja. Internetkäyttäjien määrän odotetaan kaksinkertaistuvan seuraavan vuoden aikana. Pankin tase kasvoi viime vuonna 35 %, luottokanta 41 % ja talletuskanta 43 % (kotitalouksien talletuksissa kasvua 84 %). Kuluvana vuonna pankki tavoittelee taseen 25-27 % kasvua.

Hansabanka

Vuonna 1992 aloitti toimintansa Deutsch-Lettische Bank, jonka virolainen Hansapank osti vuonna 1996. Samana vuonna pankin nimi muutettiin Hansabank-Latviaksi. Vuonna 1998 pankkiin fuusioitiin Latvijas Zemes banka ja pian sen jälkeen ruotsalainen Swedbank hankki 49,98 prosentin omistusosuuden virolaisesta Hansapank-konsernista. Fuusio Latvijas Zemes bankan kanssa toi pankille laajan konttoriverkoston ja vakaan asiakaspohjan. Ruotsalaispankki omistajana taas takasi Hansabank-Latvialle toimintojen jatkuvuutta ja tarjosi paremmat kehitysmahdollisuudet. Vuonna 1999 nimi muutettiin vielä kerran, nyt Hansabankaksi. Seuraavan vuoden alussa Hansabanka osti pienen, mutta taloudellisesti kasvavalla satama-alueella sijaitsevan Ventspils Union Bankin (Baltic Financial Directory 2000, www.hansabanka.lv). Nykyisin virolainen ruotsalaisomistuksessa oleva Hansapank-konserni omistaa Hansabankan osakkeista 97,5 % ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki 2,3 % (BNS 3/2001).

Hansabanka on panostanut pankkitekniikan hyödyntämiseen kuten koko Hansapank-konserni. Pankkiautomaattipalvelujen tarjonta aloitettiin vuonna 1995, puhelinpalvelut ja internetpankkipalvelujen tarjonta vuonna 1997, puhelinpankkipalvelut vuonna 1999 ja gsm-pankkipalvelut vuonna 2000. Internet-pankkipalvelujen käyttäjiä oli viime vuoden lopussa yli 20 000 eli 15 % vähittäispankkiasiakkaista. Pankki on investoinut myös internet-termiinaaleihin, joita sillä oli viime vuoden lopussa 13 konttoreidensa yhteydessä.

Hansabanka on keskittynyt keskimääräistä enemmän kotimaan markkinoille. Vuonna 1999 sen talletuskannasta 75 % oli kotimaisia talletuksia ja 25 % ulkomaisia. Hansabankan strategiana on myös voimakas kasvu, johon se vuonna 2000 ylsikin. Sen asiakaspohja laajeni 75 prosentilla, talletukset kasvoivat 73 prosentilla, luotonanto 91 prosentilla ja tase 79 prosentilla. Pankki laajensi jakeluverkkoaan myös vauhdikkaasti. Konttoreiden lukumäärä nousi 16 konttorista 48 ja automaattien lukumäärä 62 automaattista 140 automaattiin.

Merita Pankin sivukonttori

Merita Pankki osti vuonna 1997 Latvijas Investiciju bankan, josta tuli pankin tytärbankki. Vuonna 2000 MeritaNordbanken Latvia luopui pankkistatuksesta ja jatkoi toimintaa kiinteistöyhtiönä. Samana vuonna Merita Pankin Riian sivukonttori sain luottolaitosluvan ja pankki osti ranskalaisen pankin (Société Générale) sivukonttorin talletus- ja lainakannan sekä Riiasa että Liettuan Vilnassa. Osto kaksinkertaisti liiketoiminnat Latviassa. Vuoden 2001 alkuun asti Meritan sivukonttori on keskittynyt pääasiassa yritysasiakkaisiin, mutta jatkossa

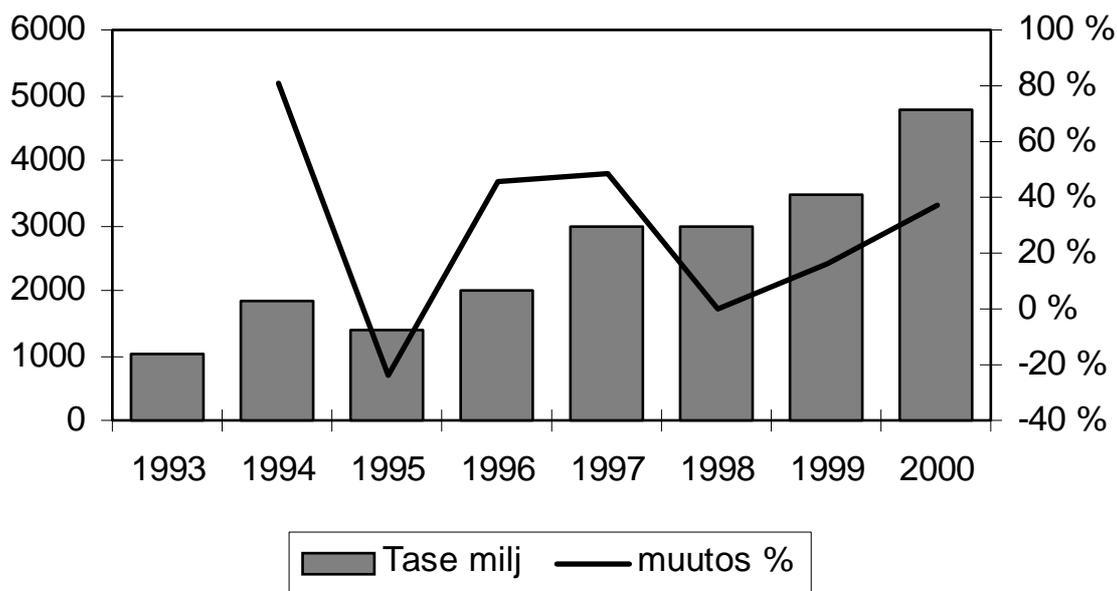
sivukonttorin on tarkoitus laajentaa toimintaansa yksityisasiakaspuolelle. Huhtikuussa 2001 sivukonttori alkoi tarjota asiakkailleen myös internetpankkipalveluja. Nordea-konsernilla on Latviassa myös rahoitusyhtiö, joka on Nordea Financen tytäryhtiö. Rahoitusyhtiö tarjoaa asiakkailleen leasing- ja factoringpalveluja.

1.4 Pankkien taseen kehitys

1.4.1 Varat

Venäjän kriisin vuoksi Latvian pankkien taseet supistuivat vuonna 1998, mutta jo seuraavana vuonna kasvu nousi yli 16 prosenttiin. Bruttokansantuotteen käännyttyä reippaaseen kasvuun vuonna 2000 myös pankkien taseet jatkoivat kasvuaan voimakkaasti. Viime vuonna kasvua oli jo lähes 37 % edellisestä vuodesta (kuva 3) ja pankkien taseiden yhteenlaskettu summa nousi 4,8 mrd. euroon. Pankit ovatkin toipuneet nopeasti Venäjän kriisistä, mutta edelleenkin taseiden osuus BKT:stä on kuitenkin kohtuullisen matala, 62 %.

Kuva 3. Pankkien taseet vuosina 1993-2000, milj. euro ja muutos-%

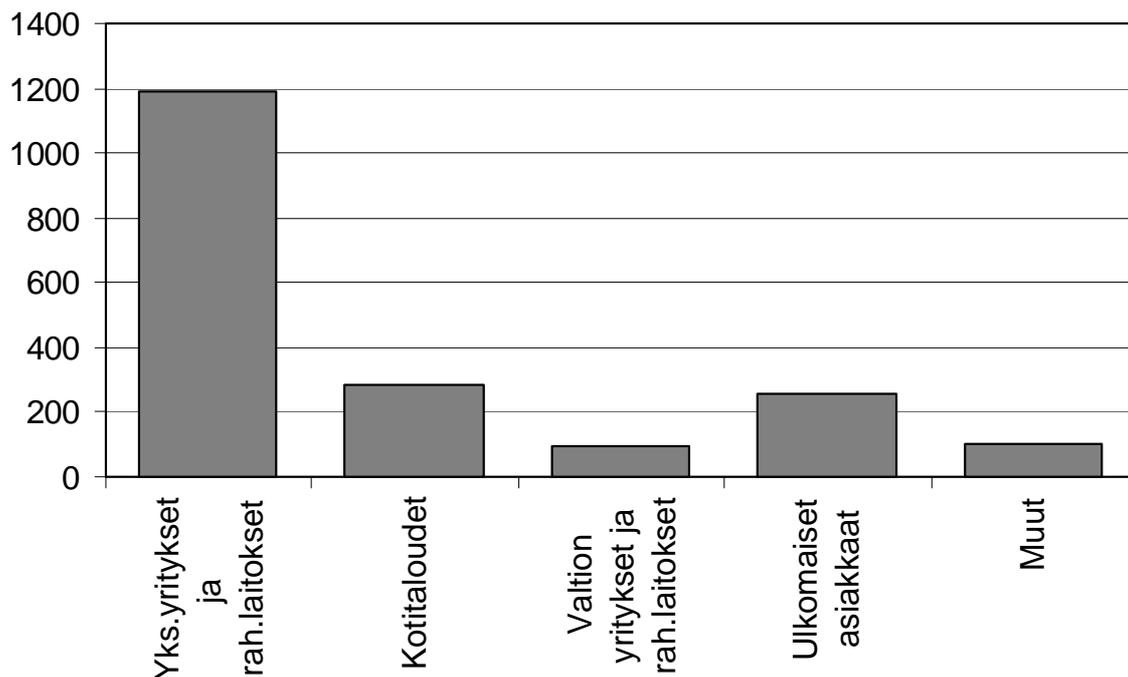

Lähde: Latvian keskuspankki

Taloudellisen toimeliaisuuden vilkastuminen näkyi pankkien taseissa viime vuonna luotonannon kasvuna (28 %). Voimakkaasta kasvusta huolimatta luottojen osuus pankkien varoista on supistunut viimeisen kolmen vuoden aikana yli 3 prosenttiyksikköä 40 prosenttiin. Pankkien taserakenteen oleellisimman muutoksen takana onkin pankkien saamiset luottolaitoksilta, jotka ovat kasvaneet räjähdysmäisesti kolmessa vuodessa. Prosentuaalisesti kasvua on ollut ko. aikana 140 % ja erän osuus pankkien varoista on kasvanut lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä 28 prosenttiin. Pääosa (86 %) pankkien sijoituksista luottolaitoksiin on tehty OECD-maissa sijaitseviin luottolaitoksiin. Myös arvopapereiden osuus pankkien varoista on hieman kasvanut ja vuoden 2000 lopussa pankkien varoista oli 19 % arvopapereissa. Yksityisten kiinteäkorkoisten sijoitusten osuus on kasvanut valtion papereiden kustannuksella.

Pankkien luotonanto kasvoi viime vuonna 1,9 mrd. euroon. Valtaosa (62 %) pankkien luotoista on myönnetty yksityisille yrityksille ja rahoituslaitoksille (kuva 4). Muiden sektoreiden osuus on vielä melko vaatimaton. Kotimaisten yksityisten yritysten luotot kasvoivat viime vuonna 32 % ja valtion yritysten 71 % kun taas ulkomaisille asiakkaille myönnettiin viime vuonna edellisvuotta vähemmän luottoja (-18 %). Kotimaisista asiakkaista onkin tullut pankeille houkuttelevampia Venäjän kriisin kokemuksen jälkeen. Vielä vuonna 1998 luotonannosta 22 % oli ulkomaisille asiakkaille, kun vuonna 2000 ulkomaisten asiakkaiden osuus oli enää 14 %.

Kuva 4. Pankkien luotot vuonna 2000, milj. euro

Lähde: Latvian keskuspankki

Kotitalouksien luotot kasvoivat viime vuonna peräti 69 %. Prosentuaalisesti kasvu oli rajua, mutta lähtötaso oli hyvin alhainen. Kotitalouksien luottomarkkinat ovatkin vasta kehityksen alkuvaiheessa, sillä kotitalousluottoja oli vuoden 2000 lopussa asukasta kohden vain 118 euroa (vrt. Virossa 204 euroa). Myös asuntoluottomarkkinat ovat vasta kehittymässä ja suurin osa asuntorahoituksesta tapahtuu vielä rahoitusyhtiöiden kautta, jolloin asunto-osakkeet ovat rahoitusyhtiön omaisuutta niin kauan kunnes asiakas on maksanut koko lainan takaisin (The Baltic Times 2000).

Pienillä ja keskisuurilla yrityksillä on ollut vaikeuksia saada luottoja pankista, koska niillä ei ole ollut tarjota turvaavia vakuuksia (kehittymättömät kiinteistömarkkinat) ja pankeilla on ollut saatavissa rajoitetusti tietoa lainanhakijoista. Lisäksi yritysten tilinpäätös- ja tilintarkastusstandardit ovat melko alhaisella tasolla (Ministry of Economy 2000). Tilanteen korjaamiseksi hallitus käynnisti vuoden 1999 lopussa projektin, jonka tarkoitus on myöntää lähes 18 milj. euroa luottoa pienille ja keskisuurille yrityksille vuosien 2000-2003 aikana. Yritysten luotonsaanti on ilmeisesti hieman parantunut, sillä vuoden 2001 alussa tehdyn kyselyn mukaan yritykset eivät pitäneet pitkien luottojen saantia enää niin ongelmallisena kuin aikaisemmin. Kun vielä vuonna 1999 yritykset arvioivat luottojen saantivaikeuksien haittaavan

kolmanneksi eniten Latvian taloudellista kehitystä niin vuoden 2001 alussa luottojen saantivaikkeudet olivat tippuneet sijalle kahdeksan. Byrokratia ja korruptio olivat sen sijaan säilyttäneet paikkansa haitallisimpina tekijöinä (LETA news agency 11.4.2001).

Luottojen maturiteettirakenne on muuttunut viime vuosien aikana oleellisesti myönteiseen suuntaan. Lyhyiden luottojen osuus on supistunut selvästi kaikilla sektoreilla ja vastaavasti pitkien luottojen osuus on kasvanut voimakkaasti (taulukko 2). Luotonanto ohjautuu yhä enemmän tuotannolliseen sektoriin, kun aikaisemmin kohteena oli kaupan rahoitus.

Taulukko 2. Kotimaisten asiakkaiden luottojen maturiteetti- ja valuuttajakauma vuosina 1996, 1998 ja 2000

	Lyhyet luotot, %	Pitkät luotot, %	Latimääräiset, %	Valuutta- luotot, %	Yhteensä, milj.euro
Yksityiset yritykset					
1996	57	43	39	61	306
1998	35	65	44	56	852
2000	26	74	49	51	1227
Kotitaloudet					
1996	52	48	67	33	38
1998	20	80	56	44	114
2000	14	86	51	49	283
Valtion yritykset					
1996	43	57	9	91	31
1998	25	75	47	53	43
2000	11	89	33	67	93
Edelliset yhteensä					
1996	56	45	39	61	375
1998	33	67	45	55	1009
2000	23	77	48	52	1604

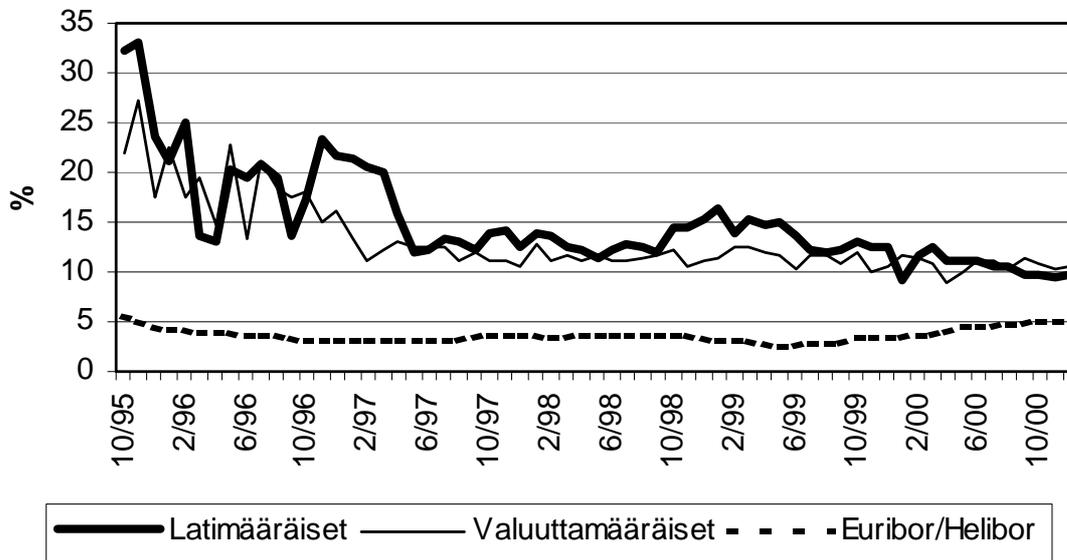
Lähde: Latvia keskuspankki

Yritysten ja kotitalouksien luotoista noin puolet on edelleen valuuttaluottoja (taulukko 2). Valuuttaluotoista lähes kolme neljäsosaa on dollariluottoja. Euroluottojen osuus on noin 19 % ja Saksan markkaan on sidottu noin 7 % valuuttaluotoista. Valuuttaluottojen suosio on selittänyt latimääräisiä luottoja alemmalla korolla, mutta vuoden 2000 jälkipuoliskolla valuuttaluottojen korko nousi latimääräisten luottoja korkeammalle (kuva 5). Dollarin vahvistuminen myös nosti dollariluottojen kustannuksia kotimaisille lainanottajille. Yksityiset ja valtion yritykset ovatkin alkaneet luotonotossa selvästi suosia latimääräisiä luottoja. Kotitaloudet ovat puolestaan luotonoton kasvaessa lisänneet valuuttaluottojen nostoja.

Venäjän kriisi näkyy vielä pankkien luottosalkkujen laadussa, tosin se on parantunut vähitellen. Kriisivuonna 1998 järjestämättömien saamisten osuus luottokannasta oli vielä 7 %, vuonna 1999 osuus oli 6 % ja vuonna 2000 järjestämättömiä saamia oli vielä 5 % luottokannasta (vrt. Viro 1,1 %, Suomi 0,8 %). Suhteellisen osuuden supistumista on auttanut luotonannon nopea kasvu. Keskuspankin (Ancans 2000) mukaan järjestämättömät saamiset eivät uhkaa enää pankkijärjestelmän vakautta, koska määrä on jo melko alhaisella tasolla ja koska luotonanto kotitalouksille kasvaa nopeammin kuin yrityksille. Kotitalousluottoja pidetään yleisesti pankille turvallisempina luottoina kuin yritysluottoja. On kuitenkin syytä muistaa, että kotitalousluotot kasvavat suhteellisesti kyllä yritysluottoja nopeammin, mutta

määrällisesti yritysluotot kasvavat edelleen kotitalousluottoja enemmän. Keskuspankissa uskotaan myös, että pankit arvioivat luottoriskinsä nykyisin hyvin realistisesti, joten pankkien ilmoittamat järjestämättömät saamiset kuvaavat pankkien luottoriskiä siten myös realistisesti (Repse 2000).

Kuva 5. Uusien pitkien luottojen korot ja Euribor (ennen vuotta 1999 Helibor)

Lähde: Latvian keskuspankki

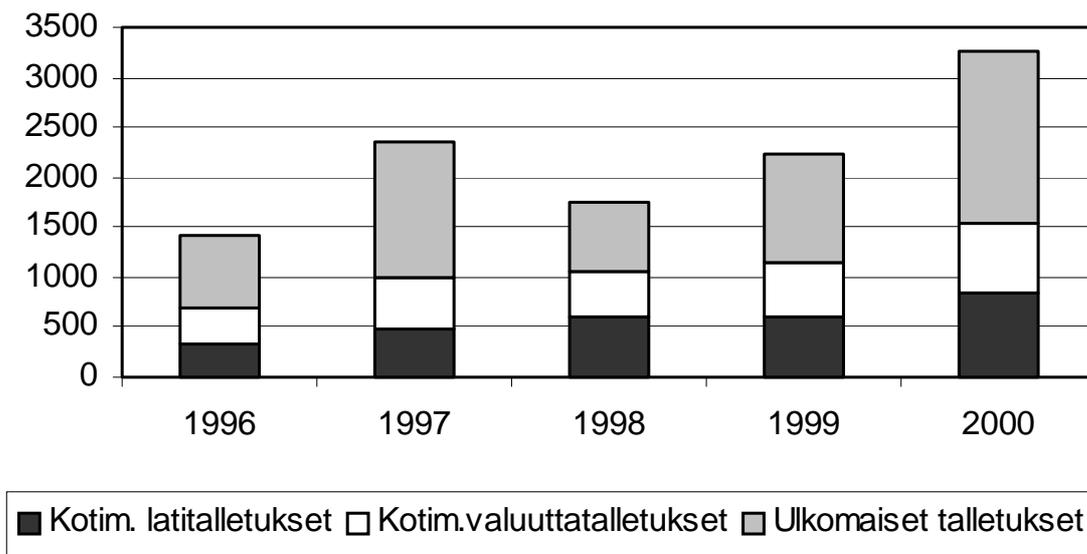
1.4.2 Pankkien velat

Latvialaisten pankkien varainhankinta pohjautuu lähes yksinomaan yleisötalletuksiin. Vuonna 1998 yleisötalletusten osuus veloista oli 62 %, mutta parissa vuodessa niiden osuus on noussut 69 prosenttiin. Ulkomaisten talletusten osuus veloista on peräti 36 %. Hieman alle 12 % varainhankinnasta katetaan luotonotolla luottolaitoksilta. Noin puolet ko. veloista on OECD-maiden luottolaitoksilta. Pankit eivät ole juurikaan harrastaneet velkainstrumenttien liikkeeseenlaskua, sillä niiden osuus veloista oli vuoden 2000 lopussa vain 0,4 %. Omaa pääomaa pankeilla oli 404 milj. euroa eli 8,4 % veloista.

Talletusten määrä supistui pankkikriisivuonna 1998, koska ulkomaisten talletusten määrä romahti (kuva 6). Sen jälkeen ulkomaiset talletukset ovat lähteneet uudelleen voimakkaaseen kasvuun ja vuoden 2000 lopussa niiden osuus oli jo yli puolet kaikista talletuksista. Talletusten yhteismäärä oli vuoden 2000 lopussa 3,3 mrd. euroa. Viime vuonna ulkomaiset talletukset kasvoivat 57 %, kun samaan aikaan kotimaisten asiakkaiden talletukset kasvoivat keskimäärin 37 %. Latitalletusten kasvu oli hieman nopeampaa kuin valuuttatalletusten kasvu.

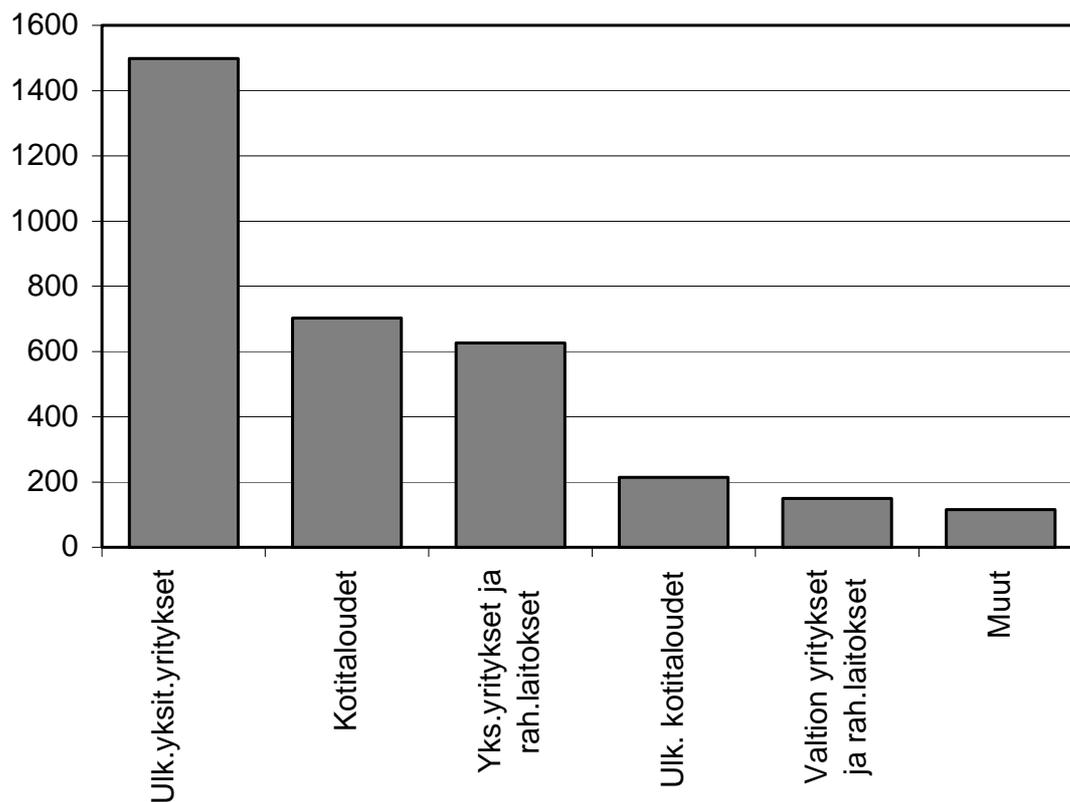
Latvian pankeissa olevista talletuksista 45 % oli ulkomaisten yritysten talletuksia. Kokonaisuudessaan ulkomaisia talletuksia oli jo yli puolet talletuskannasta (kuva 7). Pankkien riippuvuus ulkomaisista talletuksista voikin vähitellen muodostua huolestuttavaksi. Vielä toistaiseksi kotimaisilla talletuksilla pystytään kattamaan 94 % kotimaisesta luotonannosta. Toisaalta kotimaisten talletusten ja luottojen suhde on alkanut nopeasti laskea, koska luotonannon kasvu on ylittänyt talletusten kasvun. Näin ollen pankkien haavoittuvuus voi kasvaa tulevaisuudessa. Nykyisin pankit ovat sijoittaneet ulkomaiset talletukset ulkomaisiin lähinnä OECD-maiden luottolaitosten likvideihin papereihin.

Kuva 6. Pankkien talletukset 1996-2000, milj. euro

Lähde: Latvian keskuspankki

Kuva 7. Yleisötalletukset vuonna 2000, milj. euroa

Lähde: Latvian keskuspankki

Kotimaisten talletusten rakenteessa näkyy sama kehitys kuin kotimaisissa luotoissakin (taulukko 2). Avistalletusten osuus on supistunut ja pitkäaikaisten säästötalletusten osuus on kasvanut kaikilla sektoreilla. Yksityisten ja valtion yritysten latimääräisten talletusten osuus on kasvanut ja vastaavasti valuuttatalletusten osuus on supistunut. Mutta kotitalouksien

talletuksissa kehitys on ollut päinvastainen ja valuuttatalletusten osuus on kasvanut. Kaikista valuuttatalletuksista oli dollarimääräisiä 88,3 % ja 4,9 % euromääräisiä. Kotitalouksien talletukset ovat kasvaneet kaikista sektoreista nopeimmin. Viime vuonna kasvua oli 58 % ja kotitalouksien talletusten määrä ohitti yksityisten yritysten talletukset. Kasvuvaraa on kuitenkin runsaasti jäljellä sillä kotitalouksien talletuksia oli viime vuonna asukasta kohden vain 303 euroa (vrt. Viro 710 euroa).

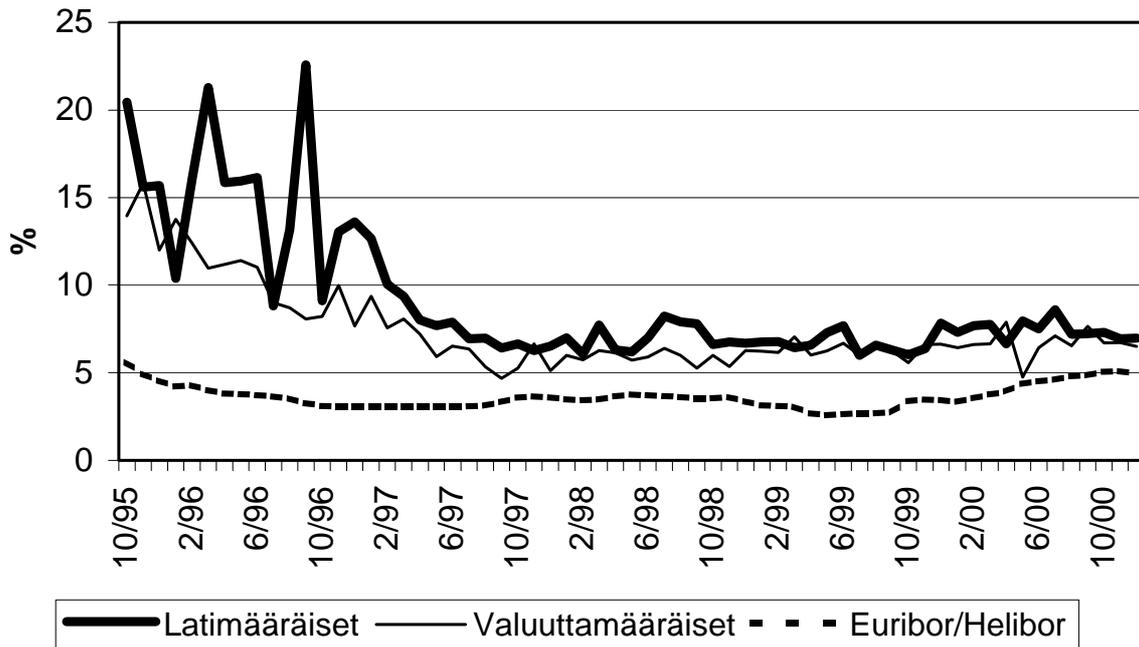
Taulukko 3. Kotimaisten talletusten jakauma vuosina 1996,1998 ja 2000

	Käyttelytilit, %	Latimääräiset, %	Valuuttatalletukset, %	Yhteensä, milj.euro
Yksityiset yritykset				
1996	94	43	57	321
1998	78	53	47	510
2000	68	53	47	626
Kotitaloudet				
1996	60	52	48	229
1998	58	52	48	406
2000	51	47	53	728
Valtion yritykset				
1996	97	45	55	96
1998	79	70	30	117
2000	71	83	17	150
Edelliset yhteensä				
1996	83	46	54	646
1998	70	52	48	1099
2000	60	53	47	1504

Lähde: Latvian keskuspankki

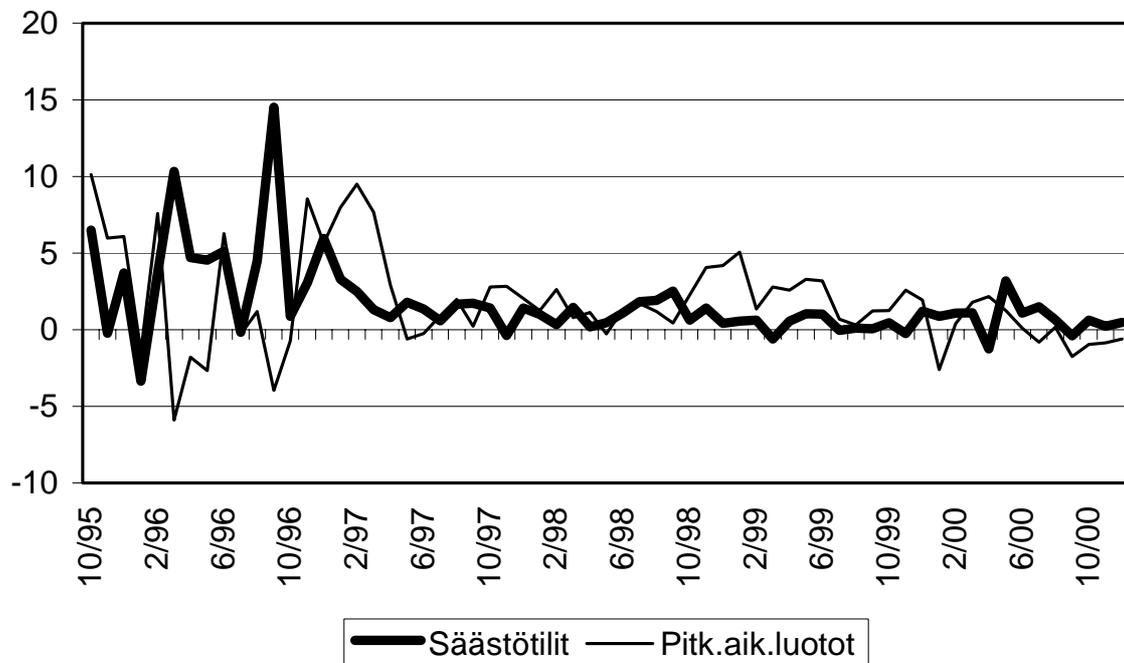
Kotimaisia valuuttatalletuksia on vuodesta 1998 lähtien ollut vähemmän kuin latitalletuksia. Korkean supistuminen hyvin pieneen selittää osaltaan valuuttatalletusten osuuden supistumisen (kuva 8). Luottamus omaan valuuttaan on kaiken kaikkiaan vahvistunut, mitä kuvaa latimääräisten ja valuuttamääräisten talletusten ja luottojen korkojen lähentyminen (kuva 9). Vielä vuonna 1996 eroa oli pahimmillaan jopa 10-15 prosenttiyksikköä, mutta nyt se on kutistunut alle prosenttiyksikköön.

Kuva 8. Uusien säästötilien korot sekä Euribor (ennen vuotta 1999 Helibor)

Lähde: Latvian keskuspankki, Reuters

Kuva 9. Korkeero lati- ja valuuttamääräisten erien välillä

Lähde: Latvian keskuspankki

1.5 Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus

Latvialaiset pankit olivat vuonna 1998 raskaasti tappiollisia (liite 4). Ainoastaan yksi pankki (Parekss Banka) pystyi tekemään voitollisen tuloksen. Pankit raportoivat vuoden 1998 lopussa liiketappiokseen 45 milj. euroa. Tappiot syntyivät sijoituksista Venäjän velkapapereihin sekä avoimista valuuttapositioneista. Arvopaperi- ja valuuttatoiminnan kate oli 48 milj. euroa miinuksella. Myös yritykset, jotka kävivät Venäjän kauppaa, aiheuttivat pankeille luottotappioita. Kun vuoden 1999 alussa osoittautui, että monet venäläiset pankit olivat maksukyvyttömiä, latvialaiset pankit arvioivat uudelleen Venäjälle sijoitetut varansa ja liiketappiot vuodelta 1998 nousivatkin 176 milj. euroon (Latvian keskuspankki 1999).

Seuraavana vuonna pankit pääsivät jo selvästi voiton puolelle. Tuotot muodostuivat pääasiassa rahoituskatteesta ja palkkiotuotoista. Pankkien taseiden kasvu näkyi kulujen kasvuna, tosin kuluja ovat kasvattaneet myös pankkien investoinnit uuteen pankkiteknologiaan.

Vuonna 2000 Venäjän kriisin vaikutukset olivat ohi ja pankkien liikevoitto nousi jo 79 milj. euroon. Ainoastaan kaksi pankkia teki liiketappiota. Luotonannon kasvun ansiosta korkotuotot nousivat reippaasti, ja vaikka talletusten kasvu lisäsi myös korkokuluja, rahoituskate kasvoi lähes 11 %. Korkotuotoissa näkyy myös selvästi pankkien taserakenteen muutos. Korkotuotot luottolaitoksilta ovat nousseet 52 prosentilla samaan aikaan kun pankkien saamiset luottolaitoksilta ovat lähes räjähtäneet viimeisen kolmen vuoden aikana. Samana aikana ko. erän osuus korkokatteesta on noussut 16 prosentista 20 prosenttiin. Kannattavuuden paranemiselle löytyy muitakin syitä kuin rahoituskatteen kasvu. Pankit pystyivät kasvattamaan myös palveluista perittäviä palkkiotuottoja yli 23 prosentilla vuonna 2000. Luottotappiot rasittivat kuitenkin pankkien tulosta vielä 20 milj. eurolla.

Pankkien kustannustehokkuus parani hyvin marginaalisesti viime vuonna. Tuottojen suhde kuluihin ennen luottotappioita ja poistoja oli 1,7 ja luottotappioiden ja poistojen jälkeen vain 1,3 (vrt. Viro 2,1 ja 1,2 & Suomi 2,6 ja 2,2). Latvialaisia pankkeja voidaan pitää vielä melko tehottomina, sillä myös henkilöstökulujen suhde keskitaseeseen oli viime vuonna melko korkea eli 1,6 % (vrt. Viro 1,3 %, Suomi 0,87 %). Pankkien tehokkuus on kuitenkin paranemaan päin.

Latvian pankkijärjestelmän vahvistumisen odotetaan jatkuvan. Pankkien vakavaraisuus oli viime vuonna 14 %, mikä on selvästi parempi kuin keskuspankin minimivaatimus 10 %. Ulkomaisten pankkien vahva läsnäolo Latvian pankkimarkkinoilla tuo markkinoille lisää luotettavuutta ja vakautta. Yleisön luottamus pankkeja kohtaa on myös vahvistumassa, tosin edelleenkin vain 36,7 % luottaa pankkeihin²⁶. Luottosalkun laatu on paranemassa ja pankit ovat selvästi voitollisia. On kuitenkin syytä muistaa, että luotonannon kasvu on noussut erittäin nopeasti korkealle ja se asettaa pankkien riskienhallinnalle kovat vaatimukset. Lähivuosina Latvian rahoitusjärjestelmä kohtaa myös monia haasteita. Koti- ja ulkomainen kilpailu kiihtyy, ja lisäksi kotimarkkinoiden rajoitettu koko on haaste pankeille (Cerps 2000), varsinkin kun markkinoilla on edelleen runsaasti toimijoita. Pankkisektorin keskittymisen odotetaan jatkuvan (BNS 1/01).

2 Muu rahoitustoiminta

Muu rahoitustoiminta on käynnistynyt Latviassa myöhemmin kuin muissa siirtymätalouksissa Keski- ja Itä-Euroopassa suhteessa sen rahoitusmarkkinoiden kehitysasteeseen (IMF Staff Country Report 00/100, August 2000). Tosin nyt, kun kehitys viimein on käynnistynyt se tapahtuu hyvin nopeasti. Pankit hallitsevat myös muuta rahoitustoimintaa, sillä suurin osa muuta kuin pankkitoimintaa harjoittavista yhtiöistä kuuluu kuitenkin pankkikonserneihin.

Latviassa toimi vuoden 2000 lopussa 17 luottoyhdistystä. Luottoyhdistykset saavat ottaa vastaa talletuksia ainoastaan jäseniltään. Niitä koskeva sääntely ja valvontakehikko on vastaavasti kevyempi kuin pankkeja koskeva kehikko. Luottoyhdistykset toimivat pääasiassa maaseudulla ja niiden tärkeimpänä toimintana on luottojen myöntäminen jäsenille. Viime vuosien aikana niiden luotonanto on kasvanut voimakkaasti, mutta siitä huolimatta huhtikuussa 2000 niiden taseen suuruus oli vain 1,3 milj. euroa (vrt. pankit 4,8 mrd. euroa).

Rahoitusyhtiötoiminta on keskittynyt viime vuosina Latviassa. Kun vielä vuoden 1997 lopussa rahoitusyhtiöiden lukumäärä oli 17, niin vuoden 2000 lopussa niitä oli enää 9. Rahoitusyhtiöt ovat kasvattaneet luotonantoaan nopeasti ja kasvun odotetaan jatkuvan vielä vuosia. Leasing-toiminta kasvoi viime vuonna Latviassa enemmän kuin Virossa eli 50,9 % 335 milj. euroon. Viime aikoina erityisesti kiinteistöjen ja asunto-osakkeiden leasing-rahoitus on kasvattanut suosiotaan. Suurin osa yhtiöistä on liikepankkien tytäryhtiöitä. Kolmella suurimmalla leasingyhtiöllä (Hanza Lizings, Parex Bank ja Unilizings) on 85 %:n markkinaosuus. Nordea Financen markkinaosuus oli 4 % ja Sampo Lizingin pari prosenttia (www.parex.net). Pankkien omistuksessa olevat yhtiöt ovat keskuspankin valvonnassa, mutta muita ei valvota.

Myös Latvian vakuutusmarkkinat ovat keskittyneet viime vuosien aikana. Yhtiöiden lukumäärä on supistunut vuoden 1995 42 yhtiöstä 25 yhtiöön. Vuoden 2000 lopussa Latviassa toimi 17 vahinkovakuutusyhtiötä ja 8 henkivakuutusyhtiötä. Viisi suurinta vahinkovakuutusyhtiötä hallitsee markkinoista 59,2 % ja neljä suurinta henkivakuutusyhtiötä 89,7 % markkinoista²⁷. Vahinkovakuutustoiminta kasvoi viime vuonna 7,7 % 162 milj. euroon, mutta henkivakuutustoiminta suorastaan romahti. Vakuutusmaksutuloa kertyi henkivakuutusyhtiöissä viime vuonna vain 8 milj. euroa, kun vuotta aikaisemmin sitä oli kertynyt 19 milj. euroa (Latvia Insurance Supervision Inspectorate, www.vaii.gov.lv). Ulkomaiset sijoittajat ovat löytäneet myös Latvian vakuutusyhtiöt ja vuoden 1999 lopussa pohjoismaiset, saksalaiset, sveitsiläiset ja amerikkalaiset omistivat 40 % Latvian vakuutusyhtiöiden pääomista²⁸ (IMF Staff Country Report 00/100 April 2000). Baltian maista Latvian vahinkovakuutustoiminta on kehittynyt. Vakuutusmaksutulon osuus bkt:stä oli 2,1 %, kun esim. Virossa sen osuus oli 1,45 %.

Latviassa on toiminut eläkerahastoja vuoden 1998 puolivälistä lähtien. Yhteensä rahastoja on neljä, joista kahdessa on pankki pääomistajana ja yhdessä vakuutusyhtiö. Yksi eläkerahastoista on ns. suljettu rahasto Lattelalekomin työntekijöille. Rahastot eivät ole saavuttaneet erityisen suurta suosiota, sillä vuoden 2000 puolivälissä niillä oli 5761 jäsentä ja rahastopääomaa 8,3 milj. euroa. Eläkerahastoja valvoo vakuutusvalvontavirasto. Eläkejärjestelmän 2. pilari eli "pakollinen" eläkerahasto aloitti toimintansa 1.7.2001. Sen varojen hoitajaksi valittiin Merita Pankki.

3 Latvian rahoitusmarkkinat

3.1 Rahamarkkinat

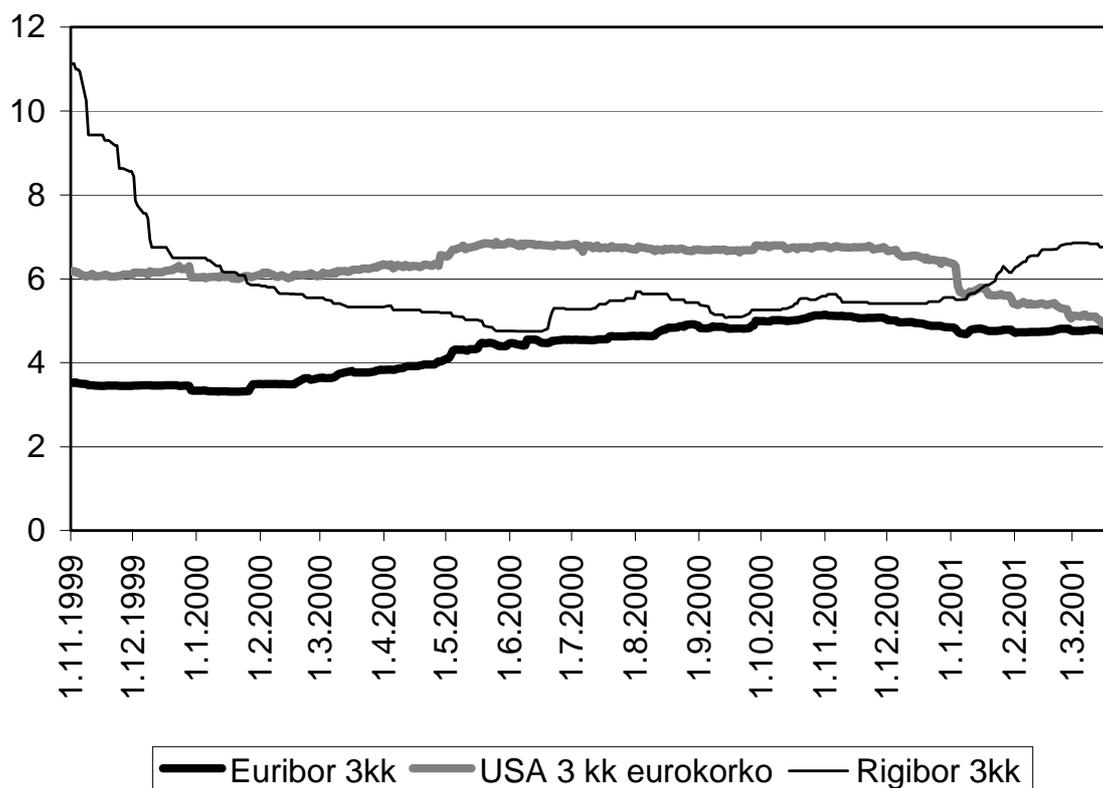
Latvian valuutta lati on ollut sidottuna vuodesta 1994 IMF:n valuuttakoriin SDR:ään²⁹ kurssilla 1 SDR = 0,7997 LVL. Latvian valuuttakurssijärjestelmä on hyvin liberaali. Latviassa on kiinteä valuuttakurssijärjestelmä, mutta siinä on myös valuuttakatejärjestelmän piirteitä (lati on vapaasti vaihdettava valuutta, valuuttavaranto kattaa liikkeellä olevan rahan). Käytännössä keskuspankki kuitenkin myös takaa pankkijärjestelmän likviditeetin käyttämällä rahapolitiikan välineitä. Tärkein rahapolitiikan väline on valuuttakauppa (ml. valuutanvaihtosopimukset). Keskuspankin tarkoitus on tasapainottaa valuuttakurssia SDR:ää vastaa. Suurin osa kaupasta käydään dollareissa ja euroissa. Pankkijärjestelmän likviditeetti taataan lähinnä avomarkkinaoperaatioilla³⁰. Keskuspankilla on käytössään myös vähimmäisvarantovaatimus, joka on tällä hetkellä 6 %, mutta joka on tarkoitus laskea seuraavan 4-6 vuoden aikana eurooppalaiselle tasolle kahteen prosenttiin (Ancans 2000, Latvian keskuspankki, www.bank.lv).

Valuuttakurssin kiinnitys SDR:ään on auttanut Latviaa hillitsemään inflaatiota ja luonut vakaan ympäristön taloudelliselle kasvulle. IMF:n ja maan viranomaisten mielestä kiinnitystä voidaan jatkaa siihen asti kun Latvia liittyy EU:hun edellyttäen, että talouspolitiikka pidetään tiukkana (IMF Country Report No. 01/66). Periaatteessa Latvia voi muuttaa kiinnitysvaluuttaa milloin haluaa, koska rahapolitiikka ei pohjautu valuuttakatejärjestelmään kuten Virossa ja Liettuaassa, ja siten parlamentin ei tarvitse hyväksyä kiinnitysvaluutan vaihtoa.

Keskuspankki alkoi kerätä tietoa interbank-markkinoista vuonna 1994, jolloin luottokorko vaihteli 25 prosentista 86 prosenttiin. Vuoden 1995 alussa pankkisektorin kuohunta heikensi pankkien keskinäistä luottamusta, jolloin pitkäaikainen lainananto supistui jyrkästi ja puolet luotoista annettiin ulkomaan valuutassa. Vuoden 1995 lopussa pankkisektori alkoi selvittää kriisistä ja vuonna 1996 interbank-markkinat alkoivat kehittyä uudestaan ja korko laski vuoteen 1997 mennessä 4-6 prosenttiin. Vuonna 1998 interbank-markkinoiden vaihto oli 6,6 mrd. euroa ja se oli 21 kertaa niin suuri kuin vuonna 1995.

Tukeakseen interbank-markkinoita keskuspankki alkoi vuoden 1998 alussa julkaista päivittäin rahamarkkinakorkoja (Rigibid ja Rigibor). Korot lasketaan interbank-luottoille ja talletuksille kuudelle eri maturiteetille kuuden aktiivisimman interbank-markkinoilla toimivan pankin (Hansabanka, Latvijas Krajbanka, Unibanka, Parekss-Banka, Vereinsbank Riga, Merita Pankin Riian sivukonttori) noteerauksista. Venäjän kriisi 1998 pysäytti kuitenkin väliaikaisesti interbank-markkinoiden kehittymisen. Markkinoilla toimivat - sekä kotimaiset että ulkomaiset - menettivät luottamuksensa ja rahamarkkinoiden vaihto supistui jyrkästi (42 % yhdessä kuukaudessa). Kotimaisilla interbank-markkinoilla markkinaosapuolet menettivät luottamuksensa ja korot nousivat. Pankit joutuivat myös käyttämään keskuspankkirahoitusta ylläpitääkseen likviditeettiään. Interbank-markkinat vilkastuivat vähitellen vuoden 2000 aikana ja luottojen määrä nousi 4,8 mrd. euroon eli pankkien välinen interbank-kauppa oli vielä vähäisempää kuin vuonna 1995. Taloudellisen toimeliaisuuden lisääntyminen ja valuutan vakaus lisäsivät latimääräisten luottojen osuuden 78,1 prosenttiin (Ancans 2000, BNS 3/2001). Samasta syystä myös markkinakorot laskivat selvästi vuoden 2000 aikana (kuva 10).

Kuva 10. Lyhyet korot

Lähde: Latvian keskuspankki, Suomen Pankki, Reuters

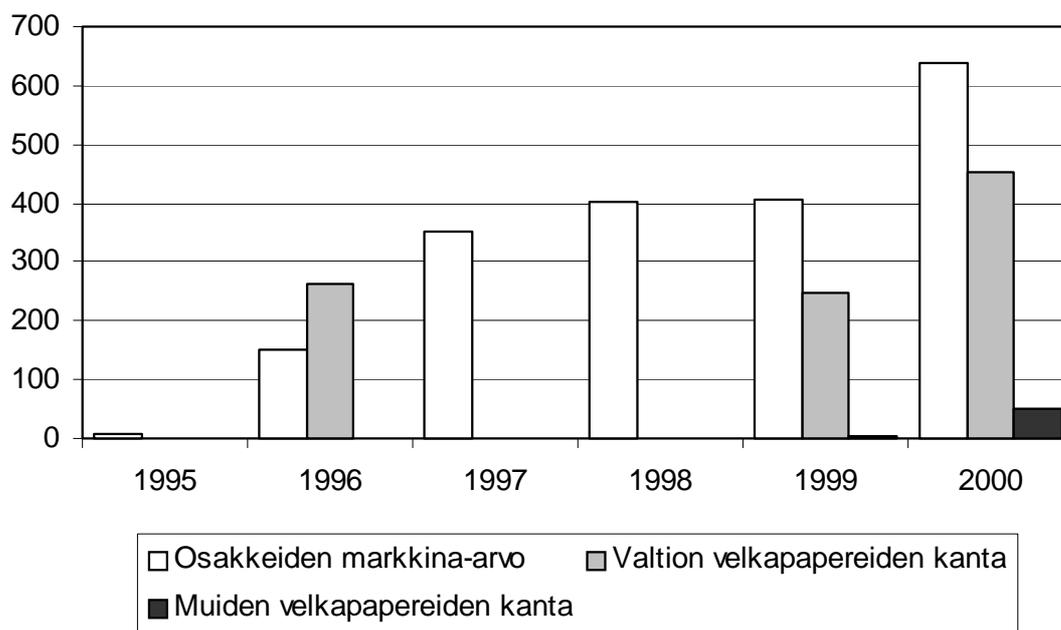
3.2 Pääomamarkkinat

Latvian pääomamarkkinat muodostuvat käytännössä osakemarkkinoista ja valtion velkapaperimarkkinoista. Pääomamarkkinat ovat vasta alkaneet kehittyä. Osakkeiden markkina-arvo on noussut hitaasti vuodesta 1996 lähtien ja oli vuoden 2000 lopussa 639 milj. euroa (kuva 11). Velkapapereiden kanta oli vuoden lopussa yhteensä 504 milj. euroa ja ne koostuvat lähes yksinomaan valtion papereista sillä yritysten kiinteäkorkoisten papereiden kanta oli vain 25 milj. euroa (Riga Stock Exchange, www.vtk.gov.lv, www.rfb.lv). Viime vuonna kaksi ulkomaista yritystä³¹ laski liikkeeseen velkapapereita ja myös asunto-obligaatioita laskettiin liikkeeseen.

Valtio on laskenut liikkeeseen velkapapereita vuodesta 1993 lähtien, jolloin aloitettiin yhden, kolmen ja kuuden kuukauden maturiteeteilla ja vuonna 1996 laskettiin ensimmäiset 12 kuukauden paperit liikkeeseen. Vuonna 1997 oli vuorossa ensimmäiset kahden vuoden joukkovelkakirjalainat ja vuonna 2000 kolmen ja viiden vuoden joukkovelkakirjalainat (Cerps 2000).

Pankkien hallussa oli 59 % valtion velkapapereista ja Latvian keskuspankin omistuksessa 34 % (Monetary Review 4/2000). Pankit ja keskuspankki dominoivat valtion velkapapereiden omistusta, koska keskuspankki hyväksyy operaatioihin ainoastaan valtion velkapapereita. Ulkomaiset sijoittajat ovat hieman lisänneet Latvian valtionpapereiden ostoa sillä niiden omistus on noussut 0,1 prosentista kolmeen prosenttiin vuoden aikana.

Kuva 11. Osakkeiden ja velkapapereiden markkina-arvo, milj. euro

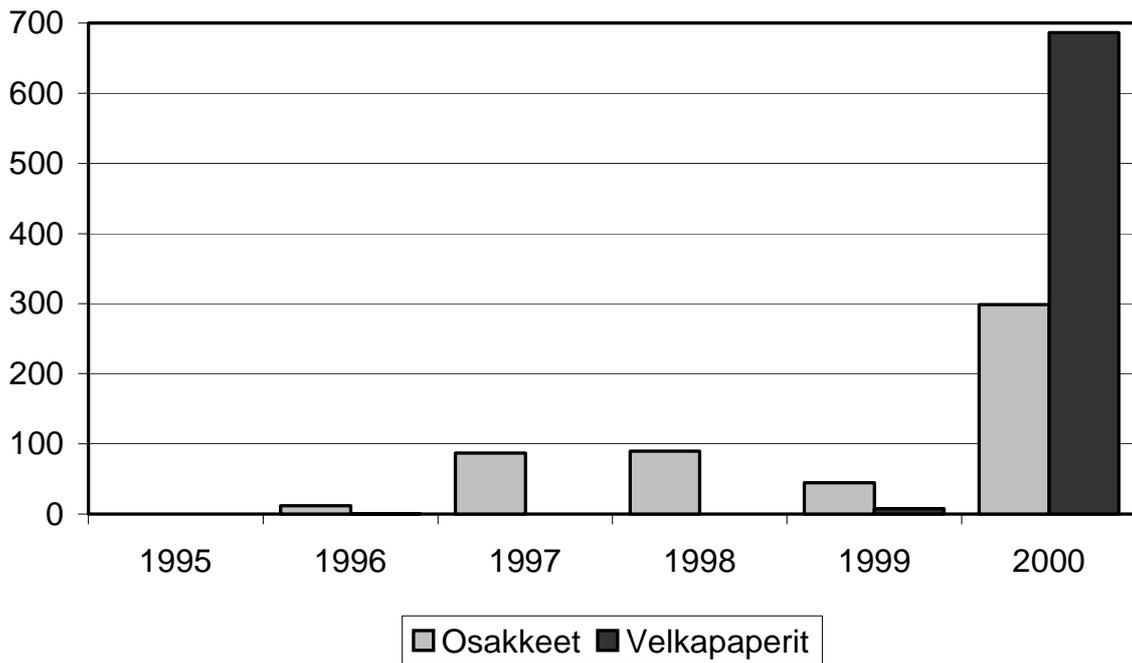
Lähde: Riian pörssi

Arvopaperikauppaa käydään vuonna 1995 toimintansa aloittaneessa Riian pörssissä. Pankkien lukumäärän lasku on heijastunut pörssin jäsenmäärään, joka on supistunut vuodesta 1997 kahdeksalla ja oli viime vuonna 16. Aktiivisimmat välittäjät ovat Parekss banka, Latvija Krajbanka ja Hansabanka³². Riian pörssissä on kolme osakelistaa, joiden listautumisvaatimukset eroavat toisistaan. Päälistalla (official list) on kahdeksan osaketta, kakkoslistalla (second list) 14 osaketta ja vapaalla listalla (free list) 41 osaketta. Suurin osa (75 %) osakevaihdoista käydään päälistan osakkeilla. Riian pörssin solmittua toukokuussa 2000 aiesopimuksen liittymisestä NOREXiin ulkomaisten sijoittajien kiinnostus latvialaisten yritysten osakkeista kasvoi (Repse 2000). Ulkomaalaisten omistusosuus nousi 39 prosentista 48,5 prosenttiin vuoden aikana.

Kaupankäynti velkapapereilla ja osakkeilla alkoi Latviassa käytännössä vasta viime vuonna (kuva 12). Erityisesti valtion papereiden vaihto vilkastui, kun niiden kaupankäynti aloitettiin päälistalla vuoden 1999 lopussa (EBRD 2000). Osakkeiden vaihto nousi viime vuonna noin 300 milj. euroon ja velkapapereiden vaihto 690 milj. euroon. Pörssikurssit nousivat viime vuonna Latviassa jyrkästi. Markkina-arvolla painotettu pörssikurssi-indeksi Dow Jones RSE nousi lähes 60 %, mikä oli kansainvälisestäkin suuri nousu (kuva 13).

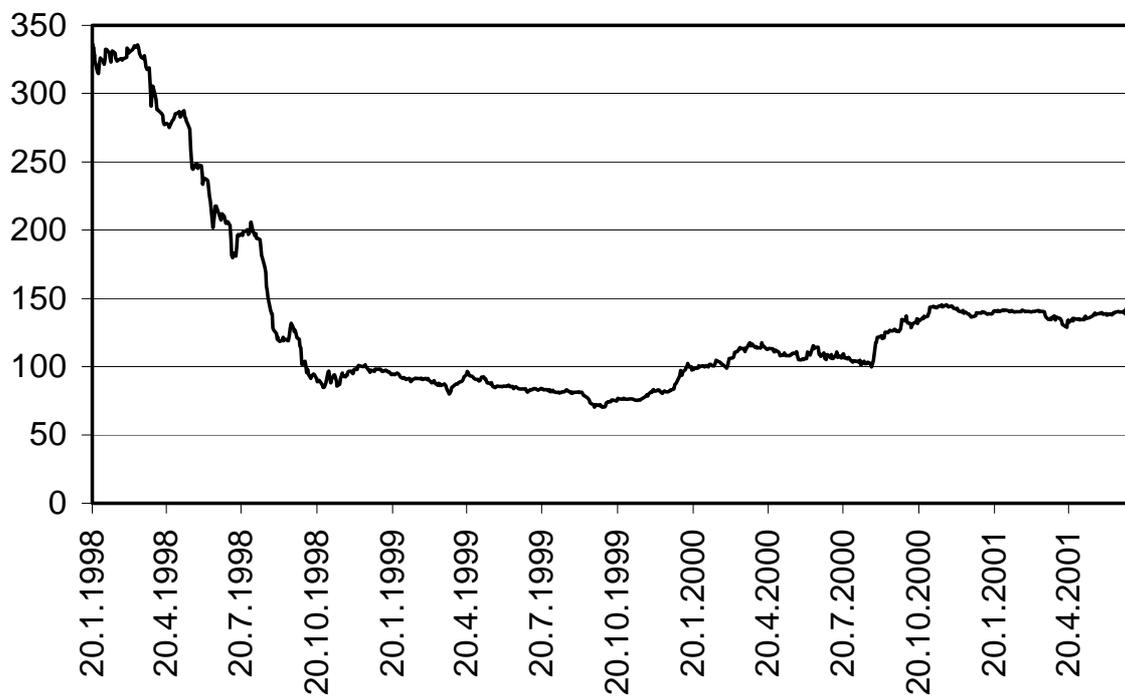
Riian pörssi tarjosi jäsenilleen ensimmäisenä Baltiassa mahdollisuuden tehdä arvopaperikauppaa internetissä huhtikuussa 2000. Uusi tuote mahdollistaa yhteyden pörssiin internetin kautta sekä pörssin jäsenten oman reaaliajassa tapahtuvan kaupankäynnin. Vuoden 2001 toukokuussa Riian pörssi purki vuonna 2000 solmimansa aiesopimuksen pohjoismaisen NOREX-yhteispörssin kanssa liian suurten kustannusten vuoksi. Nyt se etsii omistuksellista yhteistyötä ulkomaisten pörssien kanssa. Harkinnassa on yhteistyö HEXin, Euronextin, Deutsche Börsen ja Lontoon pörssin kanssa (Lassy 2001).

Kuva 12. Osakkeiden ja velkapapereiden vaihto, milj. euro

Lähde: Riian pörssi

Kuva 13 Pörssi kurssi (Dow Jones RSE)

Lähde: Riian pörssi

4 Latvian rahoitusvalvonta

Latvian rahoitusvalvonnasta vastasivat keskuspankki, arvopaperimarkkinakomissio ja vakuutusvalvontavirasto kuluvan vuoden kesäkuun loppuun asti. Rahoitusvalvonta kuitenkin uudistui vuoden puolivälissä täysin Latviassa. Vuodesta 1997 lähtien Latviassa on kehitetty **yhdistetyn rahoitusvalvonnan mallia** Maailmanpankin ja Ruotsin hallituksen tuella. Laki yhdistetystä valvonnasta hyväksyttiin kesäkuussa 2000 ja uusi virasto aloitti toimintansa suunnitelman mukaisesti heinäkuussa 2001. Rahoitus ja pääomamarkkina komission (Financial and Capital Market Commission, FCMC) tehtäviin kuuluvat pankkisektorin, arvopaperimarkkinoiden, vakuutusyhtiöiden ja eläkerahastojen valvonta sekä talletusten vakuusrahaston hallinnoiminen. FCMC:n tavoitteena on edistää sijoittajien, tallettajien ja vakuutuksenottajien etujen suojelua sekä rahoitus- ja pääomamarkkinoiden vakautta ja kehitystä (www.fk.fi).

Yhdistetyn valvonnan on tarkoitus hyödyntää synergiaetuja, joita syntyy kun valvotaan koko rahoitussektoria ja parantaa valvontakehikon vaikuttavuutta ja konsolidoidun valvonnan tehokkuutta (IMF: Country report No. 01/66). Laki FCMC:stä takaa virastolle poliittisen riippumattomuuden. Poliittinen itsenäisyys taataan niin, että virastolla on mahdollisuus vaikuttaa johtajiensa nimittämiseen ja erottamiseen. FCMC:n toiminnallinen itsenäisyys taataan määrittämällä sen sääntelykohteet, mahdollistamalla sääntelyvallan käyttö esim. toimilupien myöntäminen ja takaamalla rahoituksen omavaraisuus. Aluksi viraston toiminta rahoitetaan osin keskuspankista ja osin vakuutusyhtiöiltä perittyjen valvontamaksujen avulla. Vuoteen 2007 mennessä koko toiminta rahoitetaan kuitenkin jo valvontamaksuilla, jotka peritään kaikilta valvottavilta. Keskuspankin ja hallituksen ei tarvitse hyväksyä budjettia, joten Latvian rahoitusvalvonta on itsenäisempi kuin moni OECD-maan valvontavirasto (Baltic Financial Directory 2000). IMF pitää kuitenkin sopivan tasapainon löytämisestä toiminnallisen itsenäisyyden ja vastuun välillä, samoin kuin myös lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden asettamisen tärkeyttä haasteina FCMC:n johdolle.

Viranomaiset ovat päätyneet instituutiopohjaisen organisaatiomallin sijasta toimintapohjaiseen organisaatiomalliin, jotta viraston toiminnan synergiaedut voidaan käyttää täysin hyödyksi. Virastossa on valvontaosasto, laki- ja toimilupaosasto sekä metodologia- ja tilastoosasto. Ainoastaan vakuutusvalvonta on erotettu osaston sisällä divisioonaan, mutta muuten on vältetty kaikkea instituutiokohtaista jaottelua. IMF:n mukaan toimintopohjaisella organisaatiolla aloittaminen voi aiheuttaa ongelmia, sillä muut maat ovat tarvinneet melko lailla aikaa vastaavanlaisen organisaation pystyttämiseen. Uuden valvontaviraston vahvuus on 98 henkilöä, joista noin 70 on valvojia.

Latvian pankkivalvonnasta aiemmin vastannut keskuspankki pyrki edistämään luottamusta pankkeihin ja rahoitusjärjestelmään rakentamalla pankkien toimintaa koskevan sääntelykehikon EU:n direktiivien ja Baselin pankkivalvontakomitean asettamien suuntaviivojen mukaisesti. Sen jälkeen markkinariskin vakavaraisuusmääräykset tulivat voimaan tammikuussa 2001, Latvian pankkivalvonta on keskuspankin mukaan vastannut täysin Baselin pankkivalvontaa ohjaavia periaatteita (Ancāns 2000). Joiltakin osin keskuspankin pankeille asettamat vaatimukset ovat jopa tiukempia kuin EU:n vaatimukset (Repse 2000). Kaikilta pankeilta vaaditaan mm. IAS:n mukainen tilinpäätös ja tilintarkastajaksi kelpuutetaan vain kansainvälisesti tunnustettu tilintarkastustoimisto (Latvijas Banka 2000). Myös vakavaraisuusmääräykset ovat tiukemmat kuin EU:n direktiiveissä edellytetään.

Käytännön valvontatyötä pidetään tiukkana ja tarkastuksia tehdään useammin kuin EU-maissa. Jokaisessa pankissa käydään 2-3 kertaa vuodessa. Lisäksi pankkitarkastajat tapaavat ulkopuoliset tilintarkastajat säännöllisesti. Pankkitarkastajien, joita oli vuoden 2001 alussa

55, analyttisten kykyjen kehittyessä painopiste on siirtymässä vähitellen off-site tarkastuksiin ja paikan päällä tehtyjen tarkastusten määrä vähenee. Konsolidoitu valvonta aloitettiin vuoden 1999 alussa (Repse 2001).

Latvian keskuspankki solmi ensimmäisen valvontayhteistyösopimuksen Suomen rahoitustarkastuksen kanssa syyskuussa 1999. Sen jälkeen valvontayhteistyöstä on sovittu myös Viron, Liettuan ja Saksan valvojien kanssa. Ulkomaiset pankit voivat vapaasti perustaa Latviaan sivukonttoreita tai tytäripankeja. Määräykset ovat samat sekä kotimaisille että ulkomaisille pankeille.

Laki rahanpesusta tuli voimaan 1998 ja se vastaa myös EU-direktiivejä. Lain mukaan asiakas on tunnistettava, kaikista tilitapahtumista on pidettävä kirjaa ja epäilyttävistä tilitapahtumista on tehtävä ilmoitus. IMF on raportissaan (Country report No. 01/66) korostanut viranomaisten vastuuta rahanpesulakien noudattamisen valvonnassa. Rahanpesulakien tiukalla valvonnalla voidaan estää Latvian pankkijärjestelmän maineen vaarantuminen.

Keskuspankin ponnistukset valvontakehikon rakentamisessa on vahvistanut kansalaisten luottamusta pankkeja kohtaan. Luottamuksen vahvistumista on edesauttanut myös elokuussa 1998 voimaan astunut talletussuojalaki. Laki takaa yksityishenkilöiden talletukset 1 770 euroon asti, mutta pitää sisällään ohjelman, jolla talletussuoja nostetaan vastaamaan EU direktiivejä (25 000 euroa) (Latvijas Banka 2000).

V Liettua

1 Pankkitoiminta

1.1 Pankkijärjestelmän synty ja kriisit

Liettuan pankkijärjestelmä alkoi muotoutua vuonna 1991, kun vuonna 1990 perustettu keskuspankki otti haltuunsa valtionpankin konttoreita. Ensimmäinen liikepankki oli perustettu jo kaksi vuotta aiemmin vuonna 1989. Pankkien lukumäärä nousi Liettuassa muiden Baltian maiden tapaan nopeasti. Kun vuoden 1991 alussa pankkien lukumäärä oli 20, oli se vuoden 1994 alkuun mennessä noussut jo kahteenkymmeneen kahdeksaan.

Lakiuudistukset aloitettiin heinäkuussa 1992 hyväksymällä liikepankkilaki. Ennen sitä Baltian maissa oli voimassa Neuvostoliiton lait vuodelta 1989, jotka sallivat hieman itsehallintoa pankkijärjestelmän suhteen. Käytännössä niin Liettuassa kuin muissakin Baltian maissa sekä paikalliset viranomaiset että Neuvostoliiton viranomaiset yrittivät saada omat lakinsa käytäntöön, joten tilanne oli melko sekava ennen maiden itsenäistymistä (Hansson ja Tombak 1999). Lakiuudistukset jatkuivat vuoden 1994 lopussa liikepankkilain ja keskuspankkilain hyväksymisellä. Tärkeimpänä uudistuksena oli suurimmilta pankeilta vaadittu kansainvälisen tilintarkastustoimiston suorittama tilintarkastus (OECD 2000).

Liettua ajautui pankkikriisiin viimeisenä Baltian maista. Vakavimmat ongelmat alkoivat kesällä 1995, kun kaksi keskikokoista pankkia joutui vaikeuksiin. Liettuan 10. suurin yksityisessä omistuksessa oleva pankki, Aurabank, joutui yllättäen likviditeettikriisiin. Pankki sai lyhytaikaista likviditeettitukea, minkä lisäksi valtion talletuksia ohjattiin pankkiin. Lopulta Aurabank otettiin julkiseen omistukseen joulukuussa 1995 ja organisoitiin myöhemmin omaisuushoito-yhtiöksi. Myös 8. suurin ja yksityisessä omistuksessa ollut Vakaru Bank, ajautui ongelmiin 1995 puolivälissä ja pankki suljettiin virallisesti joulukuussa 1995.

Pankkikriisi syveni vuoden 1995 lopussa, kun keskuspankki sulki kaksi hyvänä pidettyä pankkia³³ ja pidätytti niiden johdon. Toimenpiteet käynnistivät vuoden 1996 alussa talletuspaon ja kahden ensimmäisen kuukauden aikana talletusten määrä supistui 9,5 %. Suljetut pankit olivat vain pari viikkoa ennen sulkemista kertoneet fuusioituvansa ja muodostavansa Liettuan suurimman pankin. Tutkimuksista kävi ilmi, että pankeissa oli huolestuttavan vähän pääomia, luotonantopolitiikka oli arveluttavaa (ml. vakuudetonta luotonantoa) ja lisäksi pankkien toiminnasta löytyi viitteitä petoksista. Molempia pankkeja syytettiin myös muunneltujen tietojen toimittamisesta keskuspankille. Toinen ongelmapankeista kansallistettiin toukokuussa 1996 ja toinen sai jatkaa toimintaansa pääoman lisäyksen jälkeen kesäkuussa 1996 (Hansson ja Tombak 1999).

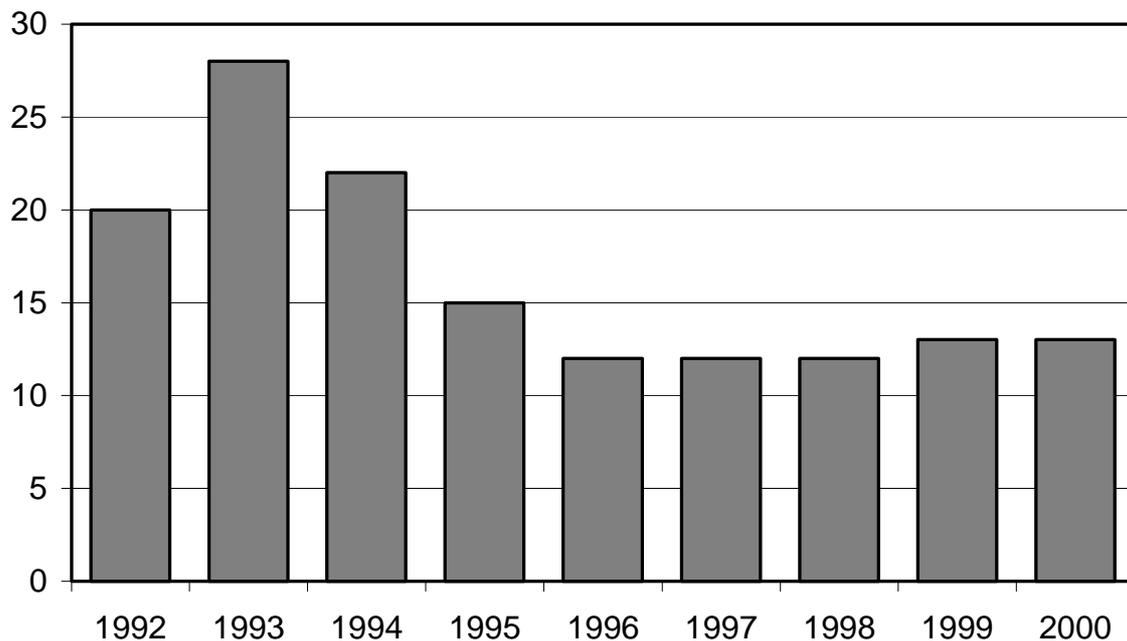
Vuoden 1996 loppuun mennessä 27 toimivasta pankista oli suljettu 15. Sääntelykehikkoa tiukennettiin vuonna 1996 vaatimalla kaikkia pankkeja ilmoittamaan tilinpäätöksensä kansainvälisten standardien mukaan. Suurin muutos koski vakavaraisuusvaatimusta. Aikaisemminkin vakavaraisuusvaatimus oli ollut 13 %, mutta se oli laskettu Liettuan kirjapitomääräysten mukaan, jolloin luottotappioita ei vähennetty tuloksesta eikä ensisijaisesta pääomasta. Uusien vaatimusten mukaan luottotappioita oli nyt käsiteltävä Baselin periaatteiden mukaan (OECD 2000). Pankkien oli täytettävä uudet vakavaraisuusmääräykset toukokuuhun 1996 mennessä sulkemisen uhalla. Pankkikriisin puhjettua presidentti ja parlamentti lupasivat turvata pankkien yleisötalletukset, mutta todellisuudessa näin ei tapahtunut vaan osa asiakkaista menetti talletuksensa.

Vuoden 1998 Venäjän kriisin suorat vaikutukset pankkeihin olivat Liettuassa melko vähäiset. Pankeilla oli vain 1,4 % Venäjä-riskiä taseessaan osittain siksi, että pankeille oli asetettu vuonna 1997 Venäjän ja IVY-maiden saatavia koskeva 100-prosentin riskipaino vakavaraisuutta laskettaessa. Kriisin vaikutukset näkyivät kuitenkin epäsuorasti pankkien asiakkaiden ongelmina. Asiakasyrityksillä oli vaikeuksia korvata Venäjän-kauppa, mikä johti luottoriskin realisoitumiseen.

1.2 Markkinoilla toimijat

Liettuassa toimi vuoden 2000 lopussa kolme ulkomaisen pankin sivukonttoria (puolalainen Kredyt Bank, saksalainen Nord/LB ja suomalainen Merita Bank) ja 10 liikepankkia, joista neljä oli ulkomaisen pankin tytäryhtiötä (virolainen Hansabank, latvialainen Parex Bankas ja ruotsalaisen SEB:n Vilniaus Bankas ja suomalainen Sampo). Lisäksi markkinoilla toimi omaisuushoitoyhtiö (Turto Bankas), kolme ulkomaisen pankin edustustoa ja 34 luottoyhdistystä. Pankkien lukumäärä ei Liettuassa noussut yhtä korkealle kuin muissa Baltian maissa, sillä korkeimmillaan Liettuassa oli 27 pankkia. Sen sijaan pankkikriisi leikkasi pankkien lukumäärää Liettuassa samoin kuin muissakin Baltian maissa (kuva 1). Viime vuosina pankkien lukumäärä on hieman noussut kun ulkomaiset pankit ovat avanneet Liettuassa sivukonttoreita. Viimeisimpänä saksalainen Vereins- und Westbank AG:n sivukonttori aloitti toimintansa Liettuassa huhtikuussa 2001.

Kuva 1. Pankkien lukumäärä Liettuassa vuosina 1992-2000

Lähde: Liettuan keskuspankki

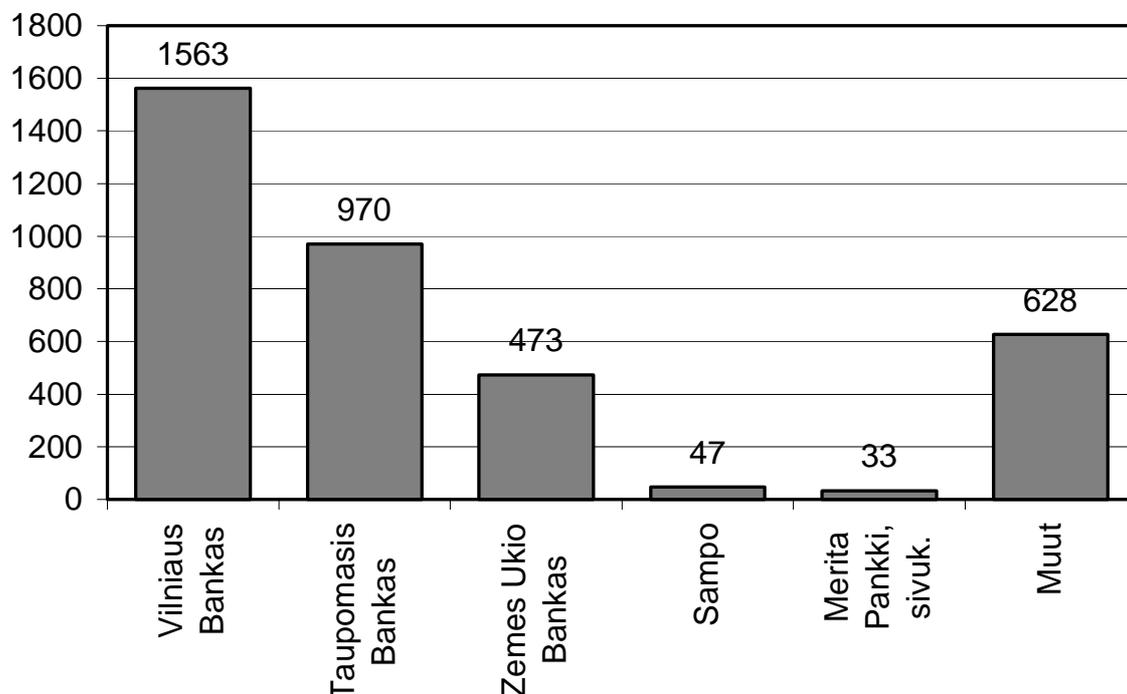
Pankkisektorin keskittyminen on alkanut myös Liettuassa. Vuoden 1999 puolivälissä toiseksi ja kolmanneksi suurimmat pankit (Vilniaus Bankas ja Bankas Hermis), joilla oli yhteensä 41 prosentin markkinaosuus, ilmoittivat fuusioitumisaikeistaan, mikä toteutuikin helmikuussa 2000. Fuusiossa syntyi Liettuan suurin ja Baltian toiseksi suurin pankki, Vilniaus Bankas.

Ruotsalaisella Skandinaviska Enskilda Bankenilla (SEB) oli fuusion suunnitteluajana 42 prosentin omistusosuus Vilnius Bankasta. SEB puolsi luonnollisesti fuusiota, koska sen strategiana on ollut omistuksen lisääminen Baltian pankeissa.

Ulkomaisten sijoittajien merkitys Liettuan pankkimarkkinoilla on kasvanut viime aikoina. Vuodesta 1996 lähtien ulkomaiset pankit ovat voineet toimia Liettuaassa sivukonttori-, edustusto- tai tytärbankkimuodossa. Lisäksi ulkomainen pankki on voinut ostaa paikallisen pankin osakkeita. Yli kymmenen prosentin omistusosuuden hankkimiseen tarvitaan kuitenkin keskuspankin lupa (Lithuania Country Investment Profile 5/2000). Vuoden 2000 lopussa ulkomaisilla sijoittajilla oli kuudessa pankissa yli viidenkymmenen prosentin omistusosuus. Kokonaisuudessaan ulkomaisilla sijoittajilla oli vuoden 2000 lopussa 58 %:n (35 % 1999) osuus pankkien osakkeista (BNS 1/2001). Osuus on edelleen noussut kuluvan vuoden aikana, koska virolainen Hansapank³⁴ sopi Liettuan valtion omaisuusrahaston kanssa huhtikuussa valtion suurimman pankin osakkeiden ostamisesta. Hansapank osti valtion 90,73 prosentin osuuden Taupomasis Bankasesta (säästöpankki).

Valtion on siis vihdoin onnistunut yksityistää suurin omistamansa pankki. Aikaisempi yritys yksityistää valtion omistamat pankit oli siirrettävä Venäjän kriisin vuoksi. Potentiaalisten sijoittajien puute on ollut suurin este onnistuneille yksityistämisille. Mikäli ostajaehdokkaita oli vähän, hinta jäi liian alhaiseksi (Lithuanian macroeconomic Review 3/2000). Aivan vuoden 2000 lopussa valtio myi osuutensa (59,3 %) pienimmästä omistamastaan pankista (Lietuvos Vystymo Bankas) suomalaiselle Sammolle ja se aikoo jatkaa viimeisenkin omistamansa pankin (Lietuvos Zemes Ukio Bankas, LZUB) yksityistämisyhtä.

Kuva 2. Pankkien taseet vuonna 2000, milj. euroa³⁵

Lähde: Liettuan keskuspankki

Liettuan pankkijärjestelmä on hyvin keskittynyt. Kolmen suurimman pankin markkinaosuus oli viime vuoden lopussa 81 % taseen loppusummalla mitattuna (kuva 2). Kaksi suurinta pankkia, Vilniaus Bankas ja Taupomasis Bankas, ovat hieman menettäneet asemiaan viimeisen

vuoden aikana. Jos tarkastellaan markkinaosuuksia talletuksista niin kuva muuttuu hieman, sillä Vilniaus Bankas on onnistunut hieman kasvattamaan markkinaosuuksiaan, mutta Taupomasis Bankas on menettänyt vuodessa markkinaosuuttaan viisi prosenttiyksikköä ja kolmen suurimman pankin markkinaosuus nousee 85 prosenttiin. Suomalaiset pankit ovat vasta aloittaneet toimintansa Liettuassa, joten niiden markkinaosuudet ovat vielä vaatimattomia.

Taulukko1. Pankkien markkinaosuudet 1999-2000 taseen loppusummalla mitattuna

%	1999	2000
Vilniaus Bankas (1)	44	42
Taupomasis Bankas	28	26
Zemes Ukio Bankas	13	13
Sampo (2)	1,3	1,3
Merita Pankki, sivukonttori (3)	0,4	0,9
Muut	13	17

¹⁾ –99 Vilniaus + Hermes, ²⁾ –99 Vysymo Bankas, ³⁾ –99 Societe Generale

Lähteet: Liettuan keskuspankki, Sampo

Liettuassa ei ole erikoistuneita pankkeja vaan kaikki pankit ovat yleispankkeja. Elektroninen pankkitoiminta on kasvattamassa suosiotaan vähitellen ja luottokorttien liikkeeseenlasku on kasvamassa. Pankit ovat perustaneet tytäryhtiöitä tarjoamaan rahoituspalveluja kuten leasingrahoitusta, arvopaperinvälitystä sekä rahastopalveluja, mutta niiden merkitys on vielä vähäinen, sillä konsolidoidun ja konsolidoimattoman pankkisektorin taseen loppusummat erosivat vuoden 2000 lopussa vain 0,23 prosenttia.

Pääomien liikkuvuus ei vielä ole täysin vapaata Liettuassa. Säädösten yhdenmukaistamisessa Euroopan yhteisön säännöstöä vastaavaksi on tapahtunut edistymistä, mutta joitakin jäljellä olevia rajoituksia on vielä poistettava (European Commission, EU:n laajentumisen strategia asiakirja Nov 2000). Laki valuutanvaihdosta rajoittaa ulkomaisen valuutan käyttöä Liettuassa. Ulkomaan valuutan määräisiä maksuja saavat tehdä vain keskuspankkiin rekisteröidyt luottolaitokset. Lisäksi yritykset voivat avata valuuttatilin ulkomaisessa pankissa vain keskuspankin luvalla (Lithuanian Development Agency vol 2, 2000)

Vilniaus Bankas

Vilniaus Bankas perustettiin maaliskuussa 1990 nimellä PressBank palvelemaan Liettuan julkaisuteollisuutta. Pian perustamisen jälkeen sen toiminta laajeni koko maahan ja laajemmalle sektorille kuin se oli alun alkaen perustettu. Vuoden 1998 lopulla SEB osti pankista 32 prosentin osuuden. SEB:n strategiana on ollut luoda koko Baltian kattava pankkiryhmä. Samoihin aikoihin Vilniaus Bankasin osakkeiden oston kanssa SEB osti myös Viron Ühispankista ja Latvian Unibankasta omistusosuuden (Lithuania Country Investment Profile 5/2000). Vuoden 2000 elokuussa SEB ilmoitti päätöksestään hankkia Vilniaus Bankasista 100 prosentin omistusosuus ja huhtikuussa 2001 sillä oli jo yli 96 prosentin omistusosuus kasassa. Näin Vilnius Bankasista on tullut SEB:n tytäripankki.

Vilniaus Bankas taisteli Hermes Bankin valtaamisesta lähes kaksi vuotta ja lopulta helmikuussa 2000 Vilniaus Bankas ja Hermes Bank yhdistettiin ja yhdistetystä pankista tuli Liettuan suurin pankki. Ostokohde ei ollut niin hyvä kuin Vilniaus Bankas oli odottanut.

Aikaisemmin liikearvon arvioitiin olevan 36 milj. euroa, mutta se olikin arviolta 51 milj. euroa. Pankki on ilmoittanut purkavansa liikearvon 10-20 vuoden aikana 2,6 – 5,1 milj. euroa vuodessa. Lisäksi Hermes Bankin varojen reaaliarvo osoittautui 27,5 milj. euroa alhaisemmaksi kuin tase osoitti (Baltic Financial Directory 2000).

Pankkien yhdistyminen kasvatti Vinius Bankasin jakeluverkkoa reippaasti. Konttoreiden lukumäärä nousi 23 konttorista 53 konttoriin ja automaattien lukumäärä 64 automaattista 134 automaattiin. Pankit onnistuivat kaksinkertaistamaan asiakaskuntansa vuodessa. Kun vuoden 1999 lopussa pankeilla oli yhteensä 126 000 asiakasta niin vuotta myöhemmin asiakkaita oli jo 263 000, vaikka markkinaosuus hieman supistui. Myös palveluvalikoimaa kasvatettiin vuoden aikana. Vuoden alussa tuotiin markkinoille 20 vuoden asuntolainat ja laajennettiin puhelinpankkipalvelutoiminnan mahdollisuuksia. Syyskuussa pankki toi markkinoille internetpankkipalvelut, joiden käyttäjien lukumäärä nousi neljässä kuukaudessa 11 000 asiakkaaseen (BNS 2/2001). Vilniaus Bankas –konserniin kuuluu pankin lisäksi viisi tytäryritystä, jotka toimivat rahoituksen eri osa-alueilla mm. leasing, sijoituspankki, henkivakuutus, omaisuudenhoito ja riskisijoittaminen. Koko konsernissa työskenteli vuoden 2000 lopussa yhteensä 1775 henkilöä, joista 1686 työskenteli Vinius Bankasissa.

Pankin tärkeimpänä tavoitteena kuluvana vuonna on kulujen leikkaaminen ja koko SEB-konsernin tapaan myös teknologian hyödyntäminen pankkipalvelujen tarjonnassa. Kuluvana vuonna pankki aikookin tarjota asiakkailleen mahdollisuuden tehdä arvopaperikauppaa internetissä sekä hoitaa tiliään gsm-puhelimella. Sen lisäksi asiakkaille on tarkoitus tarjota mahdollisuutta sijoittaa SEBin rahastoihin.

Lietuvos Taupomasis bankas (LTB)

Lietuvos Taupomasis bankas, LTB (säästöpankki) oli vuoden 2000 lopussa suurin valtion omistama pankki ja toiseksi suurin pankki Liettuassa. Vuoden 1998 maaliskuussa sen tase kasvoi kun State Commercial Bank of Lithuanian huonot luotot siirrettiin omaisuudenhoitoyhtiö Turto Bankakseen ja loput varat ja velat siirrettiin LTB:hen. Vähittäispankkipuolella LTB on markkinajohtaja. Pankissa oli viime vuoden lopussa yhteensä 3600 työntekijää ja sillä oli 395 konttoria sekä 67 automaattia.

Valtio oli jo pitkään yrittänyt yksityistää LTB:tä, kun lopulta virolainen Hansapank³⁶, ainoana ostajaehdokkaana, pääsi sopimukseen valtion omaisuusrahaston kanssa ja kauppasopimus allekirjoitettiin huhtikuussa 2001. Kauppasumma oli 42 milj. euroa, jolla Hansapank saa 90,73 prosentin omistusosuuden. Lisäksi Hansapank on sitoutunut investoimaan pankkiin toiset 42 milj. euroa seuraavan puolentoista vuoden aikana. Investoinnit on tarkoitus kohdistaa tuotekehittelyyn ja informaatioteknologian hyödyntämiseen sekä pääoman vahvistamiseen. Hansapank tekee ostotarjouksen myös lopuista osakkeista vähemmistöosakkaille samoilla ehdoilla kuin se toimi hallituksen kanssa. Kauppasopimukseen kuuluu myös ehto SEBin ja Swedbankin fuusion varalta. Mikäli fuusio olisi toteutunut, Hansapank olisi joutunut myymään LTB:n kahden vuoden sisällä. Ennen kuin mahdollinen fuusio olisi vahvistettu Hansapank ei olisi saanut pienentää omistusosuuttaan LTB:stä ilman keskuspankin lupaa. Fuusioehdot ovat tarpeen, sillä yhdessä SEB-konserni ja Swedbank-konserni hallitsisivat Liettuun pankkimarkkinoista 70 % (BNS 4/2001, www.hbl.lv).

Hansapankilla on Liettuassa jo toimiva, melko pieni tytäryritys, joka nyt fuusioidaan LTB:hen. Fuusioprosessin on arvioitu kestävän kaksi vuotta. Pankki aikoo tulevaisuudessa tuoda markkinoille monia uusia jakelukanavia esim. internetin ja puhelinpankin sekä uusia maksutapoja kuten laskujen maksun automaattilla sekä suoraveloituksen. LTB on viimeisen vuoden aikana toiminut hyvin konservatiivisesti ja sitä on valmisteltu myyntiä varten. Tästä

syystä se on vuoden aikana menettänyt viisi prosenttia markkinaosuuttaan talletuksista ja kuusi prosenttia luotoista. LTB:tä pidetään yleisesti hyvin vanhanaikaisena ja tehottomana pankkina, joten Hansapankilla on iso urakka edessä. Pankin konttoriverkostoa on tarkoitus rationalisoida, mutta Hansapank-konsernin mukaan laajoihin irtisanomisiin ei jouduta.

Lietuvos Zemes Ukio Bankas (LZUB)

Lietuvos Zemes Ukio Bankas on perustettu 1924 ja se rekisteröitiin uudelleen 1993, jolloin valtion omistusosuus oli 51 %. Nykyisin valtion omistus LZUB:stä on 76 %. Pankki toimii yleispankkina, joka tarjoaa asiakkailleen kaikkia pankkipalveluja. Vuoden 2000 lopussa LZUB oli Liettuan kolmanneksi suurin pankki, jolla oli 46 konttoria.

LZUB yritettiin yksityistää ensimmäisen kerran vuonna 1998, mutta yritys epäonnistui. Ainoa ostajaehdokas, latvialainen Parekss Banka, tarjosi vain 0,6 milj. euroa valtion 87,24 prosentin omistusosuudesta (Baltic Financial Directory 2000). Toinen yritys yksityistää LZUB oli vuonna 1999, jolloin ostajaehdokkaana oli puolalaisen ja italialaisen pankin muodostama konsortio. Prosessi laukesi, kun Italian valvontaviranomaiset eivät antaneet italialaiselle pankille lupaa laajentua Liettuaan. Maaliskuussa 2001 Liettuan valtion omaisuusrahasto alkoi etsiä neuvonantajaa³⁷, jonka tarkoitus on arvioida valtion mahdollisuuksia myydä LZUB ja tehdä ehdotukset yksityistämisprosessista (NBS 3/2001). Valtion tavoitteena on myydä pankki kuluvan vuoden kolmannella neljänneksellä (BNS 4-5/2001), mutta se voi osoittautua liian optimistiseksi tavoitteeksi. Saksalainen Norddeutsche Landesbank Girozentrale ja paikallinen pankki Snoras Bank ovat molemmat ilmaisseet halukkuutensa ostaa LZUB (Business Eastern Europe 2.7.01).

Sampo (ent. Lietuvos Vystymo Bankas)

Lietuvos Vystymo Bankas oli Liettuan hallituksen ja EBRD:n vuonna 1993 perustama kehityspankki, joka toimi erityislain alla ja rahoitti yksityisiä projekteja Liettuassa. Syyskuussa 2000 LVB sai pankkitoimiluvan ja sen myötä se sai tehdä kaikkea muuta pankkitoimintaa paitsi arvopapereihin liittyviä toimintoja ja jalometallikauppaa. Vakuutusyhtiö Sampo osti Lietuvos Vystymo Bankaksikin (LVB) koko osakekannan joulukuun lopussa vuonna 2000. Kauppahinta oli 10,8 milj. euroa. Liettuan valtio omisti osakkeista 59,3 %, Pohjoismaiden Investointipankki 29,6 % ja Deutsche Investitions- und Entwicklungsgesellschaft 11,1 %. LVB nimettiin vuoden 2001 alussa Sammoksi ja nykyisin se on Sampo Holding -yhtiön tytäryhtiö.

Alun perin pankki perustettiin tarjoamaan yrityksille erityisesti pitkäaikaista investointirahoitusta, jossa sen markkina-asema on nykyisinkin vahvin. Liettuassa myönnettyistä yli viiden vuoden pituisista lainoista LVB:n osuus on 16,5 %. Pankki oli viime vuoden lopussa yhdeksänneksi suurin (9/13) Liettuassa toimiva pankki (ml. sivukonttorit). Sampo aikoo jatkossa keskittyä suurten, keskisuurten ja pienten yritysten lisäksi myös henkilöasiakkaisiin. Toistaiseksi sillä ei ole juuri ollut yleisötalletuksia taseessaan.

Sammolla on Liettuassa myös vahinko- ja henkivakuutusyhtiöt. Vahinkovakuutusyhtiö UAB Sampo Lietuva sai joulukuussa 2000 toimiluvan henkivakuutusyhtiön perustamiseksi ja henkivakuutusyhtiö UAB Sampo Lietuva Gyvybes Draudimas rekisteröitiin 22.12.2000.

Merita Pankin sivukonttori

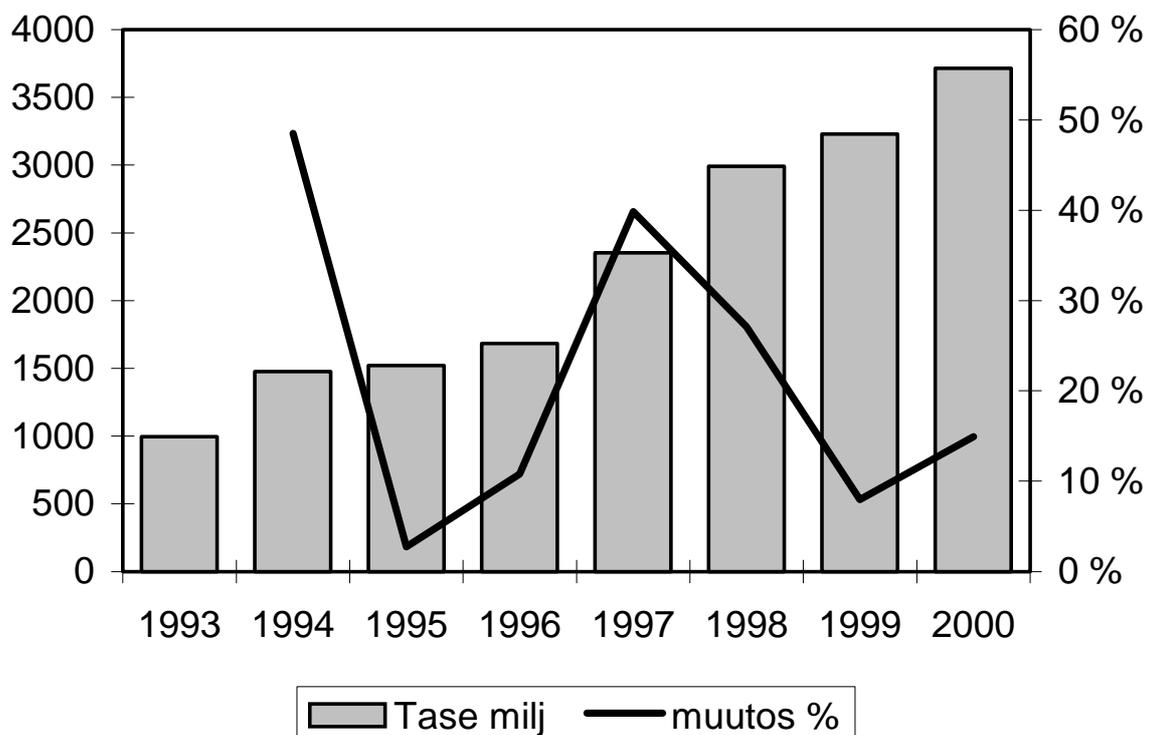
Meritan Pankki sai Liettuan keskuspankilta luvan perustaa sivukonttorin Vilnaan huhtikuussa 2000 ja sivukonttori aloitti toimintansa toukokuussa. Samana vuonna Merita osti ranskalaisen pankin sivukonttorin (Société Générale) talletus- ja lainakannan Vilnassa. Meritalla on Liettuassa kaksi konttoria ja sen asiakkaat ovat lähinnä yritysasiakkaita, mutta jatkossa Merita aikoo suunnata toimintaansa myös vähittäispankkitoimintaan. Loppuvuoden aikana asiakkaille tarjotaan uutuuksena internetpankkipalveluja ja luottokortteja. Sivukonttorin talletukset kuuluvat Suomen talletussuojan piiriin. Meritan sivukonttorin toiminta on vielä hyvin pienimuotoista ja se onkin yksi kolmesta pienimmästä Liettuassa toimivasta pankista. Konsernin leasingpalveluja tarjoaa yrityksille Liettuassa Nordea Finance Lithuania.

1.3 Pankkien taseen kehitys

1.3.1 Varat

Liettuan pankkijärjestelmä kasvoi voimakkaasti 1997-98, mutta talouden syöksyessä lamaan vuonna 1999 pankkien taseidenkin kasvu hidastui (kuva 3). Liettuan talous kärsi Venäjän kriisistä muita Baltian maita enemmän ja sen toipuminen on ollut myös hitaampaa. Viime vuonna talouskasvu nousi jo positiiviselle puolella ja pankkien taseiden kasvukin kääntyi nousuun. Viime vuonna taseet kasvoivat 15 % ja taseiden yhteissumma nousi 3,7 mrd. euroon. Pankkien taseiden osuus BKT:stä on vielä erittäin matala (29 %) ja se on selvästi alhaisempi kuin Latviassa ja Virossa.

Kuva 3. Pankkien taseet vuosina 1993-2000, milj. euro ja muutos-%

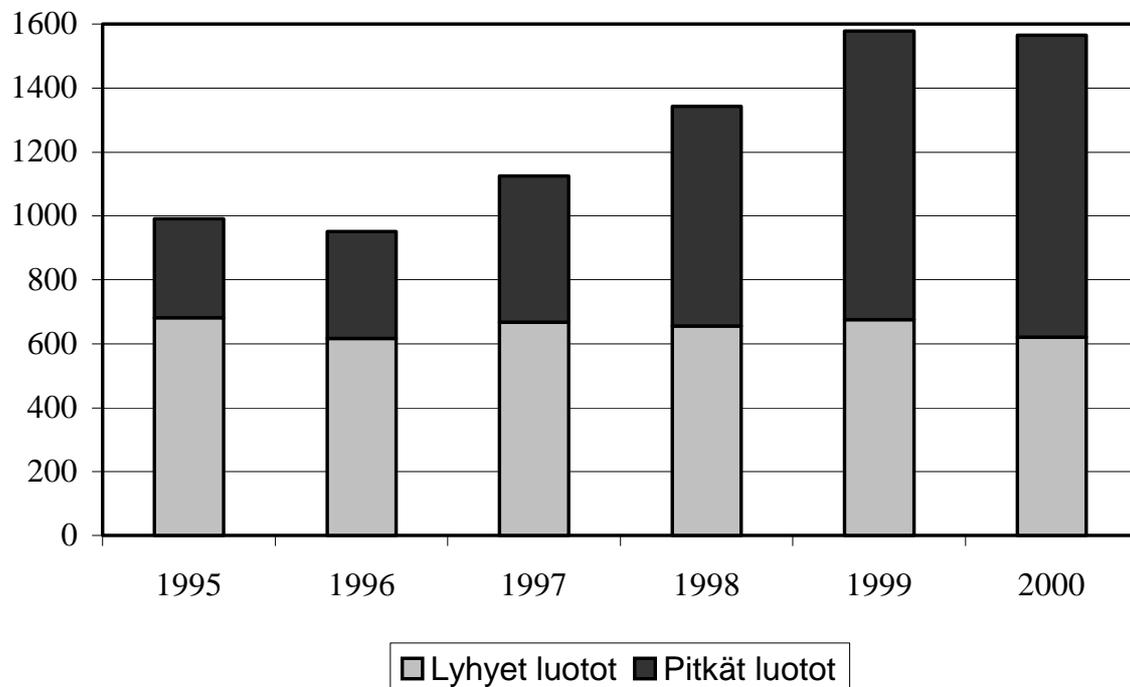

Lähde: Liettuan keskuspankki

Pankkien taserakenne on muuttunut melko paljon viime vuosien aikana. Kotimaisten luottojen osuus pankkien varoista supistui viime vuonna 47 prosenttiin, kun se vuotta aikaisemmin oli 51 %. Samaan aikaan pankkien ulkomaisten saamisten osuus kasvoi 13,3 prosentista 20,3 prosenttiin. Suurin osa ulkomaisista saamisista (71 %) oli saamia ulkomaisilta pankeilta ja loput ulkomaisilta yrityksiltä. Koska pankeilla ei ollut riittävästi luottoasiakkaita, pankit alkoivat sijoittaa varojaan ulkomaille. Saamiset valtiolta kasvoivat myös viimeisen vuoden aikana ja niiden osuus varoista oli 13,4 %. Valtion velkapaperit muodostivat suurimman osan (94,5 %) saamisista valtiolta (Review of the Lithuania's Finance Market 2000/4).

Toisin kuin muissa Baltian maissa Liettuassa luotonanto supistui viime vuonna 0,9 %. Vuoden 2000 lopussa luottokanta oli yhteensä 1,56 mrd. euroa eli 14 milj. euroa pienempi kuin edellisenä vuonna (kuva 4). Maturiteettirakenne on parantunut viime vuosina selvästi. Kun vielä vuonna 1995 lyhyiden luottojen osuus oli lähes 70 % niin viime vuoden lopussa niiden osuus oli enää 40 %.

Kuva 4. Luottokanta vuosina 1995-2000, milj. euro

Lähde: Liettuan keskuspankki

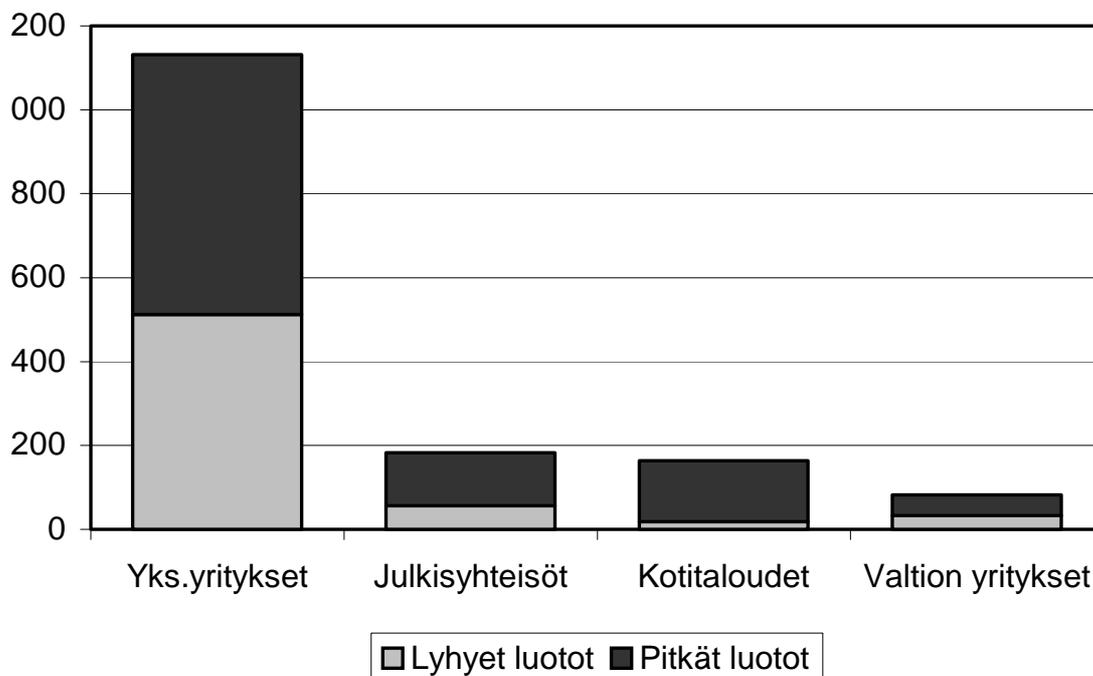
Luotonannon supistumisen takana ei ole pelkästään kysyntätekijät vaan myös tarjonta. Pienet yritykset ovat valittaneet, että niiden kasvun ja kehittymisen esteenä on luotonansaannin vaikeus. Samaan aikaan pankkien mielestä on vaikea löytää kannattavia projekteja rahoitettavaksi. Ilmiö on tyypillinen lama-ajan ongelma, kun kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa toisiaan. Pankit antavat usein etusijan suurille yritysasiakkaille ja ovat muutenkin melko joustamattomia asiakkaiden suhteen. (Lithuanian macroeconomic review October 2000). Kaiken kaikkiaan pankkien luottopolitiikkaa on pidetty hyvin varovaisena. Luotonantoa on hidastanut myös yksityistämiseen valmistautuneet suuret valtion omistamat pankit, jotka ovat myöntäneet viime aikoina hyvin varovaisesti luottoja (Ministry of Economy November 2000). Lisäksi suurin pankki Vilniaus Bankas keskittyi viime vuonna fuusiojärjestelyihinsä.

Keskuspankki on myös osaltaan yrittänyt tukea luotonannon kasvua laskemalla vähimmäisvarantovelvoitetta 10 prosentista 8 prosenttiin lokakuussa 2000, mutta toistaiseksi sillä ei ole ollut suurta merkitystä pankkien luotonantoon. Myös Euroopan jälleenrakennus- ja kehitys pankki (EBRD) on aloittanut pienten ja keskisuurten yritysten luotonsaannin tukemisen. EBRD tarjoaa 5 milj. euron luottoa keskisuuren liettualaisen pankin Siauliu Bankaksen kautta pienille ja keskisuurille yrityksille. Mahdollisesti kuluvan vuoden aikana vastaava järjestely tehdään myös toisen liettualaisen pankin kanssa (BNS 12/2000).

Suurin osa eli 72 % pankkien myöntämistä luotoista on luottoja yksityisille yrityksille (kuva 5). Julkisyhteisöjen luottoja oli luottokannasta noin 12 % ja kotitalousluottoja noin 10%.

Ainoastaan julkisyhteisöt kasvattivat viime vuonna luotonottoaan, kun kaikki muut sektorit supistivat sitä. Valtion yritykset supistivat luotonottoaan yli 30 prosentilla, sen sijaan yksityisillä yrityksillä luotonotto supistui vain 2,2 %. Kotitaloudet olivat myös varovaisia viime vuonna ja vähensivät luotonottoaan lähes 13 prosentilla. Asuntolainamarkkinat ovat vasta kehittymässä Liettuassa.

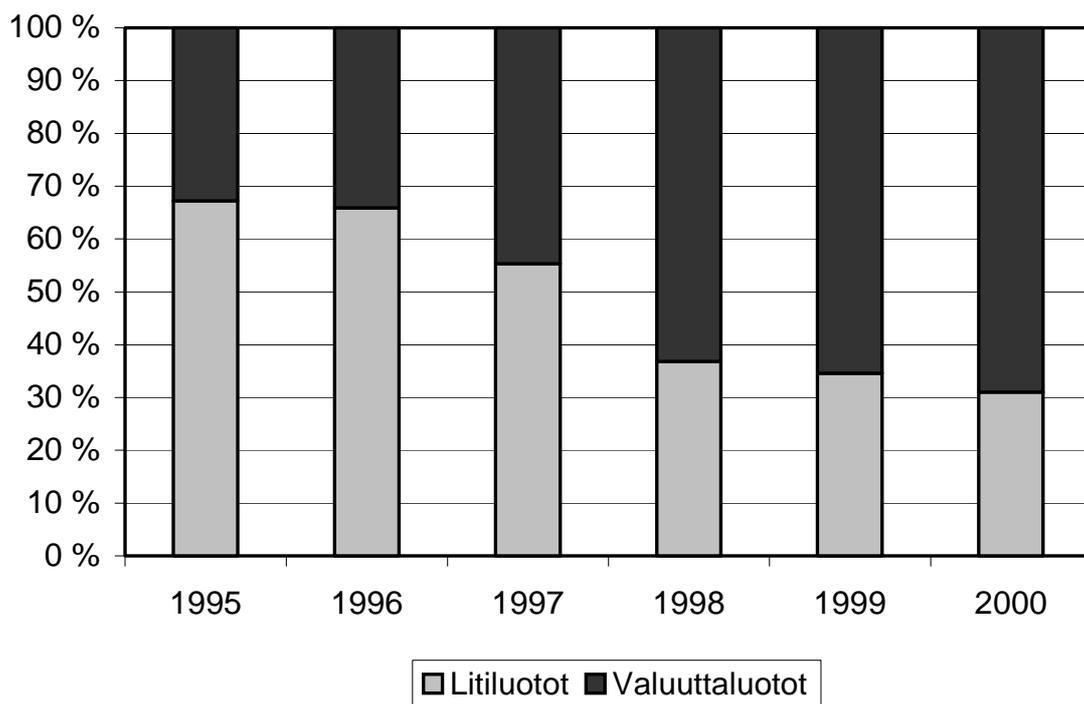
Kuva 5. Luottokanta sektoreittain vuonna 2000, milj. euroa

Lähde: Liettuan keskuspankki

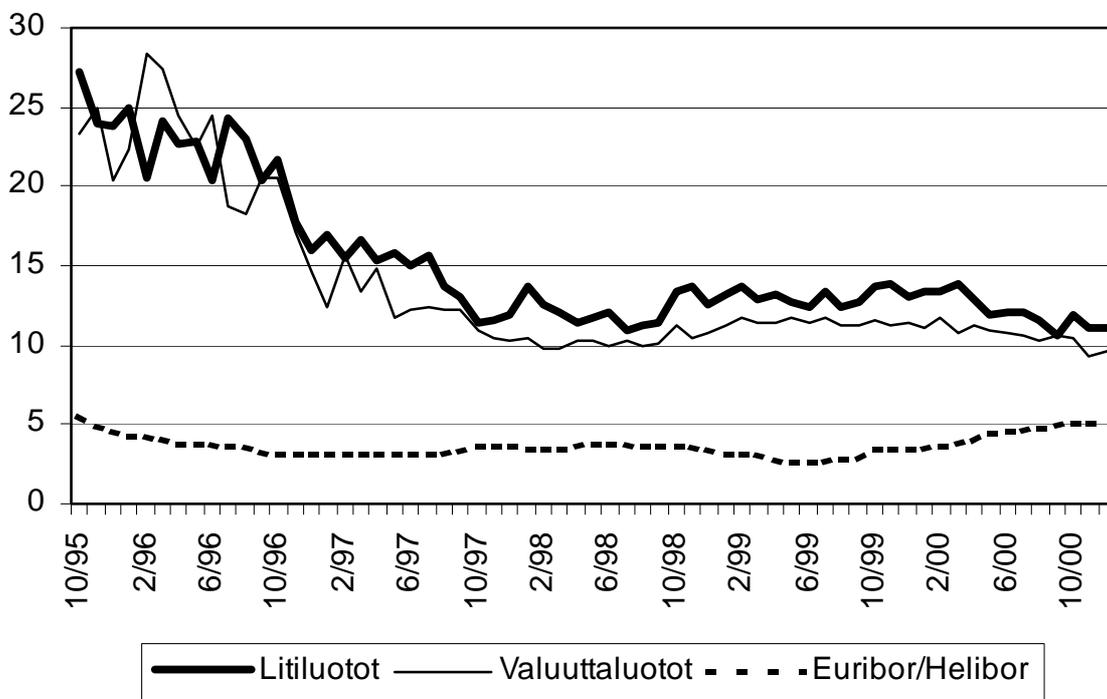
Valuuttaluottojen suosio on kasvanut selvästi viime vuosina (kuva 6). Pankit ovat suosineet pitkäaikaisten luottojen myöntämistä valuuttamääräisinä, koska myös pitkäaikaiset talletukset on pääasiassa valuuttamääräisiä. Näin valuuttaluotot on hinnoiteltu lutiluottoja halvemmiksi (kuva 7). Lyhytaikaisista valuuttaluotoista 84 % oli dollariluottoja kun taas pitkäaikaisista valuuttaluotoista oli dollariluottoja 69 % viime vuoden lopussa. Loput valuuttaluotot olivat käytännössä euroluottoja. Euroluottojen kysyntä on kasvanut selvästi vuoden 2000 aikana. Talouden ongelmien aiheuttama liiketoimintariskien kasvu näkyi vuonna 1999 luottokorkojen nousuna.

Kuva 6. Valuutta- ja litiluottojen osuus luottokannasta vuosina 1995-2000

Lähde: Liettuan keskuspankki

Kuva 7. Liti- ja valuuttamääräisten luottojen korot sekä Euribor (ennen vuotta 1999 Helibor), %

Lähde: Liettuan keskuspankki, Suomen Pankki

Pankkien luottosalkkujen laatu oli heikoimmillaan vuonna 1997, jolloin järjestämättömien saamisten osuus luottokannasta oli 28,3 %. Vuoden 1999 loppuun mennessä osuus pieneni 12,5 prosenttiin, mutta vuoden 2000 aikana järjestämättömät saamiset lähtivät jälleen kasvuun, kun pankit kävivät läpi taseitaan (IMF Country Report No 01/19 January 2001). Vuoden lopussa järjestämättömiä saamisia oli kuitenkin suhteessa luottokantaan vähemmän kuin edellisellä vuonna eli 11,2 %. Jotkut asiantuntijat pelkäävät, että pankkien luottosalkun laatu alkaa heiketä, kun pankit alkavat kilpailla asiakkaista ja myöntävät luottoja joustavin ehdoin. Lieviä viitteitä siihen suuntaan on näkyvissä, sillä vielä vuonna 1997 kiinteistövakuuksia oli 12,9 prosentilla luotoista, mutta vuoden 2000 lopulla osuus oli supistunut noin 9 prosenttiin. Toisaalta kilpailun lisääntyminen olisi tervetullutta, sillä osa asiantuntijoista pitää pankkisektorin suurimpana ongelmana olematonta kilpailua.

Pankkien riskien hallintaa helpottaa vuonna 1999 perustettu luottoriskitietokanta, jota hallinnoi keskuspankki. Kaikki Liettuassa toimivat pankit ja ulkomaisten pankkien sivukonttorit ilmoittavat keskuspankin tietokantaa tiedot luottoasiakkaistaan sekä pankin rahoitusyhtiön asiakkaista³⁸, joiden luotot ylittävät 50 000 LTL (n. 14 200 euroa). Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske lyhytaikaisia pankkien välisiä luottoja. Näin pankit voivat tarkistaa ennen luottopäätöstä asiakkaan kokonaisluottotilanteen (Liettuan keskuspankki 1999).

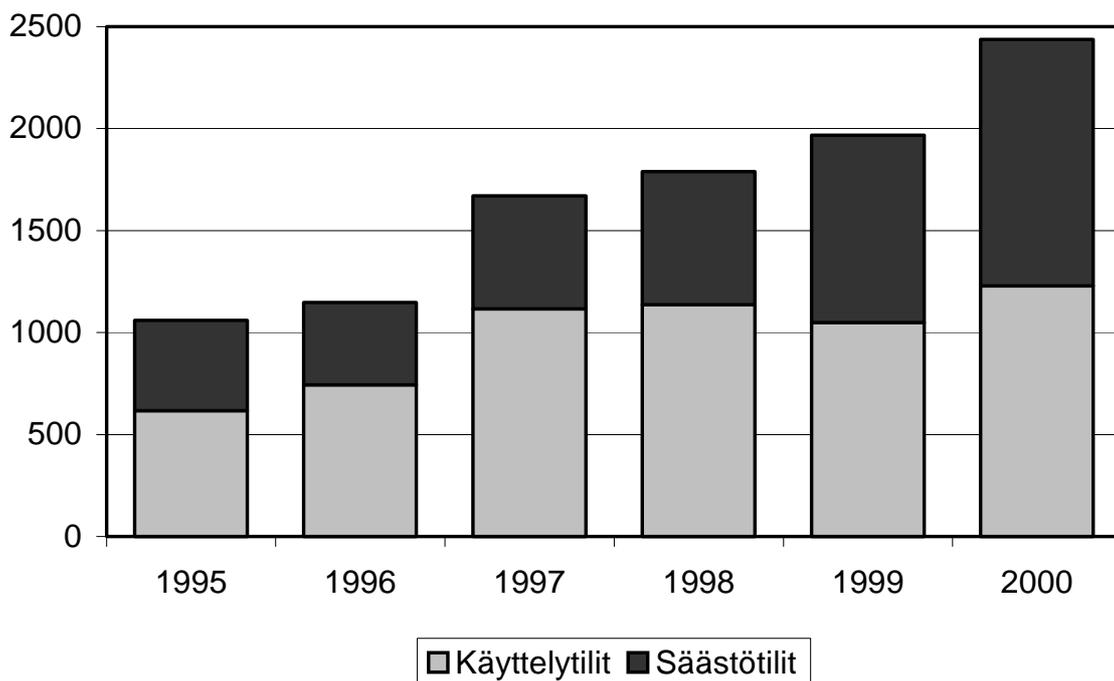
1.3.2 Pankkien velat

Pankkien varainhankinta on hyvin pitkälti yleisötalletusten varassa, sillä niiden osuus varainhankinnasta on yli 60 %. Samaan aikaan kun luotonanto on hieman supistunut ovat talletukset kasvaneet reippaasti, joten viime vuoden lopussa talletusten suhde luottoihin oli peräti 156 %. Varainhankinta ei siis ainakaan rajoita luotonantoa. Pankit täydentävät varainhankintaansa lisäksi ulkomaisilta luottolaitoksilta. Pankkien velat ulkomaisille luottolaitoksille vastasivat viime vuoden lopussa 14 % taseen loppusummasta.

Vuosina 1998-99 talletusten määrän kasvu hidastui selvästi talouden ajauduttua lamaan, mutta vuonna 2000 talletukset lähtivät uudelleen reippaaseen kasvuun talouden elyessä (kuva 8). Talletukset kasvoivat viime vuonna keskimäärin 23,9 % - säästötilit 32 % ja käyttötilit 17 %. Vuoden lopussa talletuksia oli pankeissa 2,4 mrd. euroa. Sitä, että talletukset kasvoivat näinkin vauhdikkaasti, vaikka talouskasvu ei ollut 2,9 prosenttia korkeampi, voi osittain selittää harmaa talous. Harmaa talous ei näy bkt:n kasvuna vaan rahamäärän kasvuna. Talletusten maturiteettijakauma on edelleen painottunut lyhytaikaisiin talletuksiin. Keskuspankin yritys tukea pitkäaikaisten talletusten markkinoita poistamalla varantovelvoite yli vuoden talletuksilta ei ole tuottanut tulosta. Pitkäaikaisten talletusten niukkuus rajoittaa pankkien mahdollisuutta tarjota pitkiä luottoja, mikä osaltaan rajoittaa talouden kasvua.

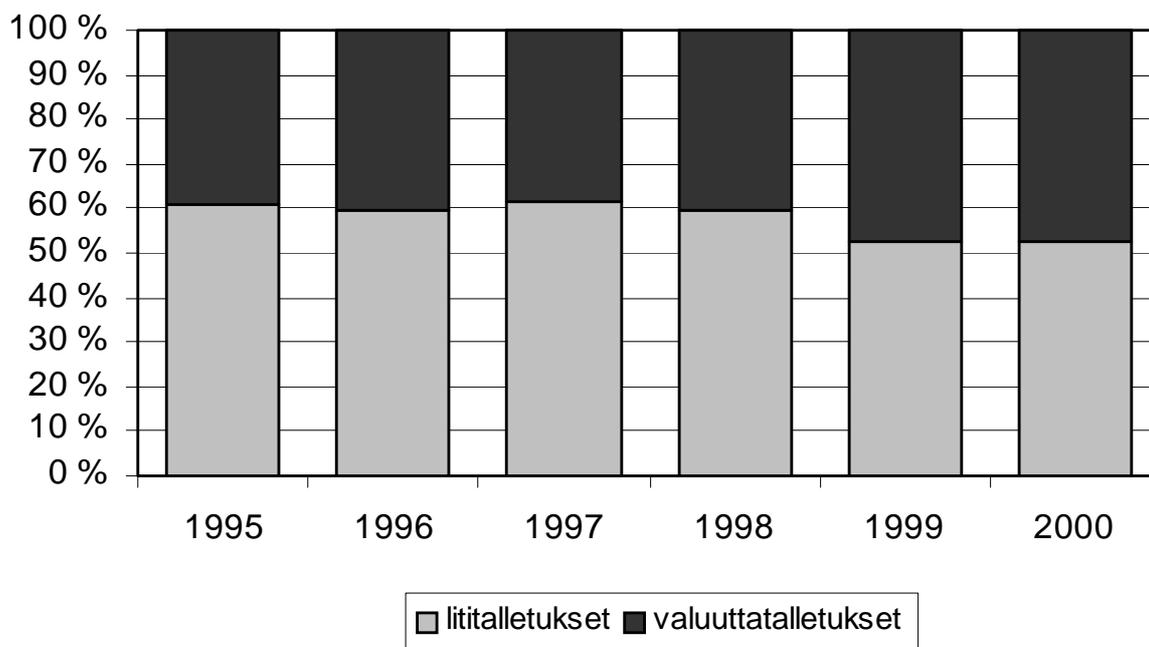
Lititalletuksia on vielä hieman enemmän kuin valuuttatalletuksia, mutta ero on pienentynyt vuosi vuodelta (kuva 9). Vuonna 1999 asiakkaat vaihtoivat lititalletuksia valuuttatalletuksiksi, kun spekulaatio devalvaatiosta yltyi, jolloin lititalletukset supistuivat yli 3 % ja valuuttatalletukset kasvoivat lähes 30 %. Valuuttatalletuksista ehdottomasti suosituin valuutta on dollari. Erityisesti lyhytaikaiset valuuttatalletukset ovat kasvattaneet suosiotaan, minkä syynä nähdään valuuttatalletusten lititalletuksia korkeampi korko (kuva 10).

Kuva 8. Talletukset vuosina 1995-2000, milj. euro

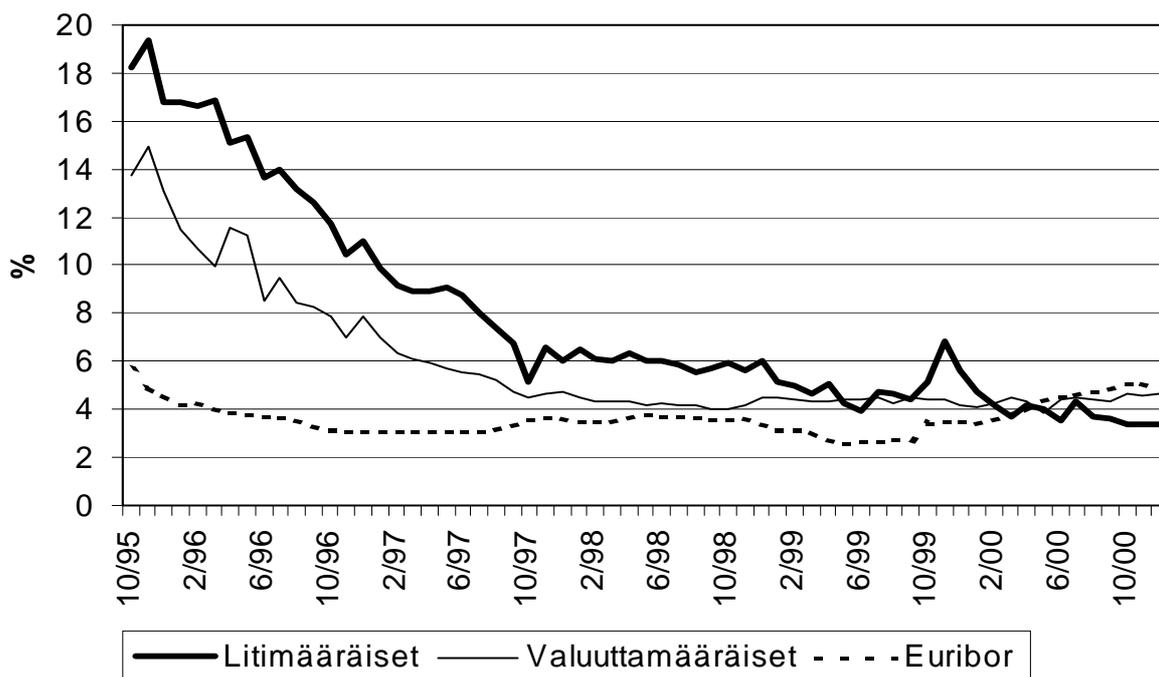
Lähde: Liettuan keskuspankki

Kuva 9. Liti- ja valuuttatalletusten jakauma vuosina 1995-2000, %

Lähde: Liettuan keskuspankki

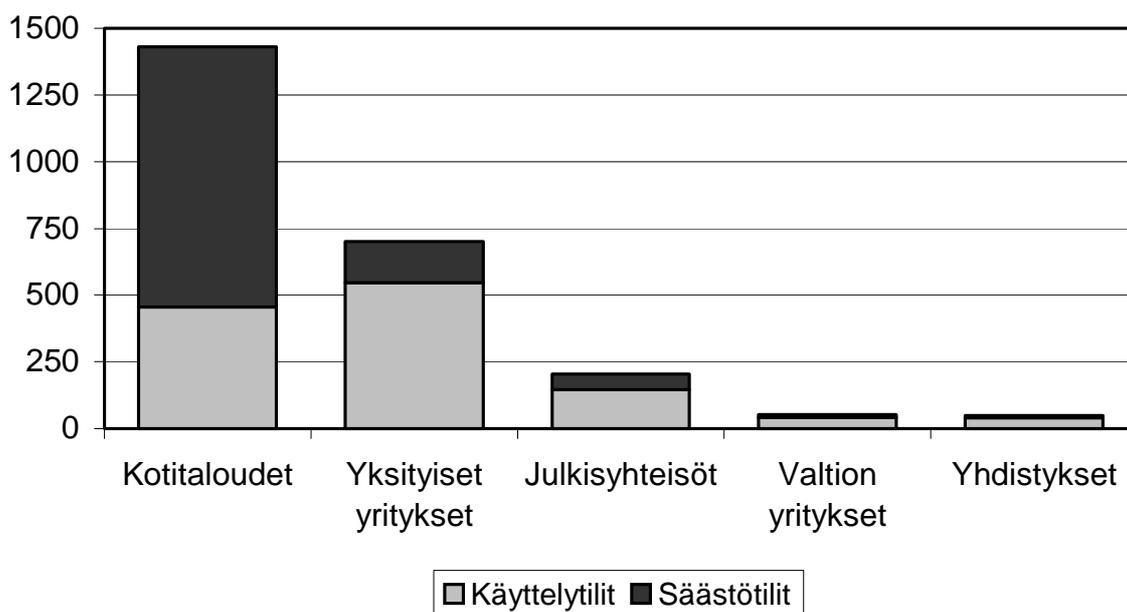
Kuva 10. Säästötalletusten korot liti- ja valuuttamääräisinä sekä Euribor (ennen vuotta -99 Helibor), %

Lähde: Liettuan keskuspankki, Suomen Pankki

Yli puolet talletuksista on kotitalouksien talletuksia (kuva 11). Kun kaikkien muiden sektoreiden talletukset supistuivat vuosina 1998-99 noin kymmenen prosentin vuosivauhdilla niin kotitalouksien talletukset kasvoivat yli 30 prosenttia vuodessa, mikä kertoo yleisön vahvistuneesta luottamuksesta pankkeihin. Viime vuonna myös muiden sektoreiden talletukset lähtivät kasvuun. Yritysten talletuksetkin kasvoivat viime vuonna 24 %, mikä kuvaa talouden toipumista lamasta. Liettuan pankeissa on hyvin vähän ulkomaisten talletuksia, ainoastaan vajaat 4 % koko talletuskannasta.

Kuva 11. Yleisötalletukset, milj. euro vuonna 2000

Lähde: Liettuan keskuspankki

Talletussuoja tuli voimaan Liettuassa vuonna 1996. Aluksi laki suojasi talletukset 1000 dollariin (1180 euro) asti, mutta maaliskuussa 2001 astui voimaan uusi laki. Sen mukaan liti-, euro- ja EU-maiden valuuttatalletukset 10 000 litiin (2 835 euroa) asti ovat suojattu täysin. Talletussuojan piiriin kuuluvien talletusten määrä nousee vähitellen niin, että vuonna 2010 suojan piirissä ovat 100 % talletuksista 2 500 euroon asti ja 90 % talletuksista, joiden määrä on 2 500-20 000 euroa.

1.3.3 Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus

Talouden taantumasta huolimatta pankit pystyivät tekemään positiivisen tuloksen vuonna 1999. Korkotulot kasvoivat selvästi vuoden aikana lähinnä luotonannosta ja arvopaperisijoituksista saatujen korkotuottojen kasvaessa. Rahoituskatteen osuus tuotoista nousikin 63 prosenttiin (liite 5). Pankkisektorin tulokseksi ilmoitettiin ensin 32 milj. euroa, mutta todellisuudessa tilikauden voitto kutistui vain 4 milj. euroon ja liikevoitto 7 milj. euroon. Vilniaus Bankaksen ja Hermis Bankaksen fuusion yhteydessä Hermisin tase käytiin läpi ja sieltä tehtiin rajut luottotappiokirjaukset ja näin koko pankkisektorin tulos romahti aiemmin ilmoitetusta.

Vuonna 2000 talouden toipuminen alkoi näkyä myös pankeissa, kun pankkien taseiden kasvu kiihtyi. Lisäksi toinen tärkeä kasvun indikaattori, yritysten talletukset, alkoi kasvaa vuoden 2000 alussa. Vuonna 2000 valtion pankkeja valmisteltiin yksityistämistä varten parantamalla niiden avoimuutta ja tekemällä luottotappiovarauksia järjestämättömistä saamisista, joten luottotappiot pysyivät edellisvuoden tapaan korkeina. Rahoituskate myös supistui, koska säästötilien suosion kasvaessa korkokulut nousivat selvästi enemmän kuin korkotuotot.

Liettuan pankkien oman pääoman ja koko pääoman tuotto on ollut viime vuosina hyvin heikko. Liettuan pankeilla on myös vielä paljon tehtävää tehokkuuden parantamisessa. Henkilöstökulujen suhde keskitaseeseen oli viime vuonna 2,1 % kun se oli mm. Virossa 1,3 % ja Latviassa 1,6 %. Pankkisektorin tehottomuuteen on suurimpana syynä kahden suuren valtion pankin tehottomuus. Tulevaisuudessa tilanne muuttuu, koska säästöpankki on jo Hansapankin omistuksessa ja viimeinenkin valtion pankki saneerataan todennäköisesti sitten kun se on myyty. Kustannustehokkuuden osalta erot eivät ole yhtä selviä, mutta senkin suhteen Liettua jää muista Baltian maista. Pankkien tuotto/kulu-suhde oli Liettuassa alhaisin Baltian maista. Jos poistot ja luottotappiot otetaan huomioon suhde oli viime vuonna 1,1 ja vaikka poistot ja luottotappiot jätettäisiin pois suhde on silti vain 1,5 (vrt. Viro 2,1, Latvia 1,7).

Liettuan pankeilla ei ole ollut viime vuosina vaikeuksia täyttää kymmenen prosentin minimivakavaraisuusvaatimusta. Viime vuonna pankkien vakavaraisuus oli 16,3 % ja edellisenä vuotena 17,4 %. Pankkien pääomat kasvoivat viime vuonna noin 7 %, mutta tase ja taseen ulkopuoliset erät kasvoivat melkein 14 % ja näin vakavaraisuus hieman laski viime vuodesta. (Liettuan keskuspankki 2000).

Liettuan pankkijärjestelmää pidetään vakaana. Rahoitusjärjestelmän tehokkuutta ja sen luotettavuutta ovat parantaneet pankkien yksityistämiset ja pankkivalvonnan vahvistaminen (IMF, Second Review Under the Stand-By Arrangement, 4.4.2001). Suurien pankkien uskotaan yleisesti säilyvän edelleenkin suurina ja pienien pankkien fuusioituvan muihin pankkeihin tai poistuvan markkinoilta. Selvänä ongelmana pidetään pankkien välistä vähäistä kilpailua. Yhtenä syynä vähäiseen kilpailuun pidetään sitä, että ulkomaisten pankkien sivukonttorit eivät kilpaile paikallisten pankkien kanssa. Pankkien välillä on kilpailua ainoastaan ulkomaisista asiakkaista ja valtiosta asiakkaana. Lähivuosien aikana markkinatilanne voi muuttua oleellisesti, kun säästöpankki saneerataan ja kolmanneksi suurin pankki yksityistetään. Uudet omistajat rationalisoivat entiset valtion pankit ja markkinoiden uusjako voi alkaa.

2 Muu rahoitustoiminta

Liettuan rahoitusjärjestelmä on hyvin pankkikeskeinen ja muiden rahoituslaitosten merkitys on vielä hyvin marginaalinen. Luottoyhdistyksiä toimi Liettuassa vuoden 2000 lopussa 38 ja jäseniä niillä oli yhteensä 6000. Viime vuonna luottoyhdistysten tase kasvoi reippaasti 49,5 % ja vuoden lopussa se oli yhteensä 4,3 milj. euroa. Luottoyhdistysten rooli Liettuan rahoitusjärjestelmässä on hyvin pieni sillä niiden taseen osuus pankkien taseista oli vain 0,12 %. Niiden luottokanta oli vuoden 2000 lopussa 2,5 milj. euroa (0,16 % pankkien luottokannasta) ja talletuksia ne olivat ottaneet vastaan 3,4 milj. euroa. Luottoyhdistykset ovat keskuspankin valvonnassa ja vuoden lopussa ne tulevat talletussuojan piiriin (Liettuan keskuspankki 2000).

Rahoitusyhtiötoiminta on hyvin keskittynyt Liettuassa. Kaksi suurinta rahoitusyhtiötä, Hanza Lizingas ja VB Lizingas (Vilniaus Bankas), hallitsevat 84 % markkinoista. Kokonaisuudessaan rahoitusyhtiöilläkin on melko pieni rooli Liettuan rahoitusjärjestelmässä. Niiden luottokanta kasvoi viime vuonna 21 % ja oli vuoden lopussa 196,3 milj. euroa, mikä vastaa 12,6 prosenttia pankkien luottokannasta. Kuluvalle vuodelle ennustetaan vielä nopeampaa kasvua (BNS 3/2001).

Liettuan vakuutusmarkkinat ovat vielä hyvin pienet ja niillä toimii 7 henkivakuutusyhtiötä ja 27 vahinkovakuutusyhtiötä (State Insurance Supervisory Authority, June 2001, www.vdpt.lt) Markkinat ovat hyvin keskittyneet, sillä kolme vahinkovakuutusyhtiötä hallitsee 63 % vahinkovakuutusmarkkinoista ja kaksi henkivakuutusyhtiötä 83 % henkivakuutusmarkkinoista.

Vakuutusmarkkinat kasvoivat vauhdilla vuosina 1995-98, mutta sen jälkeen kasvu on ollut hidasta. Vahinkovakuutus toiminta kasvoi 1,7 % vuonna 1999 ja viime vuonna 1,2 %. Vakuutusmaksutulo oli 95,1 milj. euroa vuonna 2000, mikä oli 0,75 % bkt:stä. Henkivakuutus toiminta kasvoi puolestaan vuonna 1999 14,6 % ja vuonna 2000 kolme prosenttia. Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusmaksutulo oli viime vuonna 21,6 milj. euroa eli vain 0,17 % bkt:stä. Vakuutusmarkkinoiden kasvun hidastumisen syynä pidetään rahoitusmarkkinoiden vaikeaa tilannetta ja kiristyneestä kilpailutilanteesta johtuvaa omaisuus- ja ajoneuvojen vakuutusmaksujen laskua (BNS 2/2001). Kesäkuussa parlamentti hyväksyi pakollisen autovahinkovakuutuslain, jonka mukaan kaikkien autonomistajien on otettava autovahinkovakuutus viimeistään huhtikuun alussa 2002. Näin ollen vahinkovakuutus toimintaan odotetaan kasvua viimeistään vuonna 2002, koska tällä hetkellä vain 20 %:lla on vapaaehtoinen autovahinkovakuutus (BNS 6/2001).

Rahastotoiminta on vasta alkamassa Liettuassa. Vilniaus Bankas tarjoaa kuluvana vuonna asiakkailleen mahdollisuuden sijoittaa kymmeneen SEB:n rahastoon. Rahoitusjärjestelmän odotetaan kuitenkin saavan kehityssysäyksen yksityisten eläkerahastojen perustamisesta. Hallitus aikoo aloittaa eläkeuudistuksen vuoden 2003 alusta, jos parlamentti hyväksyy tätä koskevan lain. Eläkerahastojen toimintaa tulee valvomaan arvopaperikomissio. On arvioitu, että suurimmat paikalliset pankit ovat ensimmäisiä, jotka perustavat ko. rahastoja: Vilniaus Bankas ja suurin vakuutusyhtiö Lietuvos Draudimas ovat jo ilmoittaneet aikovansa perustaa eläkerahastoja, joten konsolidoidun pankkivalvonnan tärkeys kasvaa.

3 Liettuun rahoitusmarkkinat

3.1 Rahamarkkinat

Liettuaan otettiin käyttöön valuuttakatejärjestelmä vuonna 1994 ja valuutta, liti, kiinnitettiin dollariin suhteessa 1 dollari = 4 litiä. Puhtaassa valuuttakatejärjestelmässä valuuttakurssi on kiinteä eikä keskuspankki harjoita aktiivista rahapolitiikkaa. Liikkeellä oleva rahan määrä ei saa ylittää kulta- ja valuuttavarantoa. Vuonna 1997 keskuspankki päätti, että valuuttakatejärjestelmästä siirrytään vaiheittain pois ja viitevaluutta vaihdetaan. Liettuan keskuspankki alkoi siten harjoittaa itsenäistä rahapolitiikkaa. Keskuspankilla on käytettävissään rahapolitiikan harjoittamiseen vähimmäisvarantovaatimus, avomarkkinaoperaatiot repohuutokaupoilla sekä luotonanto mahdollisuus joko yliyönluottoina³⁹ tai vakuudellisena likviditeettiluottona (Liettuan keskuspankki, www.lbank.lt). Käytännössä keskuspankin rahapoliittisten välineiden käyttö on pientä eikä niillä ole suurta rahapoliittista vaikutusta.

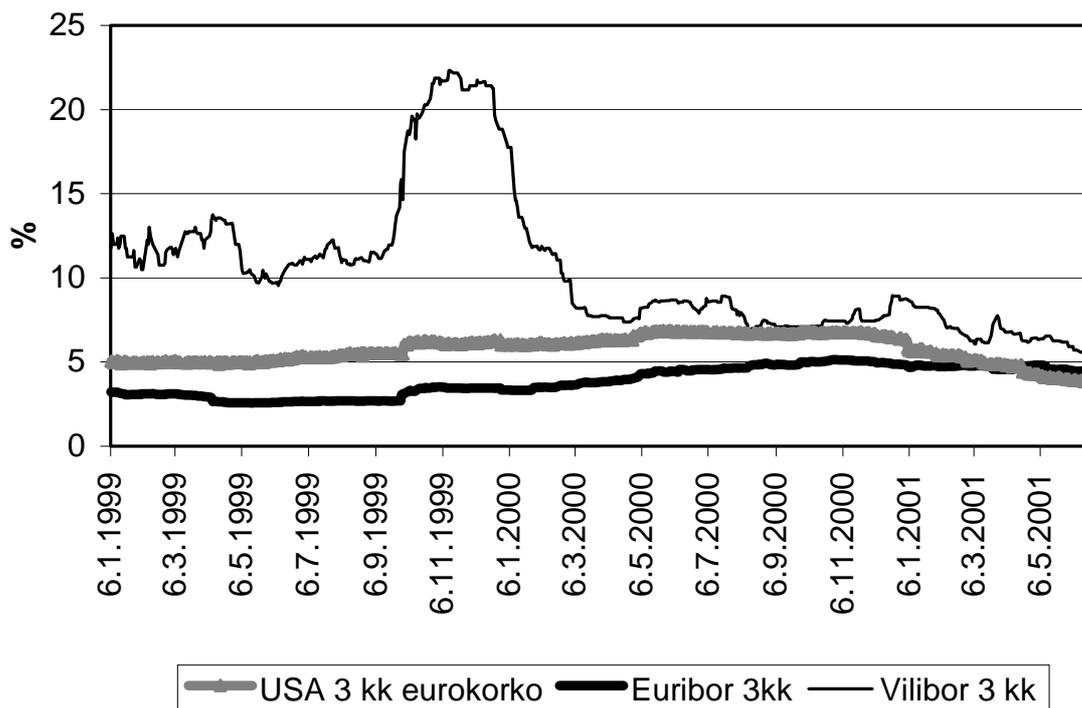
Litin viitevaluutan vaihtamista on suunniteltu jo muutaman vuoden ajan, mutta taloudellinen tilanne ei ole ollut suotuisa muutoksen tekemiselle. Huhtikuussa 2001 Liettuan parlamentti hyväksyi lopulta litin kiinnityksen euroon vuoden 2002 ensimmäisen kuukauden aikana. Lain mukaan litiä ei voida devalvoida sen uudelleenkiinnityksen yhteydessä vaan kiinnityskurssi valitaan kiinnityshetkellä vallitsevien markkinakurssien perusteella (Idäntalouksien viikko 4/2001). Kesäkuussa 2001 keskuspankki päätti, että litin kiinnitys euroon tapahtuu 2.2.2002 (Reuters News Service 28.6.2001).

Pankkien valuuttakauppojen määrä on kasvanut hitaasti viime vuosien aikana. Kun vuonna 1998 pankkien valuuttakauppa oli suuruudeltaan 17,1 mrd. euroa se oli vuotta myöhemmin 17,5 mrd. euroa ja viime vuonna 18,1 mrd. euroa. Pankkien valuuttojen myynnit ovat lisääntyneet viime vuosina selvästi, sen sijaan ostot ovat hieman supistuneet. Viime vuonna myynnit ylittivät ostot 1,8 mrd. eurolla.

Liettuan pankkien välisistä rahamarkkinoista valtaosa käydään liti-pohjalta. Vuonna 2000 interbank-kaupan määrä oli 1,4 mrd. euroa, josta 75 % oli litimääräistä. Interbank-kauppa supistui selvästi vuodesta 1999. Keskuspankki alkoi viime joulukuussa julkaista koko pankkisektorin likviditeettitilannetta, mikä parantaa pankkien toiminnan läpinäkyvyyttä ja vahvistaa interbank-markkinoiden vakautta.

Keskuspankki laskee ja julkaisee myös markkinakorot -Viliborin (Vilnius Interbank Offered) ja Vilibidin (Vilnius Interbank Bid) - arkipäivisin seitsemälle eri maturiteetille (yön yli, 1 ja 2 viikkoa, 1, 3 6 ja 12 kuukautta) viiden aktiivisesti kauppa käyvän pankin (LTB, LZUB, Vilniaus Bankas, Polish Kredyt Bank Vilnius Branch, Hansabank) noteerauksista niin, että korkein ja matalin tarjous jätetään pois ja lopuista lasketaan keskiarvo. Markkinat ovat melko tehottomat, sillä osto- ja myyntikoron ero on noin kaksi prosenttiyksikköä. Markkinakorot olivat vielä pari vuotta sitten selvästi korkeampia kuin Euroopassa, mutta ovat vähitellen lähestyneet Euroopan tasoa (kuva 12). Vuoden 1999 lopussa korkoja nosti reippaasti devalvaatiospekulaatio ja sijoittajien huoli siitä, pystyykö hallitus lunastamaan takaisin erääntyvät litimääräiset valtion velkapaperit.

Kuva 12. Lyhyet korot

Lähde: Liettuan keskuspankki, Suomen Pankki

3.2 Pääomamarkkinat

Liettuan pääomamarkkinat jakautuvat osakemarkkinoihin ja valtion velkapapereiden markkinoihin. Osakemarkkinat jakautuvat puolestaan pörssilistattujen osakkeiden kauppaan ja listaamattomien osakkeiden kauppaan. Yritysten velkapapereiden markkinat ovat hyvin vaatimattomat. Koko arvopaperimarkkinoiden markkina-arvo oli vuoden lopussa 3,9 mrd. euroa, mikä oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna (taulukko 2). Arvopapereiden vaihto sen sijaan supistui edellisestä vuodesta 24 % ja oli vuoden aikana yhteensä 499 milj. euroa.

Valtio laskee liikkeeseen velkapapereita, joiden maturiteetit ovat alle 1 kuukausi, 1-3 kuukautta, 3-6 kuukautta, 6-12 kuukautta ja sekä yli 2 vuotta. Viime vuoden aikana valtio järjesti 60 huutokauppaa, mikä oli 30 vähemmän kuin edellisellä vuonna. Huutokauppojen määrä laski, koska valtion lainantarve on vähentynyt ja valtio on laskenut pitempiaikaisia papereita liikkeeseen. Vuoden 2000 lopussa jo noin 70 % kaikista liikkeeseen lasketuista valtion papereista oli maturiteeteiltaan yli kaksi vuotta. Lokakuussa 2000 laskettiin ensimmäisen kerran liikkeeseen viiden vuoden litimääräinen joukkovelkakirjalaina ja maaliskuussa 2001 seitsemän vuoden paperi. Markkinoilla odotetaan, että valtion 10 vuoden joukkovelkakirjalaina laskettaisiin liikkeeseen lähitulevaisuudessa (Lithuanian Macroeconomic Review No 5). Valtion velkapapereiden markkina-arvo kasvoi viime vuonna yli 30 % ja oli vuoden lopussa 434 milj. euroa. Pörssivaihto sen sijaan hieman supistui ja oli vuoden 2000 aikana 264 milj. euroa.

Yli puolet (55,5 %) valtion velkapapereista on pankkien omistuksessa. Pankit sijoittavat aktiivisesti valtion velkapapereihin, koska niillä on perinteisesti runsaasti likvidejä varoja sijoitettavaan. Erityisesti viime vuonna, kun luotonanto supistui, niillä oli aikaisempaa enemmän sijoitettavaa. Vakuutusyhtiöt, ainoina institutionaalisina sijoittajina, omistavat 22,1

% valtion velkapapereista. Vakuutusyhtiöt ovat supistaneet valtionpapereiden osuutta sijoitussalkuistaan, sillä maaliskuusta 2000 lähtien niiden oli lain mukaan sijoitettava valtion ja kunnan papereihin enää 45 % vastuuvälästä aikaisemman 55 prosentin sijaan. Ulkomaisilla sijoittajilla on hallussaan vain 1,1 % Liettuan valtion liikkeeseen laskemista papereista. Brittiläisillä sijoittajilla oli vielä vuosi sitten hallussaan 4 % kaikista valtion liikkeellä olevista velkapapereista, mutta viime vuoden aikana brittiläiset sijoittajat jättivät Liettuan markkinat. Tilalle tulivat kuitenkin puolalaiset pankit, mutta niillä oli viime vuoden lopussa vain 0,5 % Liettuan valtion papereista sijoitussalkuissaan (Review of the Lithuania's Finance Market 2000/Q4).

Taulukko 2. Liettuan pörssi 1994-2000

Markkina-arvo					
Milj.euro	Yhteensä	Listatut osakkeet	Valtion paperit	Listaamattomat osakkeet	JVK
1993	20	11	0	9	0
1994	180	70	62	48	0
1995	612	179	182	252	0
1996	1730	1022	308	399	0
1997	2893	1935	428	529	0
1998	3808	1218	451	2137	2
1999	3936	1292	331	2311	2
2000	3896	1800	434	1661	1
Vaihto					
Milj. euro	Yhteensä	Osakkeet	Valtion paperit	JVK	
1994	22	19	3	0	
1995	142	42	100	0	
1996	144	54	91	0	
1997	415	272	143	0	
1998	422	253	169	0	
1999	653	350	299	3	
2000	499	229	264	6	

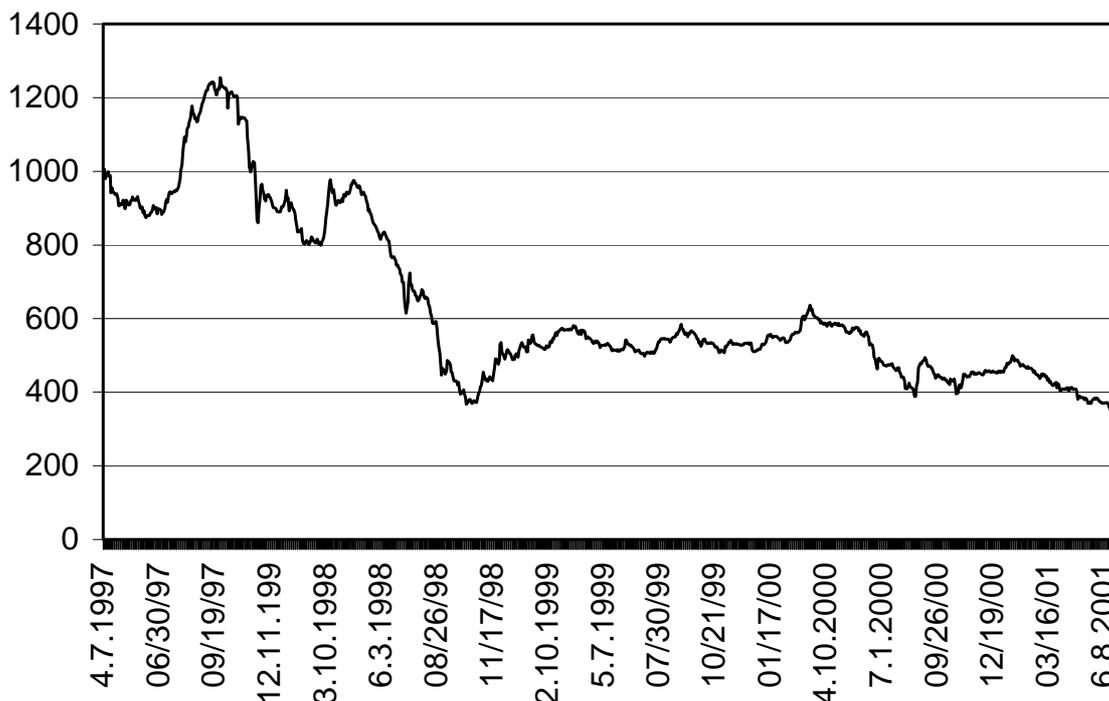
Lähde: Liettuan keskuspankki (Monthly Bulletin 2001/4)

Liettuan pörssi avattiin vuonna 1993 Ranskan hallituksen ja Pariisin pörssin tuella. Päälistan (Official list) lisäksi kauppaa käydään yleisellä listalla (Current list), joille listautumisvaatimukset ovat alhaisemmat kuin päälistalla. Listattujen osakkeiden määrä oli viime vuoden lopussa 54. Lisäksi listaamattomia osakkeita oli 981. Osakkeiden markkina-arvo nousi aluksi nopeasti, koska kaikki yksityistetyt yritykset vietiin pörssiin. Vuoden 2000 lopussa listattujen osakkeiden markkina-arvo oli 1,8 mrd. markkaa ja listaamattomien 1,7 mrd. markkaa. Liettuan osakemarkkinat ovat erittäin pienet, sillä pörssinoteerattujen osakkeiden markkina-arvon suhde bkt:hen oli vuoden 2000 lopussa vain 14 % (vrt. Viro 36 %).

Viime vuonna osakevaihto supistui selvästi ja oli vuodenvaihteessa 229 milj. euroa. Vaihdoista 62 % käytiin päälistan osakkeilla, 35 % yleislistan osakkeilla ja 3 % listaamattomilla osakkeilla. Osakkeiden vaihto jäi ensimmäisen kerran viiteen vuoteen valtion velkapapereiden vaihtoa pienemmäksi. Syynä pidettiin yhden suosituksen osakkeen, Bankas Hermisin, poistumista listalta⁴⁰, muutaman suosituksen osakkeen hinnan laskua ja vaatimattomia talouskasvuodotuksia.

Vaikka makrotalous todellisuudessa osoitti elpymisen merkkejä vuonna 2000 ja vaikka SEB teki julkisen tarjouksen Vilniaus Bankaksen osakkeiden ostamisesta, osakkeiden vaihto ei kokonaisuudessaan aktivoitunut. Liettuan pörssin kurssi laski myös vuonna 2000 (kuva 13). Suurimpana syynä tähän oli markkina-arvoltaan suurimman osakkeen (Lietuvos telekomas) hinnan lasku.

Kuva 13. Pörssikurssi (Litin)

Lähde: National Stock Exchange of Lithuania

Liettuan, Riian ja Tallinnan pörssit ovat allekirjoittaneet yhteistyösopimuksen, jonka tarkoitus on edistää Baltian yhteisiä arvopaperimarkkinoita. Vuonna 1999 listausvaatimukset yhdenmukaistettiin kaikissa kolmessa maassa ja vuoden 2000 alussa pörssit julkistivat yhteisen listan (Baltic List). Baltian listalla saa olla korkeintaan 15 yritystä⁴¹, joista korkeintaan seitsemän saa olla samasta maasta. Pörssit allekirjoittivat myös aiesopimuksen yhteistyöstä NOREXin kanssa (National Stock Exchange of Lithuania, www.nse.lt). Viro irtaantui tästä sopimuksesta ja aloitti omistuksellisen yhteistyön HEXin kanssa. Maaliskuussa 2001 myös Liettuan ja Riian pörssit päättivät irtaantua sopimuksesta ja alkoivat etsiä yhteistyökumppania muualta.

4 Liettuan rahoitusvalvonta

Rahoitusvalvonta tapahtuu Liettuassa kolmessa eri virastossa. Pankkeja valvoo keskuspankin valvontaosasto, arvopaperinvälittäjiä arvopaperikomissio ja vakuutusyhtiöitä vakuutusvalvontavirasto.

Liettuan keskuspankissa on osasto, joka valvoo luottolaitoksia eli pankkeja, pankkikonserneja sekä luottoyhdistyksiä. Koko keskuspankissa on noin 900 työntekijää, joista 63 on pankkivalvonnassa. Pankkien riskejä arvioidaan CALMES-kehikon avulla ja niissä tehdään tarkastus kerran vuodessa. Liettuan **pankkivalvonta** perustuu Baselin komitean

tehokkaalle pankkivalvonnalle asettamiin periaatteisiin ja keskuspankin on tarkoitus ottaa ko. periaatteet täysin käyttöön. Vuonna 1998 Baselin pankkivalvontaa ohjaavat periaatteet hyväksyttiin virallisesti keskuspankin ohjelmaksi parantaa edelleen pankkivalvontaa. Hallitus ilmaisi poliittisen tukensa keskuspankille ja myös hyväksyi kyseisten periaatteiden käyttöönoton vuoden 1998 lopussa.

Ensimmäinen askel pankkivalvontaa ohjaavien periaatteiden käytäntöön otossa oli arvioida voimassa oleva pankkivalvonta. Liettuassa arvio tehtiin vuonna 1998 ja lisäksi IMF arvioi pankkivalvontaa toukokuussa 1999. Molempien raporttien mukaan Liettua on edennyt hyvin periaatteiden käyttöönotossa. Maaliskuussa 2001 aloitettiin Liettuan rahoitussektorin arviointiprojekti yhdessä IMF:n ja Maailmanpankin kanssa. Tarkoitus on arvioida maksujärjestelmää, rahapolitiikkaa, rahoitussektorin läpinäkyvyyttä ja Baselin komitean pankkivalvonnalle asettamien periaatteiden käyttöönottoa. Työ on kuitenkin vielä kesken ja se jatkuu syksyllä. Keskuspankin oman käsityksen mukaan Baselin komitean tehokkaalle pankkivalvonnalle asettamista 25 periaatteesta Liettuaan pankkivalvonta täyttää 19 periaatetta ja kuusi periaatetta täyttyy pääosin. IMF:n lopullinen arvio valmistuu kuitenkin vasta syksyllä 2001.

Arvopaperinvälittäjiä valvova **arvopaperikomissio** perustettiin vuonna 1992 valtiovarainministeriön alaisuuteen, mutta vuonna 1996 sen status muutettiin ja siitä tuli itsenäinen virasto, joka on suoraan parlamentin alaisuudessa. IOSCOon se on kuulunut vuoden 1996 syyskuusta lähtien.

Arvopaperikomission tärkeimpinä tavoitteina on valvoa miten oikeudenmukaisen kaupankäynnin ja kilpailun periaatteita noudatetaan arvopaperimarkkinoilla sekä tarjota tarpeelliset toimenpiteet, jotka takaavat pääomanmarkkinoiden tehokkaan toiminnan ja sijoittajan suojan. Arvopaperimarkkinakomissio pyrkii yhteistyössä ministeriöiden, keskuspankin ja markkinaosapuolien kanssa voimistamaan pääomamarkkinoiden kehitystä. Lisäksi se jakaa tietoa pääomamarkkinoiden toiminnan periaatteista. Täyttääkseen tehtävänsä arvopaperikomissiolla on tiettyjä toimintoja hoidettavanaan. Se panee toimeen ja vahvistaa arvopaperien liikkeeseenlaskijoita, välittäjiä, pörssiä, sijoitusyhtiöitä ja arvopaperikeskusta koskevat säännöt. Se myös rekisteröi arvopaperien liikkeeseenlaskut ja sillä on oikeus myöntää ja peruuttaa toimiluvat. Sillä on käytössään myös lain sallimat sanktiot. Arvopaperikomissio myös valvoo ja analysoi markkinoilla toimivia sekä suorittaa tarkastuksia markkinoilla toimivissa yrityksissä. Lisäksi arvopaperikomission tehtävänä on esittää viralliset selvitykset julkisesta arvopaperimarkkinakaupasta (Lithuanian Securities Commission, www.lsc.lt).

Vakuutusvalvontavirasto (State Insurance Supervisory Authority, SISA) toimii valtiovarainministeriön alaisuudessa. Sen tavoitteena on turvata vakuutuksenottajan, vakuutetun, edunsaajan ja kolmannen osapuolen edut ja oikeudet valvomalla vakuutusyhtiöitä ja vakuutusten välittäjiä. SISAn tehtäviin kuuluvat mm. kaikki lupa-asiat, jotka liittyvät vakuutustoimintaan, valvottavien laillisuusvalvonta ja taloudellisen tilanteen valvonta, vakuutusyhtiöiden vastuuvelan muodostumisen valvonta, maksukyvyttömän valvottavan konkurssijärjestelyn alkuunpano sekä määräysten laadinta. Näiden tehtävien toteuttamiseksi SISAlla on oikeus saada kaikki tarvitsemansa tiedot, mitä se tarvitsee valvontatyössään. Se suorittaa tarkastuksia vakuutusyhtiöissä ja vakuutusten välitysliikkeissä sekä soveltaa käytännössä valvottavia koskevia lakeja.

Vuosien 1990-95 aikana pankit, vakuutusyhtiöt ja arvopaperinvälittäjät toimivat täysin erillään toisistaan, mutta vuosina 1996-99 tilanne alkoi muuttua. Investointipankkitoiminnan kehittyminen antoi aihetta valvojen yhteistyön käynnistämiseksi. Pankit alkoivat aktiivisesti perustaa tytäryrityksiä ja lähes kaikilla pankeilla oli omat vakuutus- ja rahoitusyhtiöt.

Joulukuussa 2000 keskuspankki, arvopaperikomissio ja vakuutusvalvontavirasto allekirjoittivat yhteistyösopimuksen. Sopimus helpottaa viranomaisten toimien koordinoitua ja tiedonvaihtoa, jos valvottavien toiminnassa tapahtuu suuria muutoksia. Sopimus edellyttää, että valvojat vaihtavat tietoa valvottavistaan vähintään kaksi kertaa vuodessa ja myös tilanteessa, joissa valvottavien taloudellinen tasapaino on vaarassa. Mikäli keskuspankki saa tiedon toiselta valvojalta luottolaitoksen sääntöjen vastaisesta toiminnasta, keskuspankki suorittaa tarkastuksen luottolaitoksessa. Vaihdetun tietojen luottamuksellisuus on taattu ja niitä käytetään vain valvontatarkoitukseen. Valvojien on tarkoitus myös järjestää kokouksia, joihin osallistuisivat eri valvojien johtoa ja asiantuntijoita.

Luottolaitoslakiin ollaan myös suunnittelemassa lisäystä, jonka mukaan Liettuassa perustettaisiin rahoituslaitosten toiminnan sääntelyn ja valvonnan koordinoituneuvosto, johon kuuluisi valvojien edustajia sekä valvottavien etujärjestöjen edustajia. Neuvosto analysoisi ja antaisi ehdotuksia lakeihin, jotka liittyvät rahoituspalveluihin, rahoituslaitosten toimintaan ja valvontaan. Lisäksi neuvosto antaisi valvojien toiminnan koordinointiin ja yhteistyöhön liittyviä ehdotuksia. Lakimuutoksen voimaansaattaminen voi kuitenkin vielä viedä aikaa.

Valvojien yhteistyösopimusta korostetaan, koska Liettuassa ei ole tarkoitus yhdistää eri instituutioiden valvontaa yhteen virastoon. Erillisten valvontavirastojen katsotaan toimivan hyvin, sillä jokaisessa virastossa on omat asiantuntijat, kokemusta ja kontakteja vastaaviin ulkomaisiin valvojiin.

VI Yhteenveto

Viron, Latvian ja Liettuan pankkijärjestelmien historia on vielä hyvin nuori. Järjestelmät syntyivät ja kehittyivät vasta 1990-luvulla maiden itsenäistyttyä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana maiden viranomaiset ovat pystyttäneet pankkien sääntely- ja valvontakehikon lähes tyhjästä. Yksikään Baltian maa ei ole välttynyt vakavalta pankkikriisiltä ja näin jokaisessa maassa on käytännön kautta ymmärretty sääntely- ja valvontakehikon tarpeellisuus.

Baltian pankkijärjestelmät ovat kehittyneet kansainvälisen kehityssuunnan mukaisesti kohti suurempia yksiköitä. Latviassa ja Liettuassa on edelleen odotettavissa pankkifuusioita, mutta Viron markkinat ovat jo nyt erittäin keskittyneet. Ulkomaiset sijoittajat kiinnostuivat Baltian pankeista viime vuosikymmen loppupuolella. Erityisesti kaksi ruotsalaista pankkia, SEB ja Swedbank, ovat olleet aktiivisia Baltiassa. Baltian kahdeksasta suurimmasta pankista kuusi on joko SEBin tai Swedbankin pääasiallisessa omistuksessa (taulukko 1.). Suomalaiset pankit toimivat Baltiassa sekä sivukonttori- että tytäryhtiömuodossa, mutta niiden merkitys paikallisilla markkinoilla on vähäinen.

Taulukko 1. Viron, Latvian ja Liettuan suurimmat pankit

Vuonna 2000	Sijainti-maa	Strateginen sijoittaja	Omistus, %	Markkinaosuus, %	Pankin tase, milj.euro	Konsernin tase, milj.euro
Hansapank	Viro	Swedbank	57,6	58	2158	2916
Vilniaus Bankas	Liettua	SEB	96,0	42	1563	1572
Eesti Ühispank	Viro	SEB	97,4	26	988	1014
Parekss banka	Latvia	Perustajat	49,1	20	953	983
Taupomasis Bankas (LTB)	Liettua	Hansapank/ Swedbank	90,7	26	970	973
Latvijas Unibanka	Latvia	SEB	98,2	17	804	805
Hansabanka	Latvia	Hansapank/ Swedbank	97,5	14	639	639
Zemes Ukio Bankas (LZUB)	Liettua	Valtio	76,0	13	473	473

Ulkomaisten sijoittajien läsnäolo Baltiassa on selvästi vakauttanut pankkimarkkinoita ja tuonut niille lisää uskottavuutta. Pankit ovat saaneet kaipaamaansa pääomaa, asiantuntemusta ja uutta teknologiaa. SEB ja Swedbank ovat erityisesti panostaneet uuden teknologian hyödyntämiseen omistamissaan pankeissa. Suurimmista pankeista ainoastaan latvialainen Parekss banka ja liettualaiset pankit Taupomasis Bankas (LTB) ja Zemes Ukio Bankas (LZUB) eivät tarjoa internetpankkipalveluja. LTB on jo Hansapankin kautta Swedbankin omistuksessa, joten teknologian hyödyntäminen on tulossa sinnekin. Liettuan valtio yrittää yksityistää LZUB:n, joten sekin siirtyy todennäköisesti uudelle teknologia-aikakaudelle tulevan uuden omistajansa avustuksella.

Viro on edelläkävijä teknologian hyödyntämisessä. Latviassa uutta teknologiaa on alettu hyödyntää viime vuosina, mutta pankit panostavat edelleen automaattien lukumäärän kasvattamiseen. Liettuan toiseksi ja kolmanneksi suurimmat pankit ovat olleet ja toinen on edelleenkin valtion pankki, mikä on hidastanut pankkien kehittymistä. Liettuassa uuden teknologian hyödyntäminen onkin vasta käynnistymässä. Teknologian kehitystä kuvaavana indikaattorina voidaan pitää internetpankkipalvelujen käyttäjien lukumäärää. Vuoden 2000 lopussa suurimmilla pankeilla oli internetkäyttäjiä Virossa 273 000, Latviassa 48 000 ja Liettuassa 11 000.

Toimialaliukumia pankkitoiminnan suuntaan ei ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta havaittavissa Baltian maissa. Sen sijaan pankit ovat kyllä liukuneet rahastojen, rahoitusyhtiöiden ja vakuutusyhtiöiden toimialoille. Suurimmilla pankkikonserneilla on omat vakuutusyhtiöt, rahoitusyhtiöt ja rahastot. Tosin niiden merkitys on melko pieni, mikä nähdään pankkien taseiden ja konsernien taseiden pienenä erona⁴².

Pankkien taseiden kasvua ovat jarruttaneet kaksi pankkikriisiä, joista ensimmäinen oli vuonna 1995 ja toinen vuonna 1998. Viron ja Latvian pankit toipuivat viimeisimmästä kriisistä jo vuonna 1999, mutta Liettuan pankkien toipuminen alkoi vasta seuraavana vuonna. Liettuan pankkisektorin pääomien vuosituotot jäävätkin vuonna 2000 selvästi Viron ja Latvian pankkien pääomien tuotosta (taulukko 2). Lisäksi Liettuan pankit ovat tehottomampia kuin Viron ja Latvian pankit ja niiden kustannustehokkuus on heikoin.

Taulukko 2. Pankkien kannattavuus ja vakavaraisuus

Vuonna 2000	Viro	Latvia	Liettua	Suomi ¹
Oman pääoman vuosituotto(ROE)	8,4	19	4,2	22,4
Koko pääoman vuosituotto (ROA)	1,2	2	0,4	1,2
Järjestämättömät saamiset/luotokanta, %	1,1	5	11,2	0,8
Vakavaraisuus, %	13,2	14	16,3	11,6
Henkilöstökulut/keskitase, %	1,3	1,6	2,1	0,9
Tuotot/Kulut (poistot ei kuluina)	2,1	1,7	1,5	2,2
Tuotot/Kulut (poistot ja luottotappiot kuluina)	1,2	1,3	1,1	1,8

Pankkien korkomarginaali on Liettuassa korkein Baltian maista, mikä tukee käsitystä siitä, että markkinoilla ei juuri ole kilpailua (taulukko 3). Latviassa korkomarginaali on myös verraten korkea, mutta se on kääntynyt selvään laskuun edellisestä vuodesta. Viron pankkien korkomarginaali on sen sijaan laskenut alle neljään prosenttiin, mikä on osoitus terveestä kilpailusta. Korkomarginaali kertoo rahoituksen välityksen kannattavuudesta eri maissa, mutta vertailu voi johtaa myös harhaan. Se ei ota huomioon pankkipalvelujen hinnoittelujärjestelmiä (epäsuora-suora hinnoittelu) eikä rahoitusjärjestelmien eroja. Näin ollen vertailuun on syytä suhtautua tietyin varauksin.

Taulukko 3. Korkomarginaali vuosina 1993-2000

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Liettua	7,0	7,6	6,5	6,2	8,2	8,3
Latvia	19,8	14,1	9,4	9,0	9,2	7,5
Slovakia	7,8	4,6	5,2	4,9	6,7	6,5
Puola	6,7	6,1	5,6	6,3	5,8	5,8
Slovenia	8,0	7,5	6,8	5,6	5,1	5,7
Suomi	4,9	4,3	4,2	4,2	3,5	4,0
Viro	7,2	7,6	13,6	8,6	4,5	3,9
Tsekinmaa	5,8	5,8	5,5	4,7	4,2	3,7
Unkari	6,5	5,1	3,2	3,1	3,1	3,0

Lähde: IFS, Suomen Pankki

Pankkien rahoituksenvälityskyky (luotot/bkt) on parantunut viime vuosina, kun luotonanto on kasvanut kansantuotetta selvästi nopeammin. Viron pankkien rahoituksenvälityskyky on selvästi parhain Baltian maista. Sen sijaan Liettuassa luotonanto on hyvin vähäistä suhteutettuna bkt:hen (taulukko 4). Latvian pankkien luotonanto suhteessa kansantuotteeseen oli viime vuonna vain 25%. Lähtötaso on siis melko alhainen, mutta luotonannon kasvuluvut olivat silti viime vuonna hieman huolestuttavan korkeita. Latvian pankkijärjestelmässä on toinenkin huolestuttava piirre eli ulkomaisten asiakkaiden talletukset. Latvian pankkien ulkomaisten asiakkaiden talletukset nostavat Latvia talletusten osuuden bkt:stä selvästi luottoja korkeammalle ja hieman ohi Viron. Ilman ulkomaisia talletuksia Latvian talletusten osuus bkt:stä olisi 19,6 % eli lähes sama kuin Liettuassa.

Taulukko 4. Pankkien merkitys rahoitusjärjestelmässä

Osuus bkt:sta, % vuonna 2000	Viro	Latvia	Liettua	Romania)	Slovakia)	Puola)	Suomi
Pankkien tase	69	62	29	24	89	52	95
Pankkien talletukset	41	42	19	-	-	-	43
Pankkien luotot	41	25	12	13	68	38	51

*) Lähde: IFS

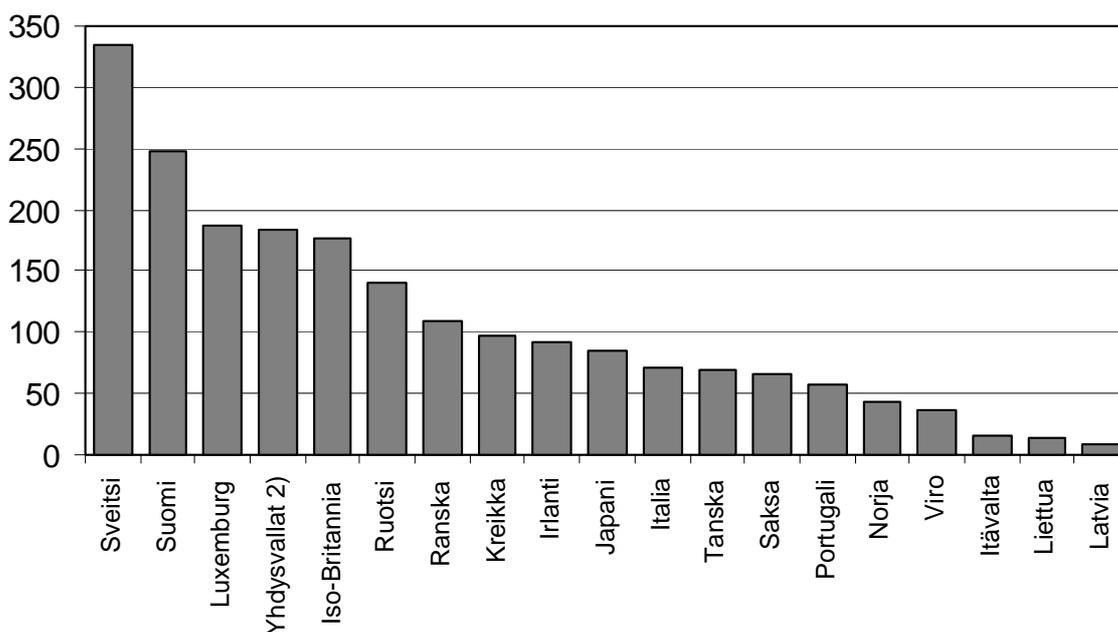
Pankkien rooli rahoituksen välityksessä on keskeinen kaikissa Baltian maissa. Arvopaperimarkkinat ovat vasta kehittymässä ja muiden rahoittajien rooli on vähäinen. Tosin Virossa rahoitusyhtiöt ovat kasvattaneet suosiotaan ja leasingrahoituksen osuus bkt:stä on jo 11 % (taulukko 5). Virossa yhä suurempi osuus asuntorahoituksestakin annetaan rahoitusyhtiöiden kautta. Myös Latviassa leasingpohjainen asuntorahoitus on lisääntynyt.

Taulukko 5. Rahoitusyhtiöiden ja vakuutusyhtiöiden merkitys rahoitusjärjestelmässä

Osuus bkt:sta, % vuonna 2000	Viro	Latvia	Liettua	Suomi
Leasing	11	4,4	1,5	-
Henkivakuutus, vakuutusmaksutulo	0,4	0,1	0,2	2,9
Vahinkovakuutus, vakuutusmaksutulo	1,4	2,1	0,7	1,9

Kansainvälisesti yleistynyt erilaisten sijoitusvaihtoehtojen tarjoaminen näkyy toistaiseksi vain Virossa ja sielläkin lähinnä pankkien strategisissa linjauksissa. Käytännössä rahastotoiminta on erittäin pientä myös Virossa ja muissa maissa se on vasta käynnistymässä. Virossa ja Latviassa toimii jo eläkerahastoja, mutta niiden suosio on ollut vaatimatonta. Liettuassa eläkeuudistus toteutetaan vasta lähivuosina. Henkivakuutussäästäminen on ollut erittäin vähäistä kaikissa maissa.

Osakemarkkinoiden merkitys yritysten oman pääomanehtoisen rahoituksen hankinnassa on kaikissa Baltian maissa vielä hyvin vaatimaton (kuva 1). Lisäksi on syytä muistaa, että Baltiassa päätös yrityksen viemisestä pörssiin on yleensä valtion tekemä päätös yksityistämisen yhteydessä eikä yrityksen itse tekemä päätös. Pörssivaihtokin osoittaa, että arvopaperimarkkinat ovat vasta kehityksen alkuvaiheessa ja siten niiden merkitys taloudellisen kehityksen kannalta vielä melko pieni (taulukko 6).

Kuva 1. Pörssiosakkeiden markkina-arvon suhde BKT:hen ⁽¹⁾ 31.12.2000

¹⁾ BKT-luvut ovat Euroopan komission ennusteita. ²⁾ New York Stock Exchange ja Nasdaq

Lähteet: Internation Federation of Stock Exchange, Eurostat, Estonian Securities Markets in 2000, Liettuan pörssi, Riian pörssi, Suomen Pankki,

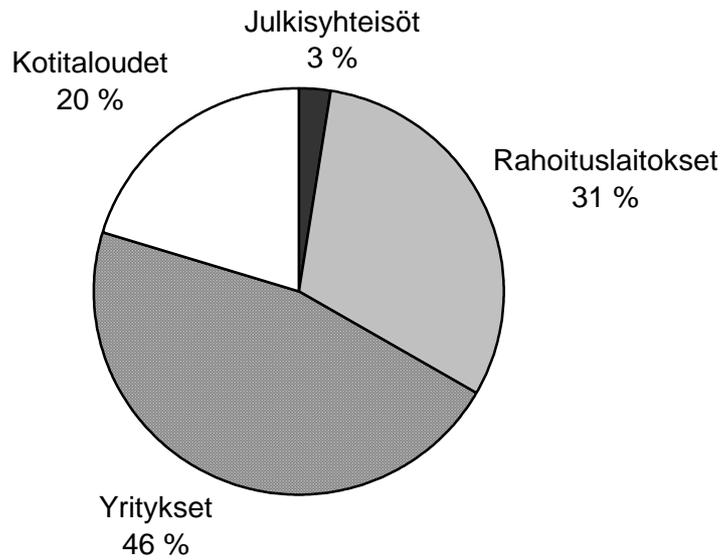
Taulukko 6. Pörssivaihto, osuus bruttokansantuotteesta

Vuonna 2000, %	Viro ¹	Latvia	Liettua	Suomi ²
Pörssivaihto, yhteensä	7	13	4	172
Päälistan osakkeet	6	3	1	170
Velkakirjat	0	9	2	35

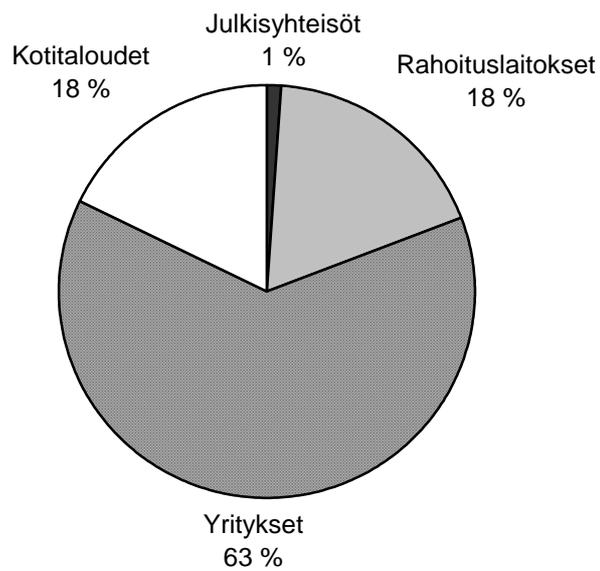
Viron, Latvia ja Liettuan pankkijärjestelmiä voidaan pitää vakaina markkinoina, jotka kehittyvät ulkomaisten sijoittajien tuella nopeasti. Pankkijärjestelmän ulkomainen omistus lisää myös makrotalouden vakautta. Samalla kun pankkitoiminta kehittyy, myös pankki- ja rahoitusvalvonnan on kehityttävä. Virossa aloittaakin ensi vuoden alussa keskuspankin yhteydessä uusi rahoitusvalvontavirasto, joka valvoo pankkeja, vakuutusyhtiöitä ja arvopaperimarkkinoita. Latviassa vastaava virasto on jo aloittanut toimintansa itsenäisenä yksikkönä. Liettua on päättänyt pitää eri instituutioiden valvonnan erillään ja panostaa virastojen yhteistyön kehittämiseen. Pankkivalvontaa ja -sääntelyä on kehitetty länsimaisten standardien ja EU:n direktiivien mukaisiksi, mutta työtä on vielä jäljellä. Lisäksi kaikki eivät ole täysin vakuuttuneita siitä, miten hyvin viranomaiset pystyvät valvomaan uusien lakien ja määräysten noudattamista.

Liite 1.Viron luottokannan jakautuminen

Viron luottokannan jakaantuminen vuonna 2000

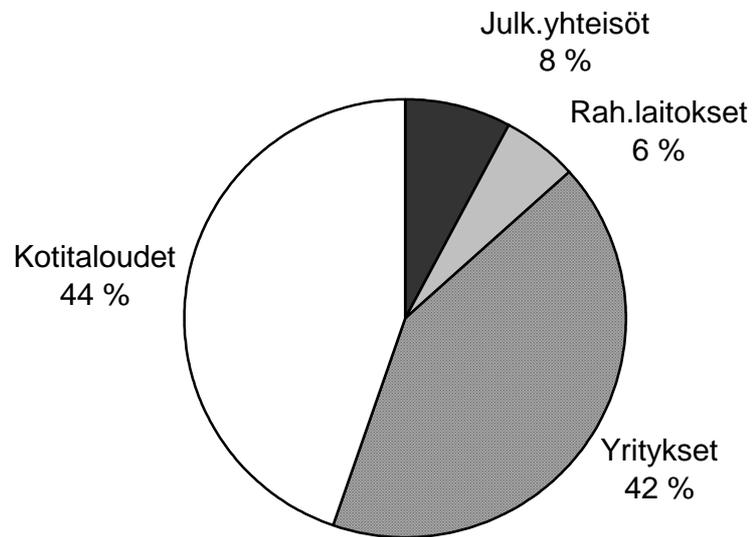
Viron luottokannan jakaantuminen vuonna 1998

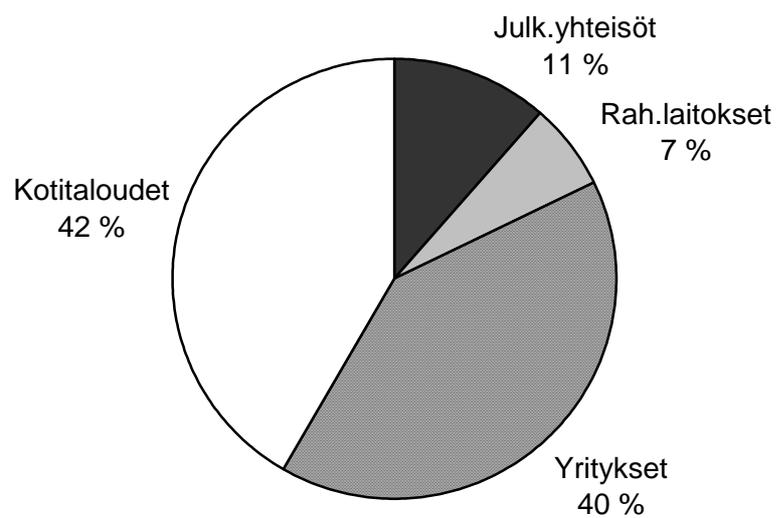
Lähde: Viron keskuspankki

Liite 2.Viron talletukset sektoreittain

Viron talletukset sektoreittain vuonna 2000

Viron talletukset sektoreittain vuonna 1998

Lähde: Viron keskuspankki

Liite 3. Viron pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja

Milj.euro	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Rahoituskate	40	49	66	92	89	110	123
Palkkiotuotot, netto	9	15	20	35	30	37	45
Arvopaperi- ja valuutta-toiminnankate	7	16	24	46	-15	27	32
Muut tuotot	3	6	14	11	3	17	7
Hallinto- ja toimintakulut	44	52	67	84	77	93	98
Poistot	-2	6	12	14	21	32	51
Luotto- ja takaustappiot	13	6	8	18	41	22	20
Liikevoitto	4	21	36	68	-32	42	40
Järjestämättömien saamisten osuus luottokannasta	3,5	2,9	2,3	1,2	1,4	1,7	1,1
ROE	5,7	30,5	30,6	34,9	-10,1	9,2	8,4
ROA	0,5	2,4	2,9	3,3	-1,2	1,45	1,2
Vakavaraisuus %	13,4	14,5	12,4	13,6	17,0	16,1	13,2
Riskipainotetut saamiset ja vastuut	417	661	1066	2131	2104	2191	2648
Henkilöstökulut/keskitase	3,8	3,2	2,8	2,0	1,2	1,5	1,3
Tuotot/Kulut (poistoja ei kuluina)	1,4	1,6	1,8	2,2	1,4	2,0	2,1
Tuotot/Kulut (poistot kuluina)	1,4	1,5	1,6	1,9	1,1	1,5	1,4
Tuotot/Kulut (poisto ja luottotappiot kuluina)	1,1	1,3	1,4	1,6	0,8	1,3	1,2
Taseen loppusumma	664	993	1466	2594	2620	3008	3696
Tuottojen jakautuminen, %:							
Rahoituskate	67	57	53	50	83	58	59
Palkkiotuotot, netto	15	18	16	19	28	19	22
Arvopaperi- ja valuutta-toiminnankate	12	19	19	25	-14	14	16
Muut tuotot	5	7	11	6	3	9	3

Lähde: Viron keskuspankki

Liite 4. Latvian pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja

milj.euro	1998	1999	2000
Rahoituskate	145	140	155
Palkkiotuotot, netto	69	79	97
Arvopaperi- ja valuuttatoiminnankate	-48	32	44
Muut tuotot	10	10	11
Hallinto- ja toimintakulut	136	158	176
Poistot	25	28	32
Luotto- ja takaustappiot	60	37	20
Liikevoitto/ -tappio	-45 (- 176)	38	79
Järjestämättömien saamisten osuus luottokannasta	7	6	5
ROE	-	11	19
ROA	-	1	2
Vakavaraisuus %	17,4	16,0	14,0
Henkilöstökulut/keskitase, %	1,8	1,9	1,6
Tuotot/Kulut (poistoja ei kuluina)	1,3	1,7	1,7
Tuotot/Kulut (poistot kuluina)	1,1	1,4	1,5
Tuotot/Kulut (Poisto ja luottotappiot kuluina)	0,8	1,2	1,3
Taseen loppusumma	2989	3480	4785
Tuottojen jakautuminen, %:			
Rahoituskate	83	54	51
Palkkiotuotot, netto	39	30	31
Arvopaperi- ja valuuttatoiminnankate	-27	12	14
Muut tuotot	6	4	3

Lähde: Latvian keskuspankki

Liite 5. Liettuan pankkisektorin aggregoituja tuloslaskelman pääeriä ja tunnuslukuja

milj.euro	1998	1999	2000
Rahoituskate	106	141	131
Palkkiotuotot, netto	58	56	57
Arvopaperi- ja valuuttatoiminnankate	37	17	27
Muut tuotot	19	10	11
Hallinto- ja toimintakulut	158	153	152
Poistot	23	25	26
Luotto- ja takaustappiot	15	39	33
Liikevoitto/ -tappio	24	7	14
Järjestämättömien saamisten osuus luottokannasta	12,9	12,5	11,2
ROE	11,2	1,2	4,2
ROA	0,9	0,1	0,4
Vakavaraisuus %	23,8	17,4	16,3
Riskipainotetut saamiset ja vastuut	1613	1745	1991
Henkilöstökulut/keskitase, %	2,7	2,4	2,1
Tuotot/Kulut (poistoja ei kuluina)	1,4	1,5	1,5
Tuotot/Kulut (poistot kuluina)	1,2	1,3	1,3
Tuotot/Kulut (Poisto ja luottotappiot kuluina)	1,1	1,0	1,1
Taseen loppusumma	3364	6324	3989
Tuottojen jakautuminen, %:			
Rahoituskate	48	63	58
Palkkiotuotot, netto	26	25	25
Arvopaperi- ja valuuttatoiminnankate	17	7	12
Muut tuotot	9	5	5

Lähde: Liettuan keskuspankki

Lähteet

- Ancāns, H. 2000. Monetary Policy and Banking System. Latvian Entering the XXIst Century, Economics Integration Finance 2000
- Annual Report, The Bank of Lithuania 1999 ja 2000, www.lbank.lt
- Banker January 2001
- Baltic News Service (BNS) <http://bnsnews.bns.ee>
- Baltic Financial Directory 2000, Baltic News Service
- Baltic Times: Supplement, www.baltictimes.com
- Behr, Rafael, Latvian bank drops search for foreign mate, Financial Time 21.8.2001
- Berthelemy, J-C, Varoudakis A. 1996. Economic growth, convergence clubs, and the role of financial development. Oxford Economic Papers 48, 300-328
- Business Eastern Europe 2.7.01
- Central and East European Banking Systems: Strategic Involment By Western Banks Underpins Brighter Outlook, Moodys's Investors Service February 2001
- Cerps Uldis. Financial Sector Reforms and Development. Latvia Entering the XXIst Century. 2000
- Dittus, P. 1996. Why East European banks do not want equity. European Economic Review 40, 655-662
- Eesti Krediidipank, www.krediidipank.ee
- Eesti Pank, Annual Reports, www.ee/epbe
- Eesti Ühispank, www.eyp.ee
- Estonia Moves Toward EU Accession, Finance & Development IMF September 2000, Volume 37 Number 3
- Estonia, 2000 Country Investment Profile, EBRD
- Estonian Banking Industry in 1998-1998, Estonian Banking Association
- Estonian Central Depository for Securities, www.depo.ee
- Estonian Securities Market, Factbook of the Tallinn Stock Exchange and the Estonian Central Depository for Securities, December 2000 & January 2001
- Estonian Securities Market Yearbook 2000, Tallinn Stock Exchange, www.tse.ee
- EU:n laajentumisen strategia-asiakirja, Nov 8 2000, European Commission
- Financial and Capital Market Commission, Latvia, www.fk.lv
- Hansabanka, Latvia www.hbl.lv
- Hansson A.H., Tombak T. 1999: Banking Crises in the Baltic States: Causes, Solutions, and Lessons, Financial Sector Transformation Blejer & Skreb
- Hermes N., Lensink R. 2000. Financial system development in transition economies. Journal of Banking & Finance 24, 507-524

- IFS, International Financial Statistics, IMF
- Insurance Supervision Inspectorate, www.vau.gov.lv
- King, R., Levine, R. 1993a. Finance and growth: Schumpeter might be right. *Quarterly Journal of Economics* 108, 707-737
- King, R. Levine, R. 1993b. Finance entrepreneurship and growth: Theory and evidence. *Journal of Monetary Economics* 32, 513-542.
- Koivu, Tuuli ja Korhonen Iikka: Talouskasvu ripeää Baltiassa vuonna 2000, BOFIT Online 2/2001, www.bof.fi/bofit
- Korhonen Iikka: Currency Boards in the Baltic Countries: What Have We Learned, *Post-Communist Economies*, Vol 12, No 1, 2000
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., 1998. *Capital Markets and Legal Institutions*. Mimeo., Harvard University, Cambridge MA May
- Lassy Johanna, Hex on kiinnostunut yhteistyöstä Riian ja Vilnan pörssien kanssa, *Talous Sanomat* 31.5.2001
- Latvia Country Investment Profile, EBRD May 2000
- Latvia Country Report IMF 00/100, August 2000, www.imf.org
- Latvia Country Report IMF 01/66 April 2001, www.imf.org
- Latvijas Banka, www.bank.lv
- Latvijas Banka, Credit Institutions Supervision Department, Annual Report 1999
- Latvijas Banka, Macroeconomic and Financial Developments, 2000
- Latvija Unibanka, www.unibanka.lv
- Leta news agency 11.4.2001
- Levine, R 1998. The legal environment, banks, and long-run economic growth. *Journal of Money, Credit, and Banking* 30, 596-613
- Lietuvos Bankas, Audited Credit Institution Results for 2000, April 11, 2001, www.lbank.lt
- Lithuania, Republic of IMF Country report No 01/19 January 2001
- Lithuanian Development Agency, Country Information 2000, Vol 2 October-December 2000, www.lda.lt
- Lithuanian Macroeconomic Review 3 October 2000, 4 January 2001 ja 5 April 2001, Vilniaus Bankas
- Lithuanian Securities Commission, www.lsc.lt
- Lithuania, Country Investment Profile May 2000, EBRD
- Merita Pankin sivukonttori, Riika, www.merita.lv
- Merita Pankin sivukonttori, Tallinna, www.merita.ee
- Merita Pankin sivukonttori, Vilna, www.nordea.lt
- Monetary Developments & Policy Survey September & December 2000, Eesti Pank
- Monetary Review 4/2000, Latvijas Banka

-
- National Stock Exchange of Lithuania, www.nse.lt
- OECD Economic Surveys 1999-2000, The Baltic States, A Regional Economic Assessment, 2000
- Outlook for the Baltics: Estonia. PlanEcon Review and Outlook for the Former Soviet Republics 1999
- Parekss-Banka, www.parex.net
- PlanEcon Review and Outlook, 1999
- Preatoni Pank, www.preatonibank.ee
- Report on the observance of standards and codes (ROCS), IMF June 2000, www.imf.org/external/np/rosc/est
- Republic of Estonia: Staff Report for the 2000 Article IV Consultation and First Review Under the Stand-By Arrangement, IMF Staff Country Report July 2000 No. 00/79 www.imf.org
- Repse, Einars, General Economic Developments and Banking in Latvia, Latvijas Banka, Notes, May 2001
- Repse, Einars, Focus on country development, IMF: Finance & Development September 2000, Vol. 37 No. 3
- Republic of Estonia, Country Report No. 01/14, IMF November 27, 2000 www.imf.org
- Republic of Estonia, IMF Staff Country Report No. 00/79, www.imf.org
- Republic of Lithuania, IMF Country Report No 01/19 Jan 2001, www.imf.org
- Review of the Lithuania's Finance Market, 2000/Q4 Bank of Lithuania
- Riga Stock Exchange, www.vtk.gov.lv , www.rfb.lv
- Sampo Pank, www.sampo.ee
- Scholtens, B. 2000: Financial regulation and financial system architecture in Central Europe, Journal of Banking & Finance 24, 525-553
- State Insurance Supervisory Authority (Lithuania), www.vdpt.lt
- Sõrg, Mart: Risks During the Restructuring of Banking: The Estonian Experience, Bank of Estonia Bulletin No 3 1999
- Watts, Christopher, Survival of the fittest, Forbes Global 10.2.2000, www.forbers.com

---

Loppuviitteet

¹ corporate governance

² Vuonna 1999 kotitaloudet olivat saaneet konkurssipesältä takaisin 50 % menetetyistä varoista ja yritykset noin 15 %.

³ Selvityksessä on käytetty valuuttakurssikertoimena kiinteää kerrointa 1 euro = 15,6466 EEK

⁴ Eesti Maapank, EVEA Pank, ERA Pank

⁵ Eesti Foreksbank osti Eesti Investeerimispankin, joka myöhemmin muutti nimensä Optiva Pankiksi ja jonka Sampo osti vuonna 2000

⁶ corporate governance

⁷ back office-toiminnot

⁸ back office-toiminnot

⁹ European Bank for Reconstruction and Development, Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki

¹⁰ Finanssi Sammon omistavat puoliksi Vakuutusyhtiö Sampo Oyj ja Keskinäinen Vakuutusyhtiö Kaleva.

¹¹ Dem-luotot ovat ennen vuotta 1999 (ennen euroa) myönnettyjä luottoja

¹² Opintolainat olivat vielä vuonna 1999 kulutusluotoissa, mutta vuonna 2000 ne ilmoitettiin muissa luotoissa

¹³ Luotto siirtyy hoitamattomiin luottoihin heti kun korko jää maksamatta.

¹⁴ Sisältää määräaikaistalletukset ja sijoitustilit

¹⁵ Viron valtio on laskenut liikkeeseen kaksi joukkovelkakirjalainaa historiansa aikana.

¹⁶ International Association of Insurance Supervisors.

¹⁷ International Organization of Securities Commissions Objectives.

¹⁸ Keskuspankin varannot eivät kata yleisö talletusten määrää ja näin keskuspankki ei pysty takaamaa pankkien yleisötalletuksia. Talletussuojarahasto takaa talletukset aina 2556 euroon asti.

¹⁹ Solmittu Latvia, Suomen ja Liettuan kanssa.

²⁰ Solvenssimarginaalin tarkoituksena on kattaa ne riskit, jotka jäävät jäljelle kun riskien ehkäisytoimenpiteet on suoritettu.

- ²¹ Osuus pankkisektorin yhteenlasketuista taseista 24 %, luotoista noin 30 % ja talletuksista 26% vuonna 1995 (Ancans 2000).
- ²² Lain mukaan osa osakkeista on myytävä henkilökunnalle.
- ²³ Selvityksessä on käytetty valuuttakurssikertoimena kiinteää kerrointa 1 euro = 0,5639 LTL.
- ²⁴ Pankin perustajat (Kargin ja Krasovitsky) keräsivät alkupääoman pankin perustamista varten perustamalla vuonna 1990 matkatoimiston nimeltä Parex. Kun rahanvaihto sallittiin Neuvostoliitossa, Parex oli ensimmäinen yritys, joka sai valuutanvaihtoluvan. Sillä oli kuusi kuukautta monopoliasema ja asiakkaita tuli aina Siperiaa myöten (Watts, 2000).
- ²⁵ Parexin mainoslause oli "Olemme lähempänä kuin Sveitsi"
- ²⁶ Vuoden 2001 alussa tehty mielipidemittaus 1020 asukkaalle. Vuoden 2000 alussa 30 % kyselyyn vastanneista luotti pankkeihin (BNS 2/01).
- ²⁷ Vahinkovakuutus: Sampo Latvian markkinaosuus 1,04 % ja Seesam Latvia (Suomi-yhtiön omistama) markkinaosuus 2,79 %. Henkivakuutus: Sampo Latvija Dziviba 3,2 % ja Seesam Life Latvia 0,28 %.
- ²⁸ Toukokuussa 2001 tanskalainen vakuutusyhtiö Codan osti Latvian suurimmasta vakuutusyhtiöstä (Balta) 73 % omistusosuuden (BNS 3/2001). Sampo omistaa vähemmistö osuuden Baltasta (maaliskuussa 2001 15 %).
- ²⁹ Sisältää EUR,USD, JPY, GBP.
- ³⁰ Valuutanvaihtosopimukset, repo ja käänteis-repo (reverse repo) huutokaupat, valtion velkapapereiden myynnit sekä pankeille tarjottu talletusmahdollisuus keskuspankkiin yllikviditeetin neutralisoimiseksi
- ³¹ Svenska Exportkredit ja Nordic Investment Bank
- ³² Merita Pankin Riian sivukonttorin markkinaosuus oli 8,14 % ja se oli 5. suurin välittäjä.
- ³³ Lithuanian Joint-Stock Innovation Bank (3.suurin pankki) ja Litimpeks Bank (7. suurin pankki) vastasivat yhteensä 19 % pankkien taseista.
- ³⁴ Ruotsalainen Swedbank omistaa Hansapankista 57,7 %.
- ³⁵ Selvityksessä on käytetty valuuttakurssikertoimena kiinteää kertointa 1 euro = 3,5269 litia
- ³⁶ Ruotsalainen Swedbank omistaa Hansapankista 57,7 %.
- ³⁷ Neuvonantajaksi valittiin toukokuussa PricewaterhouseCoopers.
- ³⁸ Tietokantaan tallennetaan tiedot luoton käyttötarkoituksesta, riskiluokka sekä tiedot mahdollisista luottotappiokirjauksista.
- ³⁹ Yliönluotot keskeytettiin väliaikaisesti kesäkuussa 2001.

⁴⁰ Vilniaus Bankas ja Bankas Hermis fuusioituivat helmikuussa 2000.

⁴¹ Osakkeiden on oltava noteerattu päälistalla, minimimarkkina-arvovaatimus on 15 milj. euroa, vähintään 25 % osakkeista on oltava julkisen kaupankäynnin kohteena ja yritysten on annettava tilinpäätöstietonsa IAS:n mukaisesti.

⁴² Viron Hansapank-konsernin vuoden 2000 luvuissa on mukana Latvian Hansabanka, siksi konsernin tase selvästi suurempi kuin pankin tase.

- 1999** *No 1* Jouko Rautava: Suorat sijoitukset Suomesta Venäjälle ja Baltian maihin vuonna 1997
No 2 Pekka Sutela: The Northern Dimension: Interdependence, specialisation and some popular misconceptions.
No 3 Tuomas Komulainen, Lauri Taro: The 1998 economic crisis in Russia and Finland's foreign trade
No 4 Pekka Sutela: RUSSIA: The State and Future of the Economy
No 5 Anton Stroutchenevski: RUSSIA: Virtual Stabilization and Real Crisis
No 6 Laura Solanko: Regional budgets and intergovernmental transfers in Russian North and Northwest regions
No 7 Jukka Taskinen: Changing incentives for Chinese state-owned enterprises
No 8 Iikka Korhonen: Some implications of EU membership on Baltic monetary and exchange rate policies
No 9 Lauri Taro: Baltic economies in 1998 – 1999: effects of the Russian financial crisis
No 10 Juhani Laurila: Power Politics and Oil as Determinants of Transition: The Case of Azerbaijan
No 11 Pekka Sutela: The Financial Crisis in Russia
No 12 Vladimir Mau: Russian Economic Reforms as Perceived by Western Critics
- 2000** *No 1* Iikka Korhonen, Mare Randveer: Assessment of the euro's implications for economic development in the Central and Eastern Europe
No 2 Rupinder Singh: Political Stability and Consensus: Keys to Sustainable Transition
No 3 Tuomas Komulainen: Siirtykö Venäjä vuonna 1999 kriisistä vakauteen?
No 4 Pekka Sutela: Venäjä vaalien jälkeen
No 5 Iikka Korhonen, Toivo Kuus, Villu Zirnask: Baltic Securities Markets
No 6 Seija Lainela: Lamasta kasvuun – Baltia vuosituhaten vaihteessa
No 7 Elmar Koch and Iikka Korhonen: The Aftermath of the Russian Debt Crisis
No 8 Richard E. Ericson: The Post-Soviet Russian Economic System: An Industrial Feudalism?
No 9 Peter Backé and Jarko Fidrmuc: The Impact of the Russian Crisis on Selected Central and Eastern European Countries
No 10 Rasmus Pikkani: The Monetary Sector under a Currency Board Arrangement: Specification and Estimation of a Model with Estonian Data
No 11 Magnus Feldmann: Understanding the Baltic and Estonian Puzzles: The Political Economy of Rapid External Liberalization in Estonia and Latvia
No 12 Vladimir Tikhomirov: Is Russian Economic Crisis Really Over?
No 13 Thomas E. Graham, Jr.: The State of U.S.-Russian Relations and the New Bush Administration
- 2001** *No 1* Magnus Feldmann and Razeen Sally: From the Soviet Union to the European Union: the political economy of Estonian trade policy reforms, 1991-2000
No 2 Tuuli Koivu ja Iikka Korhonen: Talouskasvu ripeää Baltiassa vuonna 2000
No 3 Jouko Rautava: Suomen Venäjän-kauppa 2000 - Epävakaa toimintaympäristö rajoittaa kauppaa
No 4 Iikka Korhonen: EU-kandidaatit ja rahaliitto
No 5 Pekka Sutela: Venäjän talouden kasvunäkymät
No 6 János Gács, Iikka Korhonen and Mare Randveer: The Impact of EMU's Third Stage on Estonian Economic Development, 1999-2000
No 7 Jouko Rautava: Venäjän reformistrategia: rakenneuudistukset vs. liberalisointi
No 8 Tuuli Koivu: Current issues in pension reform in the Baltics
No 9 Jaana Rantama: Baltian pankkijärjestelmät